

Реферативний збірник матеріалів ЗМІ

Шляхи розвитку української науки

2011 № 9 (77)

Реферативний збірник матеріалів ЗМІ

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ

№ 9 (77) 2011

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Засновники

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Служба інформаційно-аналітичного забезпечення
органів державної влади (СІАЗ)

Головний редактор

О. Онищенко, академік НАН України

Редакційна колегія

В. Горвий (заступник головного редактора, науковий керівник проекту)
І. Беззуб, Н. Вітушко, В. Вовк, О. Натаров, Л. Чуприна

Заснований у 2005 році
Видається щомісяця

Адреса редакції:

НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна
Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03
E-mail: siaz@pochta.ru
www.nbu.gov.ua/siaz.html

Передрук – тільки з дозволу редакції

© Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, 2011

ЗМІСТ

Наукові здобутки як фундамент програми урядових звершень	3
Міжнародне співробітництво.....	3
Наука – виробництву.....	13
Наукові конференції, наради та інші організаційні заходи	26
Наукова діяльність у ВНЗ	42
Оцінки ефективності науки в Україні	47
Проблеми стратегії розвитку України.....	53
Наука і влада	66
Суспільні виклики і потреби	80
Українська наука і проблеми формування інформаційного суспільства	80
Міжнародний досвід	89
Формування та впровадження інноваційної моделі економіки	99
Міжнародний досвід	106
Проблеми енергозбереження	108
Міжнародний досвід	114
Зарубіжний досвід організації наукової діяльності	117

Наукові здобутки як фундамент програми урядових звершень

Міжнародне співробітництво

Резолюція по итогам засідання підсекції «Наука и инновационное сотрудничество государств – участников СНГ» (28–29 сентября 2011 г., г. Минск).

Наука и инновации занимают ключевое место в процессах мирового развития, формировании будущих моделей социально-экономических формаций. Научно-технический потенциал любой страны и факторы, обеспечивающие его рост, позволяют дать достойный ответ вызовам современности, становятся гарантами выживания в условиях кризисов планетарного масштаба, открывают новые возможности в обостряющейся борьбе за технологическое лидерство.

Расширение фронта и повышение уровня специализации научных исследований, все более глубокое проникновение в закономерности развития природы, человека и общества привели к тому, что ни одна страна не в состоянии обеспечить полномасштабность исследований по всему спектру научных проблем. Особую значимость приобретают интеграционные процессы в инновационной сфере, позволяющие создать критическую массу исследователей на прорывных направлениях научного поиска, аккумулировать материальные и финансовые ресурсы.

От ускорения процессов практического применения и коммерциализации результатов исследований и разработок напрямую зависит эффективность функционирования организаций, отраслевых комплексов и стран.

Правильно выстроенная инновационная политика и рациональная структура национальной инновационной системы становятся залогом успеха и процветания общества и государства, гармоничного развития личности. С учетом глобальных трендов, в русле которых:

- наука и образование превращаются в определяющие факторы экономического роста;
- расширяются и углубляются междисциплинарные исследования, появляются новые организационные формы выполнения исследований и разработок;
- трансфер инноваций из научной сферы в производственную приобретает общемировой целенаправленный характер;

– растет абсолютная величина вовлеченных в инновационный процесс ресурсов, что приводит к увеличению наукоемкости производств и продукции;

– объективной необходимостью становится рост удельного веса высокотехнологичных отраслей, повышение инновационной активности организаций, коллективов и индивидуумов;

– обладание объектами интеллектуальной собственности и интеграция в мировые информационные сети все в большей мере определяют коммерческую стоимость организаций,

– государства СНГ в качестве определяющих направлений выбирают согласованное инновационное развитие и построение экономики, основанной на знаниях, в качестве главных факторов, обеспечивающих благоденствие общества.

В целях активизации инновационных процессов в СНГ, целенаправленного скоординированного продвижения стран-участниц по инновационному пути, практической реализации модели экономики знаний, участники подсекции выражают следующее консолидированное мнение. Перспективы экономического развития государств Содружества Независимых Государств определяются наукой, прежде всего теми направлениями исследований и разработок, которые уже сейчас дают результаты мирового уровня, способствуют укреплению авторитета СНГ в качестве одного из мировых технологических лидеров.

Год 20-летия СНГ должен стать точкой отсчета в целенаправленных скоординированных действиях по созданию межгосударственного инновационного пространства. Его главная целевая функция – обеспечить создание на страновом и межгосударственном уровне гармоничной триады «образование – наука – производство».

Межгосударственное инновационное пространство позволит объединить возможности национальных инновационных систем на стратегических направлениях научно-технического сотрудничества, придать устойчивый системный характер инновационному развитию, создать новый импульс для активизации инновационной деятельности, будет способствовать эффективному использованию результатов исследований и разработок. Его формирование обеспечит условия для активного включения стран СНГ в глобальные инновационные процессы, а также для концентрации ресурсов в целях реализации долгосрочных инновационных программ и проектов.

Действия стран СНГ в рамках межгосударственного инновационного пространства будут направлены на обеспечение националь-

ной безопасности, повышение конкурентоспособности национальных экономик и качества жизни населения на основе стабильного сбалансированного экономического роста и наращивания наукоемкой и высокотехнологичной составляющей в производстве товаров и услуг с учетом требований экологичности, энерго- и ресурсосбережения.

В целях гармоничного развития научно-технологического потенциала стран СНГ важно определить зоны взаимных интересов, выделить в них приоритетные научные и технологические области для формирования и реализации совместных инновационных программ и проектов.

Должен быть интенсифицирован международный обмен товарами и услугами, объектами интеллектуальной собственности в рамках единого рынка научно-технической продукции.

Предстоит коренным образом повысить уровень инновационной предпринимательской активности на основе широкого применения принципов государственно-частного партнерства.

Важным направлением является развитие системы кадрового обеспечения межгосударственного инновационного сотрудничества, наращивание человеческого капитала и подготовка кадров современных руководителей и активных участников инновационных программ и проектов.

В новых условиях, когда потенциал административных методов близок к исчерпанию, особую важность приобретает становление инновационной культуры общества. Только она способна гарантировать расширенное воспроизводство творческих личностей, которые своей активной жизненной позицией, стремлением к совершенству обеспечат нарастание темпов научно-технического прогресса.

Актуальным становится институциональное оформление интеграционных процессов в инновационной сфере, включающее развитие системы межгосударственного регулирования инновационной деятельности, устранение возможных правовых и административных барьеров, создание условий для гармонизации нормативного правового регулирования инновационной деятельности, стандартизации, сертификации и технического нормирования в области разработки и производства высокотехнологичной наукоемкой продукции (услуг).

В качестве первоочередных мер по обеспечению развития науки на основе интеграции научно-технических потенциалов стран СНГ участники подсекции считают необходимым:

а) рекомендовать правительствам принять действенные меры для обеспечения уровня наукоемкости валового внутреннего продукта не менее 2 %;

б) активизировать деятельность Межгосударственного совета по фундаментальным исследованиям, определив его персональный состав, актуализировав его функции, роль и место в системе получения новых знаний и их трансфера в образовательную и производственную сферы;

в) организовать выполнение совместных исследований по предвидению (форсайту) развития науки на пространстве СНГ на долгосрочную перспективу и определить на их основе межгосударственные приоритетные направления фундаментальных и прикладных исследований в странах Содружества Независимых Государств;

г) инициировать создание совместного (межгосударственного) фонда фундаментальных исследований, нацеленного на финансирование проектов, отвечающих межгосударственным приоритетам научных исследований;

д) рекомендовать правительствам принять участие в формировании целевых инновационных программ и целевых фондов, финансирующих инновационные проекты межгосударственного значения;

е) приступить к созданию совместно с сектором высшего образования и организациями высокотехнологичных отраслей единой системы подготовки кадров высшей научной квалификации, интегрирующей академическую широту знаний с предметной специализацией и направленностью на применение научных достижений в реальном секторе экономики;

ж) обеспечить гармонизацию институциональной среды исследований и разработок в странах СНГ, включая базовые нормативные правовые акты, регулирующие деятельность научных организаций, прежде всего в области оборота и охраны прав на объекты интеллектуальной собственности.

Реализация основных положений резолюции позволит создать благоприятные условия для активного развития науки и инноваций, постоянного повышения технологических возможностей национальных производств и конкурентоспособности продукции на глобальных рынках, качества жизни населения, соответствующего наиболее развитым странам мира, укрепления национальной безопасности стран СНГ (*Открыта страница решений Международной научно-практической конференции «20 лет Содружеству Независимых Государств» // Национальная академия наук Беларуси (<http://nasb.gov.by/rus>). – 2011. – 4.10).*

4–6 жовтня у м. Севастополь відбулася IV щорічна Українсько-російська науково-технічна нарада-семінар «Розвиток атомної енергетики – фактор сталого міждержавного співробітництва».

Захід відбувався під егідою НАН України та РАН за підтримки Національної атомної енергогенеруючої компанії «Енергоатом» (Україна) та паливної компанії «ТВЕЛ» (Російська Федерація).

У роботі наради взяли участь представники понад 30 академічних і відомчих науково-дослідних, проектно-конструкторських, виробничих та освітніх організацій та установ, державних органів управління і регулювання України й Росії.

На нараді обговорювалися результати науково-дослідних робіт у галузі ядерної енергетики та плани розвитку атомних енергопромислових комплексів України й Росії, досвід експлуатації АЕС. Також розглядалися проблеми поводження з відпрацьованим ядерним паливом і радіоактивними відходами, науково-технічного й кадрового забезпечення ядерної енергетики та атомної промисловості.

У світлі трагічних подій на Чорнобильській АЕС 25 років тому і в Японії на АЕС «Фукусіма-1» цього року особлива увага на семінарі була приділена науково-технічним питанням підвищення безпеки діючих та перспективних ядерних установок Росії та України, поглибленню співпраці в цьому напрямі.

Учасники наради-семінару за результатами роботи прийняли рішення, у якому зазначено, що проведені в 2008–2010 рр. наради-семінари сприяли розв'язанню важливих практичних завдань у забезпеченні ефективної взаємодії Росії й України в галузі ядерної енергетики. Ці домовленості стосуються стабільного взаємопостачання країнами сировинних ресурсів, ядерного палива, комплектуючих виробів, устаткування, матеріалів і приладів. Підписана угода про участь російських організацій у будівництві двох нових енергоблоків на Хмельницькій АЕС. Істотного просування досягнуто у здійсненні спільних планів зі створення заводу з фабрикації ядерного палива в Україні на основі російських технологій. Подальший розвиток отримали спільні дослідження російських й українських фахівців, планомірно здійснюються заходи щодо співпраці Національної атомної енергогенеруючої компанії «Енергоатом» і концерну «Росенергоатом» з питань безпечної експлуатації ядерних енергоблоків, пожежної безпеки, модернізації та подовження терміну експлуатації основного обладнання АЕС, протиаварійного планування та взаємодії аварійно-технічних центрів, радіаційної безпеки й охорони навколишнього середовища.

Продуктивним має стати використання розробок і досвіду українських і російських партнерів у вирішенні проблем переоцінки безпеки діючих енергоблоків, проведенні на АЕС так званих стрес-тестів, цільової перевірки стану аварійної готовності на цих об'єктах, аналізу й гармонізації національних нормативно-правових баз, уточнення пріоритетів ядерної та радіаційної безпеки, а також програм розвитку ядерної енергетики в обох країнах з урахуванням цих пріоритетів.

Створеній робочій групі з оперативної підготовки і вирішення питань розвитку двосторонньої співпраці доручено до кінця року підготувати конкретні пропозиції щодо:

- подальшого розвитку співпраці з питань науково-технічного забезпечення функціонування й розвитку ядерно-енергетичних комплексів Російської Федерації та України;

- створення спільного дослідницько-інженерного центру;

- можливості використання цього центру для підготовки й перепідготовки фахівців для ядерної галузі, створення інтеграційної освітньої мережі, системи тренінгів у галузі ядерної фізики та енергетики;

- участі російських й українських фахівців у роботі Міжнародного науково-практичного центру досліджень техногенних ризиків під час використання ядерної енергії, який запропоновано створити Президентом України В. Януковичем на засіданні Генеральної асамблеї ООН з питань ядерної безпеки, що відбулось у вересні 2011 р.

Було прийнято рішення наступну нараду-семинар провести в 2012 р. у м. Сочі (*Четверта Українсько-російська науково-технічна нарада-семинар «Розвиток атомної енергетики Росії та України – фактор сталого міждержавного співробітництва» // Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2011. – 19.10; Українська служба Бі-бі-сі: Росія збереже монополію на паливо для українських АЕС // *Корреспондент.net* (<http://ua.korrespondent.net>). – 2011. – 7.10).*

22 жовтня президент НАН України академік НАН України Б. Патон та президент НАН Республіки Вірменія академік НАН Республіки Вірменія Р. Мартиросян підписали Угоду про співпрацю між обома академіями наук (*Підписано Угоду про співпрацю між НАН України та НАН Республіки Вірменія // Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2011. – 26.10).*

20 жовтня в рамках Міжнародного симпозіуму «Сучасні тенденції переміщення центрів науково-технічної активності на європейському просторі та міжкраїнова мобільність учених та спеціалістів» відбулася зустріч керівництва НАН України з керівниками Європейської академії природничих наук, мистецтв і літератури (AESAL): її президентом Ж.-П. Конрадом та віце-президентом Г. Сератрисом, а також з генеральним секретарем Асоціації «Євронаука» (Euroscience) Р. Зельтцом. З боку НАН України у зустрічі взяли участь президент академії акад. Б. Патон, головний учений секретар акад. А. Загородній, перший заступник головного ученого секретаря д-р фіз.-мат. наук В. Богданов, директор Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва проф. Б. Маліцький та заступник директора центру Л. Кавуненко.

Під час зустрічі акад. Б. Патон ознайомив гостей з основними принципами діяльності НАНУ, її структурою, завданнями та засадами міжнародного співробітництва. У свою чергу президент AESAL Ж.-П. Конрад розповів про AESAL, яка є неурядовою організацією, об'єднує понад 300 учених з 54 країн, серед яких 72 лауреати Нобелівської премії, і з 1980 р. виконує місію об'єднання учених різних країн, долаючи географічні та політичні перешкоди.

Генеральний секретар Euroscience Р. Зельтц повідомив про цілі та завдання асоціації щодо підтримки конференцій, семінарів тощо з питань інтеграції та співробітництва на європейському рівні, започаткування нагород у цій сфері, кар'єрного зростання наукової молоді, сприйняття науки суспільством, етики в науці, надання консультацій та експертних висновків урядам європейських країн та Єврокомісії.

Відбувся жвавий обмін думками та поглядами щодо моделей і форм організації науки в різних країнах з урахуванням історичного досвіду; способів та підходів до оцінки наукової кваліфікації, зокрема присудження наукових ступенів та вчених звань; ефективних кроків з підвищення обізнаності молоді з сучасними науковими досягненнями та сприяння найбільш талановитим молодим дослідникам. Увага акцентувалася на необхідності підвищення обміну науковцями між Україною та державами ЄС, у тому числі за рахунок ширшої участі всіх сторін у міжнародних європейських програмах. Сторони домовилися про подальші контакти та обмін інформацією щодо заходів, що становлять взаємний інтерес (*Зустріч у президії НАН України // Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2011. – 26.10).*

Учасники засідання президії НАН України заслухали та обговорили доповідь голови Українського комітету славістів академіка НАН України О. С. Онищенка «Про розвиток славістики в Україні та підготовку до XV Міжнародного з'їзду славістів».

У виступах зазначалося, що порушене питання має велике значення в контексті розвитку міжнародних наукових зв'язків вітчизняної соціогуманітарної науки, забезпечення її успішної інтеграції в європейський і світовий дослідницький простір.

Сьогодні дослідження широкого кола проблем слов'язознавства успішно розвиваються як в академічному сегменті вітчизняної науки, так і в освітянському. Від часу останнього з'їзду славістів в Охриді (Македонія, 2008 р.) українські вчені досягли значних успіхів у науковому дослідженні історії, мов і культур слов'янських країн та народів.

Було наголошено, що провідну роль у розвитку славістики в Україні відіграють соціогуманітарні установи НАН України. У тісній співпраці з вітчизняними вищими навчальними закладами та зарубіжними центрами слов'язознавчих досліджень досягнуто значного прогресу в реалізації фундаментальних міжнародних славістичних проєктів з видання «Загальнослов'янського лінгвістичного атласу», «Атласу східнослов'янських ізоглос». Завершується підготовка «Етимологічного словника української мови». Плідно розвиваються славістичні дослідження в галузі літератури, етнографії, прикладної лінгвістики, історії, археології, філософії, бібліотекознавства.

Водночас деякі проблеми вітчизняної славістики потребують пильної уваги. Зокрема, недостатньо активно вивчаються динаміка суспільно-політичних і культурних трансформацій у слов'янських країнах, впливи глобальних і регіональних викликів на їх соціокультурне середовище. Наявне відставання в залученні до славістичних студій сучасних міждисциплінарних підходів і новітніх технологічних розробок.

Ювілейний XV Міжнародний з'їзд славістів має стати знаковою подією міжнародного наукового життя. Тому Українському комітету славістів слід провести в тісній співпраці з Міжнародним комітетом славістів дуже ретельну підготовку до цього важливого форуму, щоб здобутки вітчизняної славістики були представлені широко й ґрунтовно *(26 жовтня президія НАН України розглянула // Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2011. – 26.10).*

Президія НАН України прийняла рішення про спільний конкурс наукових проектів НАН України та Сибірського відділення РАН (26 жовтня президія НАН України розглянула // Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2011. – 26.10).

Протягом останніх 20-ти років між установами Національної аграрної академії наук України та відповідними закладами за кордоном налагодилася плідна співпраця. Було започатковано й реалізовано багато спільних наукових проектів.

Один із них – робота над бібліографічним покажчиком «Німецькі сільськогосподарські видання у фондах Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН та науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів аграрного профілю (1822–2010 рр.)». Це плід трирічної праці колективу Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук (ДНСГБ НААН) за сприяння Посольства ФРН в Україні.

У покажчику зібрані найменування всіх видань аграрної тематики німецькою мовою, які впродовж першої половини ХІХ ст. і початку ХХІ ст. зберігаються у фондах ДНСГБ НААН та підпорядкованої мережі бібліотек. Видання охоплює всі сфери сільськогосподарської дослідної справи: ґрунтознавство, вівчарство, тваринництво, насінництво, птахівництво тощо. До покажчика увійшло 4835 видань німецьких учених різних століть.

Ці дослідження – справжній скарб для української вітчизняної аграрної науки й українського АПК.

Під час презентації покажчика директор ДНСГБ НААН В. Вергунов висловив щиру подяку німецьким друзям, які допомогли реалізувати цей проект. Почесний гість – Надзвичайний і Повноважний Посол ФРН в Україні Г.-Ю. Гаймзют нагадав про потужний аграрний потенціал України, який слід розвивати за допомогою новітніх технологій, які, у свою чергу, можна почерпнути завдяки міжнародній науковій співпраці (*Карпець Я. Стала бібліотека багатшою // Сільські вісні (<http://www.silskivisti.kiev.ua>). – 2011. – 25.10).*

Украинские ученые принимают активное участие в программе экспериментов на Международной космической станции (МКС). Об этом сообщил генеральный директор Централь-

ного научно-исследовательского института машиностроения (Россия) Г. Райкунов. По его словам, подписано рамочное соглашение о проведении совместных экспериментов на борту МКС и, что характерно, если раньше Украина участвовала в качестве партнера по предоставлению своих возможностей в приборостроении, то сегодня украинские ученые все больше становятся реальными участниками и составителями программ экспериментов. Особенно это касается космической биологии и медицины.

Г. Райкунов подчеркнул, что Россия работает с Украиной практически по всем направлениям космической деятельности.

Как сообщил генеральный директор Центрального научно-исследовательского института машиностроения, сейчас формируется новая программа сотрудничества Роскосмоса и Государственного космического агентства Украины на 2012–2016 гг.

Кроме того, он отметил работу украинских коллег в фундаментальных космических исследованиях, подчеркнув, что вклад Украины в проект по изучению спутника Марса «Фобос-грунт» неоценим.

Также Г. Райкунов сообщил, что современную космонавтику нельзя представить без совместных проектов в области средств выведения, которые эксплуатируются совместно Россией и Украиной (*Украинские ученые принимают активное участие в экспериментах на МКС // Левый берег (<http://society.lb.ua>). – 2011. – 5.10*).

Российским фондом фундаментальных исследований поддерживаются прошедшие по конкурсу проекты ученых из российских научных организаций, приглашающих для выполнения научных исследований молодых (в возрасте до 35 лет) ученых – граждан стран СНГ.

Условия участия в конкурсе, представления и рассмотрения заявок, финансирования и отчетности соответствуют условиям конкурса «моб_ст» – «Проекты научной работы молодых ученых в ведущих научных организациях Российской Федерации» (*Гранты-2012 для научной работы (стажировки) молодых ученых из стран СНГ в российских научных организациях // Национальный научно-технический портал Республики Беларусь (www.scienceportal.org.by). – 2011. – 4.10; Российский фонд фундаментальных исследований (<http://www.rfbr.ru/rffi/ru>).*

Наука – виробництву

12 жовтня відбулося спільне засідання президій НАН України та НААН на тему «Біотехнологія: шляхи розвитку і роль у вирішенні проблеми продовольчої безпеки держави».

Із вступними словами виступили президент НАН України акад. НАН України Б. Патон та президент НААН акад. НААН М. Безуглий. Б. Патон, зокрема, зазначив, що з перших років свого існування НАН України опікувалася аграрними проблемами, а в 40–50-х роках минулого століття навіть існував Відділ сільськогосподарських наук, установи якого з плином часу через Міністерство сільського господарства попали до складу Української академії аграрних наук. З 1999 р. Активно функціонує Міжвідомча наукова рада НАН України та НААН з проблем агропромислового комплексу.

У результаті співпраці двох академій було досягнуто низки вагомих результатів. Зокрема, спільними зусиллями вчених і фахівців було виведено високопродуктивні сорти й гібриди сільськогосподарських рослин, створено ефективні технології і препарати для їх вирощування, розроблено рекомендації для кормовиробництва та значну кількість прогресивних ветеринарних засобів, виготовлено надійні зносостійкі деталі для сільськогосподарської техніки та вирішено ряд складних соціально-економічних проблем села.

Розвиток сучасних біотехнологій на основі досягнень культури тканин і органів, молекулярної генетики, геноміки та генетичної інженерії створив нові можливості для істотного підвищення ефективності селекції й насінництва рослин, створення нових цінних генотипів рослин і тварин, розроблення рекомбінантних вакцин і діагностикумів тощо. Наразі існує низка нових біотехнологічних розробок, створених спільними зусиллями вчених двох академій або ж окремими академічними установами, які вже нині готові до впровадження. Розвиток продовольчого ринку України значною мірою залежить від рівня використання таких сучасних аграрних технологій з урахуванням регіональних та кліматичних аспектів.

Рациональне використання природного потенціалу України із застосуванням сучасних біотехнологій може вивести країну на одне з провідних місць у світі з виробництва сільськогосподарської продукції. Для цього насамперед необхідно значно покращити координацію в цій галузі та віднайти дієві форми співробітництва між установами наших академій, Міністерства аграрної політики та продоволь-

ства України та вищими навчальними закладами відповідного профілю і виробничниками.

М. Безуглий у свою чергу відзначив пріоритети українських учених у галузі біотехнології. Він звернув увагу на те, що в цьому році планується зібрати рекордний для України врожай зернових культур – до 54 млн т, з яких сорти української селекції займали близько 95 % площ озимих культур і близько 90 % площ ярих культур. Майже всі вітчизняні сорти сільськогосподарських рослин і породи тварин створені на основі класичної селекції. Це доволі непогані результати для них. Проте методи класичної селекції уже себе вичерпують – і в Україні окреслюється відставання в цій галузі від провідних селекційних центрів світу. Останні при менших затратах отримують високі результати.

Сучасні біотехнологічні методи, методи молекулярної та клітинної інженерії не в повному обсязі використовуються в українській аграрній науці, як це прийнято в передових країнах світу. Причини такого стану в недостатньому матеріальному і фінансовому забезпеченні цього напрямку науки. Як наслідок, розвиток біотехнології в Україні не відповідає сучасним завданням науки, потенціалу й можливостям країни.

Тому основними завданнями мають стати мобілізація науковців і науково-дослідних установ на тих напрямках науки, на яких ми можемо утримувати провідні позиції й мати визначні досягнення, а також здійснення організаційних заходів, які спрямовані до керівництва держави, з метою фінансового підтримання біотехнологічних досліджень. Є конкретні приклади, зокрема, щодо клонування тварин ми ще 15 років тому займали передові позиції у світі, проте тепер ці позиції втрачені. У НААН роблять усе, аби чітко зорієнтувати дослідження на таких пріоритетних напрямках.

Двом академіям разом з Національною академією медичних наук України слід домогтися відповідних державних рішень для розвитку перспективних напрямів досліджень, серед яких біотехнологія займає перші позиції. З науковими доповідями на тему «Біотехнологія: шляхи розвитку і роль у вирішенні проблеми продовольчої безпеки держави» виступили академік НАН України, директор державної установи «Інститут харчової біотехнології і геноміки НАН України» Я. Блюм та академік НААН, директор Південного біотехнологічного центру у рослинництві НААН Ю. Сиволап. Учені охарактеризували сучасний стан біотехнологічних досліджень в Україні та академічній науці, відзначили співробітництво в цій галузі, окреслили проблеми та шляхи розвитку біотехнологій на найближче майбутнє.

В обговоренні доповідей брали участь провідні вчені НАН України та НААН у галузі біотехнології та інші науковці.

На засіданні була прийнята постанова, якою, зокрема, затверджено перелік основних напрямів співробітництва установ НАН, НААН і НАМН України з розвитку сучасних біотехнологій; для координації зусиль наукового потенціалу й концентрації ресурсів, обміну технологіями та генетичним матеріалом створено міжакадемічну робочу групу з питань сучасної біотехнології, яку очолив акад. НАН України і НААН О. Созінов. Цій робочій групі доручено створити підкомісії відповідно до зазначених основних напрямів співробітництва та опрацювати низку питань щодо розвитку біотехнологічних досліджень. На засіданні також було затверджено першого віцепрезидента НААН акад. НААН В. Петриченка співголовою Міжвідомчої наукової ради НАН України та НААН з проблем агропромислового комплексу від НААН. А також співголовою у місячний строк доручено оновити склад ради.

Визначаючи актуальність, важливість і необхідність розроблення проекту Концепції Державної цільової науково-технічної програми «Біофортифікація та функціональні продукти на основі рослинної сировини» на 2013–2017 рр., враховуючи результати проведених громадських обговорень проекту Концепції такої програми, а також неможливість її виконання в рамках уже існуючих програм, як було представлено Мінекономрозвитку України, було доручено відповідним підрозділам академій терміново в установленому порядку провести погодження проекту із зацікавленими структурами та подати його на затвердження до уряду України.

Президент НААН М. Безуглий констатував, що комерціалізація прикладної науки невпинно набирає обертів, проте фундаментальну науку обов'язково слід підтримувати на державному рівні. Потрібно сконцентрувати фінансування на найбільш перспективних напрямках, а вченим біотехнологам і селекціонерам необхідно домогтися спільних зусиль для використання сучасних біотехнологій у прикладних цілях, зокрема вітчизняних трансгенних конструкцій у селекції.

Президент НАН України Б. Патон на завершення відзначив, що питання розвитку сучасних біотехнологічних досліджень є важливим і пріоритетним. Його пріоритетність визначена також і Кабінетом Міністрів України в затвердженому переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2015 р., до якого увійшла біотехнологія та суміжні з нею науки.

Тому забезпечення розвитку біотехнологій є першочерговим завданням і для НАНУ з НААН. Для цього було проведене спільне засідання.

З надією було відзначено, що висловлені пропозиції та прийняте рішення стануть основою міжакадемічного співробітництва на новому рівні й будуть знайдені засоби фінансового забезпечення розвитку біотехнології, сформовано нові шляхи взаємодії науки і виробництва задля забезпечення ефективного впровадження новітніх біотехнологічних розробок і розвитку економіки держави (*12 жовтня 2011 р. відбулося спільне засідання президій НАН України та НААН на тему «Біотехнологія: шляхи розвитку і роль у вирішенні проблеми продовольчої безпеки держави» // Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2011. – 19.10; Про спільне засідання президій Національної академії наук України та Національної академії аграрних наук України з питання «Біотехнологія: шляхи розвитку і роль у вирішенні проблеми продовольчої безпеки держави» // Національна академія аграрних наук України (<http://www.uaan.gov.ua>). – 2011. – 12.10).*

В ході зустрічі представителів ДТЭК і президента НАН України академіка НАНУ Б. Патона обговорювались перспективи взаємодії науки і виробництва.

Советник директора по добыче и обогащению угля ДТЭК Ю. Чередниченко и гендиректор ПАО «ДТЭК Павлоградуголь» А. Мартовицкий встретились в Киеве с президентом НАН Украины акад. НАНУ Б. Патонем.

Представители угольного блока ДТЭК и ведущий научный деятель Украины обсудили результаты взаимодействия науки, бизнеса и производства на предприятиях компании, которое обеспечивает повышение не только эффективности добычи угля, но и социальных стандартов в регионах присутствия ДТЭК. Также Б. Патону была представлена обзорная информация о разработанной 20-летней стратегии развития ДТЭК. При этом Ю. Чередниченко подчеркнул, что в компании существует понимание того, что достигнуть намеченных результатов можно только опираясь на научную базу.

Б. Патон выразил уверенность в том, что угледобыча и все связанные с ней процессы должны быть максимально эффективными, что можно обеспечить только путем активного привлечения научного потенциала. По его мнению, нужно рационально использовать и шахтный газ

метан, и откачиваемую из шахт воду, и породу, складирруемую в отвалы и терриконы. Участники встречи сошлись во мнении, что пример ДТЭК в плане взаимодействия с наукой показателен для всех отраслей промышленности Украины, подобная практика сотрудничества должна быть изучена и получить значительное распространение.

Также участники встречи обсуждали опыт ДТЭК в плане утилизации шахтного газа метана, реализации экологических программ, направленных на минимизацию воздействия угледобывающего производства на окружающую среду. Живое обсуждение вызвала тема создания технопарков в промышленно развитых регионах Украины, которую сегодня поддерживает и развивает ректор Национального горного университета (г. Днепропетровск) акад. НАН Украины Г. Пивняк.

Ю. Чередниченко, советник директора по добыче и обогащению угля ДТЭК:

«Для ДТЭК тема развития отраслевой науки является одной из приоритетных, потому что мы понимаем: производство не может быть эффективным, если оно не подкреплено соответствующими научными разработками. Особенно это касается угледобычи. В ходе встречи с самым уважаемым научным деятелем Украины – Борисом Евгеньевичем Патонем – мы еще раз убедились в том, что наша компания находится на правильном пути, но нам еще есть в чем развиваться и к чему стремиться. Поэтому намерены и в дальнейшем привлекать научный потенциал для развития угледобывающего производства» *(В ходе встречи представителей ДТЭК и акад. Б. Патона обсуждались перспективы взаимодействия науки и производства // Павлоградские новости (<http://pavlonews.info>). – 2011. – 26.10).*

Увеличивается спрос на научные разработки Института масличных культур Украинской академии аграрных наук (УААН) в Запорожье. В Украине и ряде зарубежных стран активно внедряют в производство сорта и гибриды, созданные в лабораториях и на экспериментальных полях этого учреждения.

Н. Кутищева, заведующая лабораторией селекции межлинейных гибридов подсолнечника Института масличных культур:

«Главное направление нашей работы – создание конкурентоспособных сортов и гибридов масличных культур. Селекция ведется по 16 культурам. Самые важные среди них подсолнечник, рапс озимый и яровой, соя, лен, горчица. Ведь сегодня в Украине, к сожалению,

используют в основном сорта иностранной селекции. Наша лаборатория, в которой пять научных сотрудников и 15 лаборантов, занята выведением гибридов подсолнечника, устойчивых к болезням, с высоким содержанием масла, хорошими качествами для уборки и переработки семян, высокой урожайностью. Чтобы создать такой гибрид, необходимо не менее десяти лет».

Ю. Махно, заведующая лабораторией селекции льна и горчицы Института масличных культур:

«Наша лаборатория, первая по льну в Украине, создана 10 лет назад. До этого селекцией льна никто не занимался. Мы вывели технические сорта с содержанием линоленовой кислоты 70 % и выше, а также пищевые с повышенным содержанием олеиновой кислоты – более 30 %. Сейчас в реестре страны 18 сортов льна, и восемь из них – это нашей селекции, остальные выведены во Франции и России».

А. Поляков, заведующий лабораторией агротехники масличных культур Института масличных культур:

«На данный момент производители используют только 33 % потенциала подсолнечника. Это то, что заложено в хороших семенах. А остальное зависит от агротехники возделывания. Поэтому сотрудники лаборатории совместно с работниками опытных хозяйств института Запорожской, Донецкой и Херсонской областей совершенствуют технологию выращивания подсолнечника, сои, рапса, горчицы. Выяснили, например, что подсолнечник не очень влияет на плодородие почвы. А вот отсутствие органики сказывается сильно, потому что на селе почти не стало крупного рогатого скота. Разработали мы также технологии редких масличных культур – кунжута, сафлора, молочая масличного, льна. И в хозяйствах все шире используют наши рекомендации».

И. Аксенов, заместитель директора института по науке, доктор сельскохозяйственных наук Института масличных культур:

«Наше учреждение основано в 1989 г. на базе опытной станции. За прошлые годы в реестр Украины внесли более 80 сортов и гибридов масличных культур селекции института. Кроме этого, создали декоративные сорта подсолнечника, клещевины, мака и льна, которые пользуются большим спросом у цветоводов.

На нашей территории построен первый в Украине завод по доработке семян. Совместными усилиями мы выходим на мировой уровень по качеству продаваемых семян. Институт – главное научно-исследовательское учреждение по организации и выполнению научно-технической программы УААН “Масличные культуры”, в последние

пяти лет – еще и центр научного обеспечения агропромышленного производства Запорожской области. Мы плодотворно сотрудничаем с научными учреждениями России, Беларуси, Молдовы, Сербии» *(Кутищева Н. Выходим на мировой уровень / Беседу вёл Г. Петраков // Рабочая газета (<http://rg.kiev.ua>). – 2011. – 20.10).*

Ю. Кундієв, академік НАМН України, директор ДУ «Інститут медицини праці НАМН України»:

«...Прикладів, коли успіху досягнуто завдяки використанню результатів фундаментальних досліджень, які виконані науковцями НАН та НАМН, є чимало. Наведу тільки деякі з них.

Створення нових біосумісних матеріалів для використання в ортопедії та травматології та в інших галузях. Загальновідомо, що українські матеріалознавці мають досягнення світового рівня, і тому ця співпраця “приречена” на успіх. Треба відзначити спільні розробки науковців Інституту травматології та ортопедії НАМН України з науковцями Інституту надтвердих матеріалів ім. В. М. Бакуля та Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевіча НАН України. В Інституті електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України створено кульшовий суглоб шляхом напилення титану. Його вже вироблено в об’єднанні “Мотор-Січ”, випробувано в Інституті ортопедії і травматології НАМН України, отримано чимало патентів. В Інституті фізики твердого тіла, матеріалознавства та технології ННЦ ХФТІ використовуються нанотехнології. Завдяки цим новітнім методам наноситься покриття з антибактеріальною дією на титан. В Інституті патології хребта та суглобів НАМН України вже проведені дослідження з випробовування семи видів покриттів з наночастинками хрому та молібдену. Доведено їх сумісність та бактерицидність. Ці розробки позбавлять нашу державу від закупівель штучних суглобів за кордоном.

<...> Метод електрозварювання живих тканин, судин та нервів. Ця унікальна розробка, яка відкриває нову сторінку в хірургії, здійснена в Інституті електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України спільно з Інститутом хірургії та трансплантології ім. О. О. Шалімова НАМН України, медичним управлінням СБУ та іншими установами. Як відомо, ця робота була удостоєна Державної премії України. Метод запатентовано в багатьох країнах світу. Його широко використовують хірурги в своїй практиці. Але на цьому не зупинилися. Останнім часом

випробовуються нові методи: плазмове зварювання й термострумине зварювання.

<...> Цілком природнім є прагнення науковців з інститутів НАМН України до тісної співпраці з Інститутом молекулярної біології і генетики НАН України у дослідженні ролі генетичного компонента в патогенезі.

<...> В інститутах НАМН спільно з НАН України та вищими навчальними закладами проводяться пріоритетні розробки технологій отримання наночастинок та вивчення їх властивостей з метою впровадження нових ефективних нанопрепаратів у медичну практику. Так, за ініціативи президента НАН України акад. Б. Патона створена “Електронно-променева нанотехнологія неорганічних матеріалів для медицини”. Отримані наночастинки срібла, міді, їх композитів, а також нанозаліза, наноцирконію, наноалюмінію, інших металів, наноуглецю.

<...> В Україні за десять років не зареєстровано жодного випадку марганцевих інтоксикацій та марганцевого паркінсонізму серед електрозварювальників. Водночас у розвинутих країнах – США, Німеччині, Франції – спостерігається буквально епідемія цього професійного захворювання, руйнуються могутні компанії через колосальні відшкодування працівникам за втрату здоров’я.

Завдяки чому в Україні досягнуто цього унікального результату? Протягом багатьох років велися цілеспрямовані фундаментальні дослідження в Інституті електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України та Інституті медицини праці НАМН України. Було доведено неприпустимість використання високомарганцевих електрозварювальних матеріалів. <...> Було створено і впроваджено у виробництво низькомарганцеві рутілові матеріали. Розроблено більш безпечну технологію, і саме завдяки цьому збережено здоров’я тисяч працівників електрозварювального виробництва.

Наприкінці хотів би навести деякі кількісні показники. За результатами фундаментальних досліджень та прикладних розробок, виконаних спільно інститутами НАН та НАМН України, створено 43 методи профілактики, діагностики та лікування захворювань, 123 медичні препарати, 23 прилади та обладнання медичного призначення, 14 матеріалів медичного призначення, сім інформаційних технологій» (*Кундієв Ю. Фундаментальна наука і виклики охорони здоров’я // Журнал Національної академії медичних наук України. – 2011. – № 1. – С. 3–5*).

Медичні ізотопи, виробництво яких поступово налагоджує Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут» (ХФТІ) і гамма-камери, що випускає Науково-технологічний комплекс «Інститут монокристалів», дають можливість Україні самостійно створювати ядерні медичні центри.

Випуск гамма-камер, які дають змогу не лише зафіксувати вже проявлену хворобу, а й спрогнозувати її можливий розвиток у здоровій тканині, учені інституту скінтіляційних матеріалів (підрозділ НТК «Інститут монокристалів») освоїв ще на початку 2000-х років. Саме тут скінтіляційні кристали для ядерної медичної апаратури закупляють провідні виробники цієї техніки «Філіпс», «Сіменс» та «Дженерал Електрик». Власне, і 90 % гамма-камер, що працюють наразі в Україні, виготовлені у стінах цього НДІ. Про їх якість фахівці відгукуються досить схвально.

Ще один плюс – ціна питання. За словами завідувача лабораторії іонізованого випромінювання Інституту скінтіляційних матеріалів О. Дьоміна, харківська гамма-камера наразі коштує 250 тис. дол., а імпортна – удвічі дорожче.

Як повідомив заступник голови Державного агентства з питань науки, інновацій та інформації Б. Гриньов, Міністерство охорони здоров'я планує закупити у НТЦ «Інститут монокристалів» 25 діагностичних гамма-камер.

Успіхи ядерної медицини значною мірою залежать від наявних на міжнародному ринку радіофармпрепаратів. Ідеться про так звані медичні ізотопи, після введення яких в організм людини гамма-камера може «зчитувати» хвороби навіть на початковій стадії розвитку. Не менш цінні й лікувальні властивості цих унікальних речовин, оскільки, на відміну від тієї ж хіміотерапії, вони знищують лише пошкоджені хворобою клітини, не зачіпаючи здорові. Аби налагодити їх виробництво, потрібні чималі кошти, тому дозволити собі це можуть сьогодні не всі країни, про що свідчить і статистика: половину всіх ізотопів сьогодні виробляють у США, решту – Євросоюз, Росія та Індія разом узяті.

Україна, яка стояла біля витоків створення ядерних технологій (ізотопи – це атоми зі зміненою кількістю нейтронів), поки що змушена закуповувати їх за кордоном. Але ситуація може змінитися вже найближчим часом. Днями стало відомо, що Юліхський дослідний центр із Німеччини передав ХФТІ циклотрон, за допомогою якого в Харкові

можна буде налагодити випуск медичних ізотопів, зокрема і для радіонуклідної томографії.

Але справжній прорив у сфері виробництва вітчизняних ізотопів станеться за кілька років. В обмін на велику партію високозбагаченого урану, що зберігається ХФТІ, уряд США пообіцяв допомогти збудувати в стінах цього наукового центру ядерну установку «Джерело нейтронів». Недавно держсекретар Х. Клінтон і глава Міністерства закордонних справ К. Грищенко підписали меморандум про взаєморозуміння в питаннях ядерного співробітництва. Згідно з цим документом, США надасть технічну і фінансову допомогу інституту (ідеться більше ніж про 60 млн дол.) уже до березня наступного року. А кінцевий запуск унікальної установки заплановано на 2014 р. Якщо цим планам судилося збутися, то в Харкові буде налагоджено випуск близько 50 видів медичних ізотопів, які використовуватимуться для лікування раку та інших тяжких хвороб. За словами заступника директора ХФТІ І. Карнаухова, цей науковий центр планує відкрити кілька медичних палат, де люди зможуть проходити лікування швидкодіючими ізотопами. Тобто багатообіцяючі перспективи ХФТІ разом з уже наявними можливостями НТК «Інститут монокристалів» можуть бути стартом для розвитку вітчизняної ядерної медицини на тому рівні, на якому вона вже давно існує в розвинутих країнах (*Салімонович Л. Атомна панацея // Україна молода (<http://umoloda.kiev.ua>). – 2011. – 13.10*).

Развитие машиностроения в современных условиях является основой экономики и технического прогресса во всех отраслях народного хозяйства и важнейшей предпосылкой возрождения экономического потенциала Украины.

Современный многоотраслевой машиностроительный комплекс Украины объединяет более 11 тыс. предприятий. Доля машиностроительной отрасли в украинской промышленности превышает 15 %, а в ВВП это составляет около 12 %. В машиностроении сосредоточено свыше 15 % стоимости основных средств, почти 6 % оборотных активов отечественной промышленности и более 22 % общего количества наемных работников. Машиностроительный комплекс Украины охватывает свыше 20 специализированных отраслей, среди которых выделяется группа отраслей инвестиционного машиностроения, в частности это тяжелое машиностроение, развитие которого зависит

прежде всего от инвестиционной активности металлургического, строительного, энергетического и транспортного комплексов.

Наукоёмкие технологии являются основным сегментом этой группы отраслей машиностроительного комплекса, а их развитие основывается, в первую очередь, на инвестициях в науку и ответной разработке инновационных проектов путем проведения фундаментальных и прикладных научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ и дальнейшем совместном внедрении полученного таким путем наукоёмкого продукта.

Следует заметить, что появление наукоёмкого производства относится к концу XX – началу XXI вв., обозначившись рядом быстро развивающихся отраслей, к которым можно отнести: машиностроение, телекоммуникации, исследования космоса, информационные технологии, автоматизированные системы диспетчерского управления, нанотехнологии, медицинское оборудование и технологии. Наукоёмкое машиностроение является источником постоянных инновационных инициатив развитых стран. Именно поэтому структура машиностроительного производства США, Германии, Японии, Англии характеризуется преобладанием доли наукоёмкого производства. И одним из главных условий модернизации современной экономики Украины и её перехода к новой постиндустриальной стадии социального прогресса является инновационная деятельность.

В настоящее время украинские машиностроительные заводы находятся в достаточно сложной ситуации, однако имеющийся технологический потенциал ряда предприятий вполне достаточен для успешной работы за счет специализации по изготовлению определённых видов оборудования. И в этих отдельных нишах наше тяжелое машиностроение может составить эффективную и достаточно серьезную конкуренцию иностранным компаниям как по цене, так и по качеству. Состояние наукоёмкого наполнения машиностроительных отраслей Украины требует современного подхода к построению качественно новых отношений, взаимной поддержки науки и производства, путём внедрения инноваций, подготовки и переподготовки высококвалифицированных кадров и повышения конкурентоспособности продукции.

<...> Подводя итог, можно отметить, что, несмотря на длительный разрушительный кризис, который сопровождался значительными потерями производственного и кадрового потенциала, более чем двукратным сокращением доли продукции машиностроения в промышленном производстве Украины, снижением активности в инновационно-

инвестиционной деятельности, машиностроительный комплекс всё-таки сумел в целом сохранить свой потенциал и вышел на путь адаптации к новым рыночным условиям и освоения новых промышленных рынков.

В то же время последующее развитие отрасли, с одной стороны, невозможно без значительных инвестиций, поскольку в настоящее время износ оборудования, по предварительным оценкам, составляет около 70 %. При этом из-за недостатка финансовых ресурсов проблемы возобновления производственного потенциала отрасли на основе использования инновационных технологий и реализации отечественных научных разработок с целью последующего изменения структуры товарного производства, развития наукоёмкого машиностроения и обеспечения конкурентоспособности конечной продукции решаются очень медленно. С другой стороны, у машиностроительной отрасли нет другого пути, кроме как находить возможности и средства для сотрудничества с научными творческими коллективами и поддержки развития наукоёмкого производства, что в перспективе, несомненно, будет приносить реальный доход (*Зиновьев А., Кузнецов А. Перспектива машиностроения – наукоёмкие технологии (проблемы современного машиностроения) // Проблемы обчислювальної механіки і міцності конструцій : збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 15. – С. 3–4, 7).*

ННЦ «Харьковский физико-технический институт» (ХФТИ) разворачивает производство вакуумных печей «ОТТОМ» для термообработки металлов. Об этом сообщил главный конструктор вакуумных печей опытного производства ХФТИ А. Лобода.

По его словам, производство печей набирает обороты, предприятие осваивает рынок, на котором традиционно сильны позиции иностранных компаний, работающих на этом рынке уже по 50 лет. В основном заказы на печи «ОТТОМ» поступают из России (*Грищенко А. Харьковський фізико-технічний інститут поставив печі для термообработки металлов на несколько российских заводов // STATUS QUO (<http://www.sq.com.ua>). – 2011. – 3.10).*

Научный парк «Технологии приборостроения», в который вошли ГП «Научно-исследовательский технологический институт приборостроения» (НИТИП, Харьков) и ООО «Светодиодные технологии Украина» создан в Харькове. Об этом сообщил дирек-

тор ООО Н. Колосов. Договор о создании научного парка был подписан 30 сентября в рамках Международного экономического форума «Инновации. Инвестиции. Харьковские инициативы».

Как отметил Н. Колосов, сейчас научный парк работает над созданием технологий производства светодиодных источников света. За два последних года сотрудничества с институтом был создан прототип светодиодного модуля, а также его рабочий вариант, который можно внедрять в производство на различных предприятиях по изготовлению светодиодного освещения.

Как сообщил заместитель директора НИТИП В. Боршов, объем инвестиций в проект создания светильников составил около 30 млн грн. По объему инвестиций проект кажется небольшим, но, тем не менее, был создан целый кластер, в который вошли Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», Национальный университет радиоэлектроники, Харьковская национальная академия городского хозяйства, Харьковский национальный аэрокосмический университет «ХАИ» и НТК «Институт монокристаллов» (*Грищенко А. В Харькове создан научный парк «Технологии приборостроения» // STATUS QUO (<http://www.sq.com.ua>). – 2011. – 3.10).*

Бюро президії Національної академії аграрних наук України відзначає, що в рамках НТП «Садівництво» в останні роки науковими колективами Інституту садівництва НААН та його мережею, а також Інституту помології ім. Л. П. Симиренка НААН виконано значний обсяг науково-дослідних робіт із селекції, розмноження і технологій вирощування ягідних культур та запровадження результатів досліджень у виробництво (*Засідання Бюро Президії Національної академії аграрних наук України з питання «Стан та перспективи досліджень з селекції, розсадництва і технологій вирощування ягідних культур» // Національна академія аграрних наук України (<http://www.uaan.gov.ua>). – 2011. – 28.10).*

Наукові конференції, наради та інші організаційні заходи

22 жовтня відбулося спільне засідання Ради Євразійської асоціації університетів та Ради Міжнародної асоціації академій наук. Президентом МААН на новий термін було обрано президента НАН України академіка НАН України Б. Патона

У Великому конференц-залі НАН України в рамках роботи VI Форуму творчої та наукової інтелігенції держав-учасниць СНД відбулося спільне засідання Ради Євразійської асоціації університетів та Ради Міжнародної асоціації академій наук на тему: «Наука та освіта – основоположні чинники забезпечення модернізації економіки країн СНД».

Євразійська асоціація університетів, яку очолює ректор МДУ ім. М. В. Ломоносова, віце-президент РАН акад. РАН В. А. Садовничий, була створена у 1989 р. Сьогодні до її складу входять 111 університетів усіх країн СНД, Грузії та Латвії.

У роботі спільного засідання взяли участь президенти та віце-президенти восьми академій наук, які є членами МААН, та керівники п'яти організацій, що мають статус асоційованого члена МААН. З боку Євразійської асоціації університетів на зібрання прибули 10 ректорів та два проректори вищих навчальних закладів країн СНД.

На засіданні були заслухані доповіді президентів обох асоціацій та виступи в обговоренні їхніх представників. Зокрема, від Російської академії наук виступив віце-президент РАН акад. М. Лавьоров. Виступили президенти академій наук академіки цих академій: Вірменії – Р. Мартиросян; Казахстану – М. Журинов; Молдови – Г. Дука; Таджикистану – М. Ілолов.

Також виступили: перший заступник голови президії НАН Білорусі акад. НАН Білорусі П. Вітязь, віце-президент В'єтнамської академії наук і технологій проф. Нгуен Дін Конг. Від організацій, що мають статус асоційованого члена МААН, виступили: директор Об'єднаного інституту ядерних досліджень акад. РАН В. Матвєєв; ректор МФТІ чл.-кор. РАН М. Кудрявцев; голова Ради Білоруського республіканського фонду фундаментальних досліджень акад. НАН Білорусі В. Орлович.

Учасникам спільного засідання була представлена доповідь президента МААН «Міжнародна асоціація академій наук у 2006–2011 рр.: основні підсумки діяльності та подальші перспективи».

На засіданні за пропозицією членів Ради МААН президента НАН України акад. НАН України Б. Патона було одноголосно обрано президентом МААН на новий п'ятирічний термін (*Спільне засідання*

Ради Євразійської асоціації університетів та Ради Міжнародної асоціації академій наук // Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2011. – 26.10).

21 жовтня у Київському національному університеті імені Т. Шевченка відбулося урочисте відкриття VI Форуму творчої та наукової інтелігенції держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав на тему: «Історико-культурна спадщина країн-учасниць СНД: загальне надбання і ресурс стійкого розвитку», девіз якого «І чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь» (Т. Шевченко).

До столиці України прибули делегації країн СНД: Азербайджанської Республіки, Республіки Білорусь, Республіки Вірменія, Республіки Казахстан, Киргизької Республіки, Молдови, Російської Федерації, Таджикистану, Республіки Узбекистан.

У форумі взяли участь міністр культури М. Кулиняк, перший заступник міністра освіти і науки, молоді та спорту Є. Суліма, перший заступник голови Державного комітету телебачення і радіомовлення А. Мураховський, народні депутати України, наукова та творча інтелігенція нашої держави.

На відкриття форуму – найбільшого щорічного гуманітарного заходу на просторі СНД – приїхав Прем'єр-міністр України М. Азаров, який виступив з вітальним словом та зачитав листа, адресованого учасникам форуму від Президента України В. Януковича.

Напередодні відкриття форуму, 20 жовтня, відбулася низка цікавих заходів. Зокрема, відбулося XXVI засідання Ради з культурного співробітництва держав-учасниць СНД.

21 жовтня перед початком урочистого відкриття VI Форуму творчої та наукової інтелігенції держав-учасниць СНД відбулися два круглі столи, присвячені творчій спадщині Т. Шевченка та М. Ломоносова.

Круглий стіл «Тарас Шевченко: творчість та міжнародний діалог» пройшов під головуванням О. Онищенко, ученого-філософа й культуролога, академіка Національної академії наук України, генерального директора Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Круглий стіл «Михайло Ломоносов: наукова і творча спадщина», приурочений до 300-річчя від дня народження М. Ломоносова, яке відзначатиметься 19 листопада цього року, відбувся під головуванням В. Садовнічого, віце-президента Російської академії наук, ректора Федерального державного освітнього закладу вищої професійної

освіти «Московський державний університет ім. М. В. Ломоносова», академіка Російської академії наук та Л. Губерського, ректора Київського національного університету імені Т. Шевченка, академіка Національної академії наук України.

Крім цього, відбулося відкриття виставок та проведення презентацій: «Київ очима молодих художників країн СНД», «Туризм у країнах СНД», «Вахта пам'яті», експозиція робіт лауреатів «ТЕФІ-Співдружність».

У рамках відкриття VI Форуму творчої та наукової інтелігенції держав-учасниць СНД відбулася церемонія вручення вже традиційної Міжнародної премії «Співдружність дебютів» молодим фахівцям у галузі збереження та популяризації матеріальної та нематеріальної культурної спадщини країн СНД. Цей конкурс проводився у трьох номінаціях: «Освіта та популяризація», «Дослідження і відкриття», «Відродження та збереження».

Зустрівшись на форумі, культурна і науково-освітня еліта держав СНД мала унікальну можливість для прямого професійного спілкування та підтримки актуальних, затребуваних проєктів у сфері освіти, науки, літератури, образотворчого мистецтва та інших сферах гуманітарної взаємодії в Співдружності Незалежних Держав.

Довідка. Форуми творчої та наукової інтелігенції проводяться з 2006 р., з 2007 р. – за підтримки Міждержавної ради і Фонду гуманітарної співпраці країн СНД. В Україні цей захід відбувається вперше – на пропозицію української делегації, яку зробили на попередньому форумі у жовтні 2010 р. в Москві *(За участі Прем'єр-міністра України М. Азарова відбулося урочисте відкриття VI Форуму творчої та наукової інтелігенції держав – учасниць СНД // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (<http://www.mon.gov.ua>). – 2011. – 21.10; У рамках VI Форуму творчої та наукової інтелігенції держав – учасниць СНД відбулася низка цікавих заходів // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (<http://www.mon.gov.ua>). – 2011. – 22.10).*

22 жовтня в рамках VI Форуму творчої та наукової інтелігенції держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав відбулося VII засідання Асоціації інститутів історії країн СНД під головуванням директора Інституту загальної історії Російської академії наук О. Чубар'яна та директора Інституту історії України Національної академії наук В. Смолія.

Темою засідання було питання історико-культурної спадщини держав, а також прийняття рішень, які стосуються роботи асоціації. У засіданні взяли участь: директор Інституту історії НАН Республіки Вірменія А. Мелконян; акад.-секр. Відділення гуманітарних наук та мистецтв НАН Республіки Білорусь О. Коваленя; директор Інституту історії НАН Республіки Білорусь В. Данилович; директор Інституту історії та етнології ім. Ч. Валіханова Комітету науки Міністерства освіти і науки Республіки Казахстан Х. Абжанов; директор Інституту історії, держави і права АН Республіки Молдова Г. Кожокару; наук. співроб. Інституту історії та культурної спадщини НАН Киргизької Республіки Г. Джунушалієва та ін. *(Проведено VII засідання Асоціації інститутів історії держав-учасниць СНД // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (<http://www.mon.gov.ua>). – 2011. – 25.10).*

На міжнародному конкурсі на кращий науково-видавничий проект «Наукова книга», організованому Радою з книговидання при Міжнародній асоціації академій наук (МААН), Дипломом переможця в номінації «Наука про книгу» нагороджено науково-видавничий центр Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за підготовку і випуск книги Є. В. Рукавіціної-Гордієвської «Київський митрополит Євгеній (Є. О. Болховітін): Біобібліографія. Бібліотека. Архів».

Диплом було вручено президентом МААН, президентом НАН України академіком Б. Є. Патонем 6 жовтня на засіданні V Сесії Ради з книговидання при Міжнародній асоціації академій наук і Міжнародної наукової конференції «Історико-культурна взаємодія на просторі СНД у контексті розвитку книговидання, книгообміну та науки про книгу» в конференц-залі НАН України.

На цьому ж засіданні було оголошено результати першого конкурсу на здобуття Міжнародної премії ім. Д. С. Лихачова МААН за кращі наукові праці, що здійснили значний внесок у національну культуру, науку про книгу, вивчення історії, теорії та сучасних проблем книжкової культури. Від України дипломом цього конкурсу і цінним подарунком за внесок у розвиток книгознавства, дослідження історії книжкової культури та розробку книжкового пам'яткознавства нагороджена заввідділом стародруків та рідкісних видань НБУВ, д-р іст. наук Г. Ковальчук *(Вручення дипломів на засіданні V Сесії Ради*

з книговидання при Міжнародній асоціації академій наук // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua>)).

4–6 октября в Киеве состоялась Международная научная конференция «Историко-культурное взаимодействие на пространстве СНГ в контексте развития книгоиздания, книгообмена и науки о книге», приуроченная к проведению V сессии Совета по книгоизданию при МААН.

На конференции обсудили следующие проблемы: современные тенденции в научном книгоиздании, книгораспространении, информационно-библиографической и библиотечной деятельности на постсоветском пространстве; деятельность МААН как фактор развития книжной культуры и средство поддержки научных и культурных взаимодействий в странах СНГ; научные коммуникации и книгообмен, их роль в обеспечении развития академической науки (история и современное состояние); исторические аспекты развития научного книгоиздания в славянских странах (*Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского (www.nbuv.gov.ua)*).

4–6 жовтня у м. Київ Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського спільно з Асоціацією бібліотек України і Радою директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук проведено Міжнародну наукову конференцію «Формування і розвиток бібліотечного електронного середовища».

Мета форуму полягала у визначенні напрямів розвитку бібліотек як базових складових єдиного науково-інформаційного й соціально-культурного простору України, що забезпечують вільний доступ громадян до інформації та знань.

Було обговорено низку питань: ресурси бібліотек, їх роль в організації знань та системному наповненні вітчизняного інформаційного простору; наукові бібліотеки та перспективні інтернет-технології; бібліотеки як суспільні центри керування інформаційними потоками; біографіка в сучасному інформаційному просторі; цифрові ресурси рукописної та книжкової спадщини в бібліотечно-інформаційному просторі; корпоративна взаємодія бібліотек у мережевому середовищі;

збереження бібліотечних фондів у процесі формування електронних бібліотечних ресурсів.

У результаті обговорення було прийнято рекомендації Конференції (*Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского* (www.nbuv.gov.ua)).

5 жовтня Голова Верховної Ради України В. Литвин і Президент Національної ради Республіки Австрія Б. Праммер, яка прибула в Україну на чолі офіційної делегації австрійського парламенту, відвідали Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського.

В. Литвин і Б. Праммер ознайомилися з роботою Австрійської бібліотеки, що була заснована при Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського в 1992 р. та містить універсальну книжкову колекцію німецькою мовою. Австрійська бібліотека виконує роль культурного центру в Києві, на базі якого за активної підтримки Посольства Австрії в Україні проводяться конференції, семінари, виставки та круглі столи із залученням провідних вітчизняних та зарубіжних дослідників Австрії.

Перебуваючи в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, керівники парламентів України та Австрії також взяли участь в урочистому відкритті книжково-інформаційної виставки «Україна-Австрія: культурні взаємодії». На відкритті виставки з вітальним словом до почесних гостей та аудиторії звернувся генеральний директор НБУВ, акад. НАН України О. Онищенко.

Усього на виставці представлено понад 300 од. збереження із фондів НБУВ.

Голова Верховної Ради України відзначив як великий позитив наявність у програмі офіційного візиту в Україну президента Національної ради Республіки Австрія відвідання Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Саме такі моменти дають змогу без тривалих розмов краще відчувати та зрозуміти один одного. Також В. Литвин висловив пропозицію зробити подібні виставки по кожній з 27-ми країн Європейського Союзу, запросивши відвідати їх українських політиків та представників Євросоюзу.

Б. Праммер передала В. Литвину архівні матеріали, що зберігалися в Парламентській бібліотеці Австрії, які стосуються діяльності українських депутатів у парламенті Австро-Угорської імперії на початку минулого століття. Директор бібліотеки О. Онищенко подарував керівникам парламентів України та Австрії по екземпляру наукового

видання Пересопницького Євангелія, 450-річчя якого відзначається цього року на державному рівні.

В. Литвин і Б. Праммер подякували колективу НБУВ за теплий прийом та презентацію книжково-інформаційної виставки «Україна-Австрія: культурні взаємодії» (*Візит президента Національної ради Республіки Австрія Барбари Праммер до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського // Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского (www.nbuv.gov.ua); Голова Верховної Ради України та президент Національної ради Республіки Австрія відвідали Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України (http://portal.rada.gov.ua). – 2011. – 5.10).*

14 жовтня у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського відбулася презентація унікального видання «Пересопницьке Євангеліє: витоки і сьогодення».

У заході взяли участь: директор Видавничого дому «АДЕФ-Україна» І. Шпак; виконавчий директор А. Істоміна; директор Інституту археології України НАН України, акад. НАН України П. Толочко.

Директор Видавничого дому «АДЕФ-Україна» І. Шпак розкрив присутнім особливості, складність підготовки видання; розповів про надзвичайно високі кваліфікаційні якості доволі великої групи співробітників (близько 200 осіб), що були необхідні для реалізації технологічного процесу. Він підкреслив, що робота була б неможлива без участі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського і висловив сподівання на подальше плідне співробітництво. Мета презентованого видання – спроба надати, як зазначено в анотації до праці, сучасному читачеві змогу глибоко та детально ознайомитися з видатною пам'яткою української історії та культури, першим відомим перекладом євангельського тексту українською мовою (*Презентація унікального видання «Пересопницьке Євангеліє: витоки і сьогодення» // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (http://www.nbuv.gov.ua)*).

3–5 жовтня в Москві в рамках председательства России в Межправительственном совете Программы ЮНЕСКО «Информация для всех» состоялась Международная конференция «Сохранение цифровой информации в информационном обществе».

Организаторами конференции выступают Министерство культуры РФ, Федеральное агентство по печати и массовым коммуникациям, Комиссия РФ по делам ЮНЕСКО, Российский комитет Программы ЮНЕСКО «Информация для всех» и его рабочий орган – Межрегиональный центр библиотечного сотрудничества, Государственная Третьяковская галерея.

Конференция объединила более 150 участников и гостей мероприятия из Австрии, Азербайджана, Аргентины, Армении, Беларуси, Венесуэлы, Вьетнама, Гамбии, Германии, Дании, Египта, Индии, Ирана, Италии, Казахстана, Кении, Киргизии, Китая, Кот-д’Ивуара, Латвии, Ливана, Малайзии, Мексики, Молдовы, Нигерии, Омана, Польши, России, США, Таджикистана, Узбекистана, Украины, Финляндии, Франции, Черногории, Эстонии, ЮАР.

Цели конференции: повышение осознания важности, масштаба и остроты проблем сохранения цифровой информации в профессиональных сообществах, на политическом уровне и среди широкой общественности; определение приоритетных проблемных областей, политических и профессиональных стратегий в сфере сохранения цифровой информации; совершенствование международной, региональной, национальной политики, законодательства и деятельности по сохранению цифровой информации; выявление и распространение передового опыта в перечисленных выше областях (*Сохранение электронной информации в информационном обществе: проблемы и перспективы // Российская ассоциация электронных библиотек (<http://www.aselibrary.ru>). – 2011. – 3.10*).

4–8 октября в г. Севастополь проходила VIII Международная научно-практическая конференция «Informatio-2011: электронные информационные ресурсы: создание, использование, доступ».

Организаторы конференции: Ассоциация «Информатио-Консорциум»; Украинский институт научно-технической и экономической информации; Украинская библиотечная ассоциация; Российская ассоциация электронных библиотек; Библиотека Севастопольского национального технического университета; Научная библиотека Национального университета «Киево-Могилянская академия»; Научно-техническая библиотека им. Г.И. Денисенко Национального технического университета Украины «Киевский политехнический институт»; Национальная научная медицинская библиотека Украины;

Консорциум Eifl.net; ИММ «Фраксим»; ОО «ELibUkr – Электронная библиотека Украины».

Среди участников – руководители учреждений (библиотек, информационных органов, университетов), специалисты по электронному информационному обслуживанию, организации полнотекстовых информационных систем (электронных библиотек и баз данных), представители научных учреждений и специализированных коммерческих организаций, предлагающих продукты и услуги.

Основные вопросы, рассматриваемые на конференции: национальные и международные программы содействия доступу к информационным ресурсам публичных, научных, специальных и университетских библиотек: проблемы и достижения; создание и использование электронных ресурсов, электронных библиотек, документальных архивов, систем электронной доставки документов; технологии создания и распространения электронных журналов и электронных книг; открытый доступ к информации: создание и развитие институциональных репозиторий, журналов открытого доступа; аналитические инструменты оценки украинской науки и образования, библиометрический анализ; вопросы интеллектуальной собственности при создании и использовании информационных ресурсов; развитие новейших информационно-коммуникационных технологий; научные издания как канал свободного обмена ресурсами знаний в инновационной системе (*Informatio-2011: электронные информационные ресурсы // ГУ «Национальная библиотека Беларуси» (<http://www.nlb.by>). – 2011. – 5.10.*

19 жовтня у Великому конференц-залі НАН України відбулася ювілейна сесія загальних зборів Національної академії наук України за участі Державного космічного агентства України, присвячена 100-річчю від дня народження академіка М. К. Янгеля.

Відкрив сесію президент НАН України Б. Патон, який відзначив роль М. Янгеля в становленні та розвитку ракетобудування нашої держави. Були зачитані вітання, що надійшли на адресу зібрання, скликанням якого вшановується пам'ять М. Янгеля, від Президента України В. Януковича, Голови Верховної Ради В. Литвина та Прем'єр-міністра України М. Азарова (*Відбулася ювілейна сесія загальних зборів НАН України за участі ДКА України, присвячена 100-річчю від дня народження академіка М. К. Янгеля // Державне космічне агентство України (<http://www.nkau.gov.ua>). – 2011. – 20.10.*

19 жовтня в Малому залі Національної академії наук відбувся брифінг, присвячений 100-річчю від дня народження М. К. Янгеля. У брифінгу взяли участь: акад. НАНУ В. Горбулін, акад. НАНУ, заступник голови Ради з космічних досліджень НАН України Я. Яцків, голова ДКАУ Ю. Алексєєв, генеральний конструктор, генеральний директор ДП «КБ “Південне”» ім. М. К. Янгеля» О. Дегтярьов, заступник керівника Федерального космічного агентства РФ С. Пономарьов, дочка М. Янгеля Л. Янгель.

Під час брифінгу було відзначено роль науково-конструкторської школи, створеної М. К. Янгелем, у формуванні основних напрямів розвитку сучасної ракетно-космічної техніки. Також ішлося про перспективи сучасного ракетобудування. Користуючись присутністю представника Роскосмосу, журналісти поцікавилися його баченням перспектив кооперації двох держав у сфері освоєння космосу. С. Пономарьов зазначив, що Росія й надалі планує продовжувати тісну співпрацю з Україною (*Відбувся брифінг, присвячений 100-річчю від дня народження М. К. Янгеля // Державне космічне агентство України (<http://www.nkau.gov.ua>). – 2011. – 20.10*).

13 жовтня в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» відбулися наукові читання, присвячені 100-річчю від дня народження академіка М. К. Янгеля.

У наукових читаннях взяли участь президент Національної академії наук України Б. Патон, ректор КПІ М. Згуровський, радник голови ДКА України Е. Кузнецов, директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України Я. Яцків, директор Інституту космічних досліджень НАН та НКА України О. Федоров та ін.

Перед відкриттям читань відбувся мітинг та покладання квітів до меморіальної дошки М. К. Янгеля на вулиці, яка носить ім'я Янгеля (вона поряд з КПІ) (*У Київському політехнічному інституті пройшли наукові читання, присвячені 100-річчю академіка М. Янгеля // Державне космічне агентство України (<http://www.nkau.gov.ua>). – 2011. – 14.10*).

6–8 жовтня у ВО «Київприлад» відбулася X Всеукраїнська конференція «Актуальні питання історії науки і техніки», присвячена 100-річчю з дня народження М. К. Янгеля.

Робота конференції відбувалася за трьома напрямками: дослідження розвитку науки й освіти, розвиток техніки в історичному аспекті, внесок у науку й техніку видатних учених та інженерів (*У Києві проходить конференція працівників технічних музеїв України, присвячена 100-річчю з дня народження М. Янгеля // Державне космічне агентство України (<http://www.nkau.gov.ua>). – 2011. – 7.10).*

25 жовтня в Дніпропетровську відбулися урочистості з нагоди 100-річчя від дня народження видатного вченого і конструктора в галузі ракетно-космічної техніки, засновника і головного конструктора КБ «Південне» академіка М. К. Янгеля.

Низка заходів у Дніпропетровську розпочалася покладанням квітів до пам'ятника вченому на території КБ «Південне». У театрі опери та балету відбулися урочисті збори на честь М. К. Янгеля. Відкрив засідання Прем'єр-міністр України М. Азаров, який привітав учасників зборів з ювілеєм М. К. Янгеля та зачитав вітання на адресу зібрання від Президента України В. Януковича (*У Дніпропетровську відбулися урочисті заходи з нагоди 100-річчя від дня народження М. К. Янгеля // Державне космічне агентство України (<http://www.nkau.gov.ua>). – 2011. – 26.10).*

21 жовтня у Києві відбувся Інформаційний день та партнерська зустріч «Роль VII Рамкової програми у підвищенні міжнародної мобільності дослідників у сфері “Соціально-економічні та гуманітарні науки”».

Проект, що фінансується Європейським Союзом: «Офіс спільної підтримки інтеграції України до європейського дослідницького простору» (JSO-ERA), Національний контактний пункт 7РП «Соціально-економічні та гуманітарні науки» при Центрі досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України та Національний інформаційний центр зі співробітництва з ЄС у сфері науки й технологій спільно провели у Києві Інформаційний день та партнерську зустріч у рамках Міжнародного симпозиуму «Переміщення центрів науково-технологічної активності на європейському просторі та міжнародна мобільність учених і фахівців: сучасні тенденції».

Інформаційний день організовано з метою поширення інформації та розвитку наукового потенціалу у сфері соціально-економічних та

гуманітарних наук, а також спрямовано на інтеграцію України в загальноєвропейський дослідницький простір (*Інформаційний день, щодо євроінтеграції України // Технопарк «Информационные технологии 3000» (<http://it3000.com.ua>). – 2011. – 26.10).*

27 жовтня в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка відбулося засідання секції «Вища освіта і наукова робота» з обговорення матеріалів III Всеукраїнського з'їзду працівників освіти.

У засіданні взяли участь делегати з'їзду – ректори та викладачі провідних навчальних закладів України, учені та науковці Національної академії наук та Національної академії педагогічних наук, представники студентських організації та ЗМІ.

Під час засідання обговорили нову редакцію проекту Закону України «Про вищу освіту», проект Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. та ухвалили пропозиції до резолюції від секції на III Всеукраїнський з'їзд працівників освіти (*У переддень III Всеукраїнського з'їзду працівників освіти відбулось засідання секції «Вища освіта і наукова робота» // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (<http://www.mon.gov.ua>). – 2011. – 27.10).*

21 жовтня відбувся семінар «Успішний розвиток мережі ЦНП як фактор створення сприятливих умов для розбудови наукоємної економіки на державному і регіональному рівнях», який проводився в рамках проекту ЄС EuropeAid «Вдосконалення стратегій, політики і регулювання інновацій в Україні». Доповідачами зазначеного заходу виступили ключові експерти проекту Inno Policy та фахівці Держінформнауки.

Мета семінару – надання фахівцям наукових організацій, органів державної влади України практичного досвіду розвитку мережі ЦНП на державному і регіональному рівнях з урахуванням європейської практики.

Під час семінару йшлося про функцію мережі ЦНП в регіонах України; методологічну та інформаційну підтримку, яку надає УкрІНТЕІ Центрам науки, інновацій та інформатизації; про реалізацію інноваційної політики регіональними центрами в регіонах Європи. Також обговорювалися пропозиції стосовно політичних заходів у сфері прав

інтелектуальної власності. Особливу увагу було приділено ролі ЦНП в реалізації інноваційної політики в регіонах України (*Представники Держінформнауки взяли участь у семінарі «Успішний розвиток мережі ЦНП як фактор створення сприятливих умов для розбудови наукоємної економіки на державному і регіональному рівнях» // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України (<http://www.dknii.gov.ua>). – 2011. – 21.10).*

24 **октября** **состоялся** **круглый** **стол** **на** **тему:** **«Made in Kiev: Приоритеты инновационного развития-2012»,** организаторами которого выступили Киевская городская государственная администрация и Оргкомитет Всеукраинского конкурса «Инновационный прорыв-2011. Год информационных технологий».

На круглом столе были рассмотрены вопросы создания условий для развития инноваций в Киеве, необходимость проведения технологических реформ, создание законодательных условий для развития ИТ-индустрии в Украине, а также динамика инновационного процесса на примере конкурса «Инновационный прорыв 2009–2011 гг.» (*24 октября состоялся круглый стол на тему: «Made in Kiev: Приоритеты инновационного развития-2012» // Всеукраинский конкурс «Инновационный прорыв-2011» (<http://www.ukrinnovation.com>). – 2011. – 25.10).*

С 3 по 7 октября **в** **Киеве** **Государственное** **агентство** **по** **энергоэффективности** **и** **энергосбережению** **Украины** **проводило** **ежегодную** **«Неделю** **энергоэффективности».** Цель мероприятия – всесторонне проинформировать общество о перспективности энергоэффективных технологий и актуальности вопросов государственной политики в сфере энергоэффективности, энергосбережения и возобновляемой энергетики (*В Киеве проходит неделя энергоэффективности // FuelAlternative (<http://www.fuelalternative.com.ua>). – 2011. – 3.10).*

17 **октября** **в** **Киеве** **состоялось** **открытие** **III** **Международного** **форума** **по** **возобновляемой** **энергетике** **и** **энергоэффективности,** **REF-2011.** Организатор – Центр возобновляемой энергетики FuelAlternative, соорганизатор – Ассоциация участников рынка

альтернативных видов топлива и энергии Украины. В работе REF-2011 принимали участие около 300 делегатов из 28 стран (*Украина может стать одним из крупнейших европейских рынков возобновляемой энергетики // FuelAlternative (<http://www.fuelalternative.com.ua>). – 2011. – 17.10).*

17 жовтня вітчизняні та зарубіжні фахівці сфери авторського права та суміжних прав, а також представники видавничої галузі зібралися в Києві на семінарі, присвяченому ролі авторського права в процесі розвитку видавничої галузі.

Організаторами міжнародного дводенного заходу виступили: Всесвітня організація інтелектуальної власності, Державна служба інтелектуальної власності України, Міжнародна асоціація видавців, Міжнародна федерація організацій прав на репрографічне відтворення, Українська асоціація видавців та книгорозповсюджувачів (*У Києві розпочав роботу міжнародний семінар з питань авторського права і суміжних прав // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (<http://www.mon.gov.ua>). – 2011. – 18.10).*

У Києві відбулася Міжнародна наукова конференція «Інститут історії на зламі епох, у світлі традицій та перетворень».

Виступаючи на конференції Голова Верховної Ради України В. Литвин заявив, що відзначення 75-річчя Інституту історії України НАНУ на державному рівні, згідно з відповідною постановою Верховної Ради України, має винятково важливу роль.

Керівник українського парламенту вручив орден Ярослава Мудрого III ступеня директору Інституту історії України НАН України В. Смолюю та відзнаки Верховної Ради України працівникам інституту (*Голова Верховної Ради України привітав істориків з 75-річчям Інституту історії України // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України (<http://portal.rada.gov.ua>). – 2011. – 20.10).*

26 октября в Национальной академии наук Беларуси открылся V Белорусский конгресс по теоретической и прикладной механике «Механика-2011». На конгресс было заявлено более 130 докладов, авторами которых являются представители научных учреждений, высших

учебных заведений, промышленных предприятий Беларуси, России, Украины, Грузии, Германии, Франции, Чехии, Сингапура (*Национальная академия наук Беларуси* (<http://nasb.gov.by/rus>). – 2011. – 26.10).

С 26 октября в Институте экспериментальной ботаники им. В. Ф. Купревича Национальной академии наук Беларуси начала работу VII Международная научная конференция «Регуляция роста, развития и продуктивности растений». В конференции приняли участие ученые из Беларуси, России, Украины, Литвы, Молдовы и Казахстана (*ГНУ «Институт экспериментальной ботаники им. В. Ф. Купревича НАН Беларуси»* (<http://botany-institute.bas-net.by>). – 2011. – 26.10).

30 вересня – 4 жовтня у смт Кацівелі (АРК) відбулася IV Міжнародна наукова конференція «Функціональна база наноелектроніки».

Організатори конференції: Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Національна академія наук України, Інститут скінтіляційних матеріалів НАН України, Інститут фізики напівпровідників НАН України ім. В. Є. Лашкарьова, ЗАТ «НВК “Наука”», Харківський національний університет радіоелектроніки.

У роботі конференції взяли участь понад 80 представники України та країн СНД. В обговоренні доповідей з теоретичних, експериментальних, технологічних та прикладних аспектів сучасної компонентної бази електроніки взяли участь провідні вчені в галузі наноелектроніки.

Під час конференції було проведене широке обговорення результатів розробок і досліджень у рамках реалізації програми співробітництва між Україною та Російською Федерацією в галузі нанотехнологій, Державної цільової програми «Нанотехнології і наноматеріали».

За результатами конференції прийнято рішення провести у вересні – жовтні 2012 р. п’яту міжнародну конференцію, обговорити із зацікавленими міністерствами, установами та організаціями країн-учасниць питання щодо тематики та спрямованості конференції, розширити її з урахуванням науково-технічних програм, які отримують фінансування в цих державах (*Відбулася IV Міжнародна наукова конференція «Функціональна база наноелектроніки» // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України* (<http://www.mon.gov.ua>). – 2011. – 7.10).

6 октября в Донецке состоялся Международный семинар «Усовершенствование политики и законодательства в Украине в сфере инновационной деятельности: центральные и региональные изменения». В работе семинара приняли участие эксперты Европейского Союза Е. Бойто и Г. Румпф, директор Центра интеллектуальной собственности и передачи технологий НАН Украины Ю. Капица (*В Донецке собрались ведущие мировые ученые // Донбасс (<http://donbass.ua>). – 2011. – 6.10).*

В Харькове состоялась Международная научно-практическая конференция «10 лет действия Уголовного кодекса Украины: проблемы применения, усовершенствования и дальнейшей гармонизации с законодательством европейских стран».

В Национальном университете «Юридическая академия Украины им. Я. Мудрого» собралось около 160 представителей ведущих научных и учебных центров Украины – Киева, Харькова, Одессы, Львова, Днепропетровска, Луганска и других городов, а также ученые Российской Федерации, Беларуси, Германии, Польши, представители законодательной власти государства, работники правоохранительных и судебных органов.

Участники Международной научно-практической конференции приняли конкретные рекомендации и предложения, которые призваны упорядочить и улучшить законотворческую деятельность (*Генкин А. Семь раз примерь, а потом...вноси изменения // Время (<http://timeua.info>). – 2011. – 18.10).*

21 жовтня в Ужгороді розпочали роботу Міжнародна науково-практична конференція «Гірські території: проблеми та перспективи сталого розвитку» та виїзне засідання ради Західного наукового центру Національної академії наук України. Участь у заході взяли, зокрема, керівник краю О. Ледада, перший заступник голови обласної ради В. Закурений, голова Західного наукового центру НАН України і МОНМС України З. Назарчук.

До Закарпаття з'їхалися близько 30-ти науковців зі Львова, Рівного, Івано-Франківська, Словаччини та Польщі, щоб обговорити проблеми та перспективи розвитку гірських регіонів (*На Закарпатті*

обговорили специфіку розвитку гірських регіонів // Інформаційне агентство «Регіональні Новини» (<http://regionews.com.ua>). – 2011. – 21.10).

У Рівному відбувся Всеукраїнський семінар керівників Малих академій наук. Мета семінару – обмін досвідом для розвитку можливостей обдарованих дітей, створення умов для їхньої творчості (*У Рівному проходить Всеукраїнський семінар керівників Малих академій наук // Західна інформаційна корпорація (<http://zik.ua/>). – 2011. – 25.10).*

Наукова діяльність у ВНЗ

14 жовтня під відбулося засідання Наукової ради Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України щодо розгляду результатів експертизи проектів наукових досліджень і розробок.

Попередня оцінка проектів здійснювалася на засіданнях секцій за фаховими напрямками.

У засіданні, що відбулось під головуванням першого заступника міністра освіти і науки, молоді та спорту Є. Суліми, брали участь заступник голови Наукової ради, директор Інституту магнетизму Міністерства освіти і науки, молоді та спорту та Національної академії наук України В. Бар'яхтар; заступник голови Наукової ради, голова Державної інспекції вищих навчальних закладів М. Гончаренко та голови секцій за напрямками.

Учасники засідання підбили підсумки конкурсу, який був оголошений міністерством для відбору проектів наукових досліджень і розробок вищих навчальних закладів та наукових установ, виконання яких розпочнеться у 2012 р. за кошти державного бюджету.

Загалом на конкурс було подано всього 984 наукові проекти, зокрема на виконання фундаментальних досліджень – 534 та прикладних досліджень і розробок – 450 наукових проекти.

Заступник голови Наукової ради М. Гончаренко повідомив, що з метою ефективного використання бюджетних коштів, запобігання дублювання тематики наукових досліджень і розробок та отримання більш вагомих наукових результатів наказом міністерства було затверджено Перелік пріоритетних тематичних напрямів вищих навчальних закладів та наукових установ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту.

Проте М. Гончаренко зазначив, що істотних змін щодо кількості проєктів практично не відбулося. Також заступник голови Наукової ради звернув увагу, що в наступному році процес оптимізації тематики наукових досліджень буде продовжено й такі проєкти міністерством не будуть братися до розгляду (*Міністерство підтримує розвиток науки у вищих навчальних закладах України // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (<http://www.mon.gov.ua>). – 2011. – 14.10*).

Перший сучасний науково-освітній центр «Наноелектроніка й нанотехнології» відкрився в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» у рамках спільної українсько-російської програми щодо нанотехнологій.

У відкритті взяли участь міністр освіти й науки, молоді та спорту України Д. Табачник, віце-президент Російської академії наук Ж. Алфьоров, відомі українські й російські вчені.

Як зазначив Ж. Алфьоров, науково-освітній центр «Наноелектроніка й нанотехнології» – результат багаторічного співробітництва російських і українських учених у цій галузі. За його словами, основним напрямом діяльності центру буде проведення досліджень у сферах нанофізики й наноелектроніки, створення конкурентоспроможних на світовому ринку технологічних розробок.

Ж. Алфьоров додав, що основною проблемою вітчизняної науки сьогодні, як російської, так і української, є не стільки низьке фінансування, скільки непотрібність наукових результатів економікам обох країн. Основне завдання й Росії, й України – це відродження промисловості високих технологій. Для цього потрібні ці лабораторії, для цього потрібні ці центри, і дуже важливо, щоб на них працювала молодь і створювала економіку нових технологій.

Науково-освітній центр у Києві створюється на базі модульного нанотехнологічного комплексу «НаноФаб» (*У КПІ відкрили науково-навчальний центр «Наноелектроніка й нанотехнології» // Освітній портал (<http://www.osvita.org.ua>). – 2011. – 20.10*).

Ученые Национального технического университета «Харьковский политехнический институт» (ХПИ) изобрели экологически чистое устройство для обогащения кислородом воды в водоеме.

Как отметили в ХПИ, только в Харьковской области около 700 прудов, но проект производства рассчитан на потребителей и в других регионах. Особенно актуальным устройство становится в жаркие периоды лета, когда высока вероятность гибели рыбы (*Грищенко А. Харьковские ученые разработали устройство для обогащения кислородом воды в прудах // STATUS QUO (<http://www.sq.com.ua>). – 2011. – 3.10).*

Восточноукраинский национальный университет им. В. Даля на VII Международном салоне изобретений и новых технологий «Новое время», который прошел в Севастополе, по результатам оценки международного жюри победил в номинации «За весомый вклад в науку и поддержку изобретательской деятельности» и был удостоен диплома и золотой медали. На мероприятие собрались представители из 25 стран мира. Организаторами салона выступили Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины, Государственный департамент интеллектуальной собственности, Международная федерация ассоциаций изобретателей, Европейский секретариат ICLEI и др. (*City News (<http://www.citynews.net.ua>). – 2011. – 19.10).*

М. Згуровський, академік НАН України, ректор Національного технічного університету «КПІ»:

«...В освіті, особливо вищій, відбувається дуже багато подій, які жодним чином не забезпечують удосконалення глибинного змісту освіти, підготовку того якісного людського капіталу, який може вирішувати важливі завдання держави – просування до передових країн світу, гідна участь у міжнародній науковій кооперації.

Усі ті гучномовні заходи, що відбуваються у сфері освіти, ніяк не торкаються глибинного змісту освіти, не дають відповіді на запитання, як навчати і чому навчати. Світ сьогодні існує в умовах жорсткої конкурентної боротьби, і в ній виграють ті країни, які здатні готувати якісний людський капітал за найновітнішими напрямками розвитку наук і технологій. Для цього вони визначають, за якими напрямками можуть конкурувати в міжнародному розподілі праці, і створюють умови для підготовки висококласних фахівців у цих галузях знань науки і технологій. На жаль, у нас спостерігається наростаюче відставання у напрямках,

де ми колись займали передові позиції, втрата наукових шкіл, занепад і старіння науково-лабораторної бази. Звісно, що це не дає змоги проводити дослідження на світовому рівні, а також готувати фахівців на рівні світових вимог.

<...> Для того щоб створити дослідницькі університети в Україні, необхідно звести воедино три компоненти – освіту, науку та інновації. Синтез цих трьох складових і закладається в модель кращих дослідницьких університетів світу. Візьмімо для прикладу такі потужні науково-дослідницькі центри, як Стенфордський університет, навколо якого сформована Силіконова долина, Массачусетський технологічний інститут, навколо якого діє Бостонський інноваційний кластер у США, Шведський Королівський технічний університет у Стокгольмі, навколо якого створене наукове місто «Кіста саєнс сіті», Середньосхідний технічний університет в Анкарі зі своїм потужним технопарком і багато інших – усі вони працюють відповідно до так званого трикутника знань. Вершинами цього трикутника є освіта, наука та інновації, вони нероздільні складові єдиного навчально-науково-інноваційного процесу.

Безумовно, таке розуміння має бути й на рівні керування цим процесом. На сьогодні, на превеликий жаль, ми бачимо розділення цих ланок керування в державі. Так, у Міністерстві освіти, науки, молоді та спорту відсутні наукова та інноваційна складові діяльності попри те, що в назві відомства є слово “наука”, але немає відповідних фахівців і розуміння цієї діяльності. Тому функцію якісного керування цією складовою міністерство практично не виконує. Досить непогано працює Агенція з питань науки, інновацій та інформатизації, але чіткої взаємодії між цією структурою і міністерством освіти не вбачається. Тому на рівні державного керування освітньо-науково-інноваційним процесом існує розрив, що, звичайно, впливає і на розвиток дослідницьких університетів як центрів науки, технологій і передової освіти» (*Ректор НТУУ «КПІ» М. Згуровський: «Освітньою політикою в країні ніхто не займається» // Дзеркало тижня. Україна (<http://news.dt.ua>). – 2011. – 21.10).*

С. Ніколаєнко, голова Громадської ради освітян і науковців:

«...Слід створити могутній центр, а також затвердити державну програму “Зміст освіти”. У складі цього центру повинні працювати три головні сектори – відбору нових знань, визначення необхідного їх об’єму для вивчення, проведення порівняльних досліджень з іншими

країнами і пошук найсучасніших методик та технологій навчання. Настав уже час переглядати Державні стандарти освіти раз у п'ять років, а не раз у десять, як є нині. До цієї роботи мусять бути залучені провідні вчені НАН України та Академії педнаук, кращі вчителі-новатори.

<...> Реанімування й наповнення новим змістом потребує технопарк, який повинен був займатися розробкою новітнього навчально-наукового приладдя. Надання податкових пільг, необхідного фінансування дасть змогу вирішити проблему архаїчного обладнання кабінетів і лабораторій вузів, шкіл, училищ.

<...> Урешті-решт треба визначитися з проблемою дослідництва в університетах. Без поєднання освітнього, наукового процесів, зв'язків із виробництвом – без цієї потрібної інноваційної спіралі справи не буде. Збільшення витрат на науку хоча б до 2 % від ВВП, співпраця з бізнесом, передача частини науково-дослідницьких інститутів кращим дослідницьким університетам, збільшення витрат на дослідництво не менше третини від бюджету університету, створення інноваційних структур, запровадження наукових результатів у виробництво – ось неповний перелік кроків щодо реалізації основоположного принципу якісної освіти у вищій школі» (*Як відродити українську освіту // Левий берег (<http://society.lb.ua>). – 2011. – 24.10.*)

В. Ісаков, старший науковий співробітник Київського державного університету імені Т. Шевченка, головний конструктор першого лазерного скальпеля:

«...Вітчизняна лазерна медицина тримається на плаву завдяки, по-перше, державним установам, зокрема кільком інститутам: Національному інституту раку, нейрохірургії ім. Академіка Ромоданова, Національному інституту експериментальної патології, онкології і радіології НАМНУ тощо. У цих наукових закладах ще за радянських часів було відкрито лазерні відділення й встановлено вітчизняні лазерні комплекси. Також лазерні методи лікування опановують із власної ініціативи окремі творчі лікарі, які знаходять інвесторів, відкривають приватні медичні центри, купують імпорتنу апаратуру.

<...> Створення нових приладів, апаратів і технологій лікування потребує об'єднання професіоналів різних галузей науки й техніки. Першим таким прикладом може слугувати досвід створення на зразок зарубіжних університетських клінік при Київському держав-

ному університеті імені Т. Шевченка Інституту біології, що об'єднав факультет біології, Інститут фізіології академіка Богача. Разом із цим інститутом, Українським інститутом сексології й андрології та ще кількома медичними закладами лазерний центр «Аппамед» розробив і затвердив у Міністерстві охорони здоров'я вісім основних методик лікування низки поширених хвороб.

На жаль, пошук інвесторів для серійного виробництва вітчизняної лазерної медичної техніки поки не увінчався успіхом. Український бізнес нині грає на полях швидкого прибутку в галузях торгівлі, охорони власності, приватного будівництва» *(В. Ісаков: Перший у світі лазерний скальпель винайшли в Україні / Бесіду веда Л. Янюк // Україна молода (<http://www.umoloda.kiev.ua>). – 2011. – 6.10).*

Оцінки ефективності науки в Україні

Члени президії НАН України заслухали та обговорили наукову доповідь заступника директора Інституту фізики твердого тіла, матеріалознавства та технологій Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» НАН України доктора технічних наук В. Білоуса «Іонно-плазмове модифікування поверхні паливних та конструкційних матеріалів для ядерної енергетики».

Президія НАН України зауважила, що одним з важливих напрямів досліджень академічних і галузевих наукових установ є підвищення надійності, ресурсу та експлуатаційних характеристик елементів сучасного обладнання, машин і механізмів різного призначення, у тому числі шляхом іонно-плазмового модифікування поверхні матеріалів.

Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут» НАН України став одним зі світових лідерів з розробки та реалізації іонно-плазмових процесів і технологій, про що свідчать міжнародна премія ім. Манфреда фон Ардене, міжнародний диплом на відкриття, а також серія міжнародних контрактів, виконаних за цим напрямом.

В інституті також одержані дуже цікаві наукові результати, які дають змогу його фахівцям успішно вирішувати проблеми подовження ресурсу та надійності ядерного палива, виробів із цирконієвих сплавів, деталей машин та механізмів, які використовуються в другому контурі ядерного реактора тощо.

Роботи виконуються з метою реалізації одержаних результатів не тільки в атомній енергетиці, але й в інших галузях – машинобудуванні, авіації, для потреб медицини, екології, досліджень космосу.

Проте було висловлено думку про необхідність посилення координації досліджень у цій галузі, передбачивши розширення робіт із зазначеної тематики (*12 жовтня президія НАН України розглянула // Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2011. – 12.10*).

Учасники засідання президії НАН України заслухали й обговорили доповідь директора Інституту сорбції та проблем ендоекології НАН України академіка НАН України В. В. Стрелка про наукову та науково-організаційну діяльність установи.

Президія НАН України зауважила, що Інститут сорбції та проблем ендоекології НАН України був організований 20 років тому з метою розроблення та впровадження у практику нових сорбентів медичного призначення.

За час, що минув, інститут став установою, відомою своїми досягненнями не тільки в Україні, але й за її межами. Показовим є й те, що в нинішніх складних умовах інститут у цілому не втратив своїх позицій і продовжує активно працювати.

Науковці інституту зробили вагомий внесок у вирішення фундаментальних та прикладних проблем сучасної хімії. Про це свідчать результати, докладно викладені в доповіді директора інституту та у виступах.

Серед досягнень інституту найбільш цікавими є роботи, спрямовані на синтез, вивчення властивостей, застосування сорбентів та каталізаторів для потреб медицини й екології. Зокрема, перспективними є започатковані інститутом роботи з розроблення нових неорганічних сорбентів для очищення діалізної рідини в системах штучної нирки. Важливе місце займає також співпраця з білоруськими колегами зі створення колонок для гемосорбції на основі нових різновидів активованого вугілля високої якості.

Серед прикладних розробок інституту – сорбенти для глибокого очищення рідких радіоактивних відходів, високопоруваті вуглецеві матеріали для суперконденсаторів.

Проте було відзначено, що в діяльності інституту є ряд недоліків. Потребує подальшого вдосконалення система формування тематики

відомчого замовлення та її орієнтація на сучасні пріоритети наукових досліджень, актуальних для інноваційного розвитку України (у галузях енергетики, синтезу нових наноструктурних матеріалів та речовин, видобутку та переробки мінеральної сировини тощо).

Інституту необхідно звернути увагу також на проблему кадрів. Залишається високим середній вік наукових працівників, він перевищує середні показники по академії. Недостатня увага приділяється роботі із залучення обдарованої молоді до наукової діяльності. За звітний період було захищено лише три докторські та сім кандидатських дисертацій.

Хоча в тематиці інституту значною є кількість прикладних розробок, частка коштів Спеціального фонду Державного бюджету в загальному обсязі фінансування становила лише 16,4 %.

Керівництву інституту слід активніше вишукувати додаткові позабюджетні джерела фінансування, зокрема за рахунок упровадження своїх розробок, а також тісніше співпрацювати з промисловими підприємствами як України, так і інших країн.

У цілому президія НАН України схвалила діяльність Інституту сорбції та проблем ендоекології НАН України (*26 жовтня президія НАН України розглянула // Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2011. – 26.10*).

24 жовтня в Клубі Кабінету Міністрів України відбулася офіційна церемонія вручення дипломів та нагрудних знаків лауреатам державних премій України в галузі науки і техніки.

Державна премія України в галузі науки і техніки – найвища відзнака досягнень учених і фахівців в незалежній Україні. Понад 40-річна історія Державної премії стала частиною історії української науки.

У 2010 р. в списку 19-ти відзначених Державною премією робіт представлено широкий спектр визначних досягнень українських учених і фахівців. Це стало під силу 142 особистостям, серед яких акад. НАН України О. Шарковський, п'ять членів-кореспондентів НАН України, 65 докторів наук та 35 кандидатів наук. Слід зазначити, що перемога досягнута у великому конкурсі у 2010 р. – до комітету було подано 84 роботи, допущено до участі у конкурсі 52 роботи і тільки 19 удостоєно нагороди.

Високо оцінені результати фундаментальної довготривалої роботи провідних астрофізиків з Києва, Харкова та АР Крим, які не тільки

створили новий науковий напрям – дистанційне вивчення об'єктів Сонячної системи фізично обґрунтованими поляриметричними методами, а й зробили Україну загально визнаним світовим лідером. Про це свідчить унікально високий індекс цитування робіт авторів. Загалом авторам належить близько 70 % світової бази даних з цих питань.

Завдяки теоретичним дослідженням та практичним розробкам поляриметрія стала основою дистанційного зондування земної атмосфери, особливо її аерозольної компоненти. Ще одним із прикладних результатів запровадження розробленої авторським колективом теорії стали методи оптичної діагностики частинок біологічного та штучного походження в біофізиці та медичній фізиці, нанофізиці й нанотехнології.

Авторські розробки активно використовуються в обсерваторіях Німеччини, Італії, Кореї, Японії та багатьох інших країнах.

Значущість роботи, представленої Інститутом електродинаміки НАН України, складно переоцінити, оскільки в умовах великого парку фізично й морально застарілого устаткування, що експлуатується на об'єктах об'єднаної енергетичної системи (ОЕС) України, забезпечується діагностування його стану й усувається загроза пошкоджень та розвитку системних аварій, і, як наслідок, підвищується режимна безпека ОЕС України.

Результатом науково-практичних розробок авторів стало створення 14 типів апаратно-програмних комплексів різного функціонального призначення, а також систем на їх основі, які дуже широко впроваджені в енергетиці. Тільки в Україні їх понад 600. За деякими параметрами комплекси «РЕГІНА» визначають світовий рівень в енергетиці.

Відзначено премією досягнення українських лікарів з Луганська, Донецька, Києва, Харкова, які сказали нове слово в організації надання медичної допомоги постраждалим, особливо внаслідок природних та техногенних катастроф.

За результатами фундаментальних клініко-епідеміологічних досліджень, акумулювавши зусилля лікарів багатьох спеціальностей (ортопедів, хірургів, урологів та мікрохірургів), розроблено комплекс принципово нових методів та технологій діагностики й лікування постраждалих, які за низкою характеристик не мають аналогів у світі. Усе це дало змогу знизити летальність на 19 %, обсяг ускладнень – на 27 %, прогнозовану інвалідність – на 38 %.

Досягнення авторського колективу широко відомі у світі й неодноразово були застосовані під час надання медичної допомоги постраж-

далим унаслідок землетрусів у Туреччині, Індії, Ірані, Пакистані та повені у Східній Європі.

Відзначено результат співпраці науковців Інституту сцинтиляційних матеріалів НАН України та виробників НВО «Йодобром». Авторами розроблено новий конкурентоспроможний комплекс виробництв йоду й особливо чистих продуктів, які містять йод та бром. Налагоджено випуск продукції, яка є конкурентоспроможною на світовому ринку й перевищує за якістю аналогічну продукцію відомих закордонних фірм, для застосування в харчовій промисловості, медицині, виробництві оптичних і сцинтиляційних монокристалів. Вирішено проблему переробки й повернення у виробництво токсичних та екологічно небезпечних техногенних відходів хімічних і фармацевтичних виробництв.

На сьогодні створені потужності забезпечують можливість реалізації особливо чистих солей йоду та броду на вітчизняному і світовому ринку в обсязі понад 4 млн дол. США на рік.

Результатом плідної співпраці науковців Національної металургійної академії України, Фізико-технологічного інституту металів та сплавів НАН України та виробників є розроблення і впровадження ресурсощадних технологій одержання конвертерної сталі підвищеної якості із заданими властивостями та екологічно безпечної утилізації відходів металургійних виробництв. Конкурентоспроможні технології рециклінгу та технологія комплексного розкислення та модифікування сталі алюмінієм і кальцієм впроваджені не тільки на провідних металургійних комбінатах України, а і в багатьох країнах світу.

Організовано виробництво більше ніж 700 марок сталі, які відповідають вітчизняним і зарубіжним стандартам, з обсягом виробництва понад 10 млн т на рік. Металопродукція, виготовлена за розробленими технологіями, користується попитом більше ніж у 100 країнах світу, серед яких США, Німеччина, Японія, Франція, Італія, Великобританія, Китай.

Робота колективу науковців з Національного гірничого університету та Українського науково-дослідного, проектно-конструкторського і технологічного інституту рудникового і вибухозахищеного електрообладнання вирізняється багатогранністю технічних рішень, особливо в галузі безпеки.

Авторами створено наукову базу для вирішення аналогічних проблем у інших галузях господарства, насамперед у металургії, хімічній промисловості, на підприємствах видобутку та транспортування нафти й газу.

Своєрідним сплавом досвіду академічних учених і виробничників стала робота, метою якої є значне розширення обсягів виявлення, видобування і використання шахтного газу метану як високоякісного палива та хімічної сировини при зменшенні викидів газів у довкілля у відповідності до вимог Кіотського протоколу.

Авторами розроблено принципово нову технологію комплексної дегазації вуглепородного масиву – технологію «газового горизонту», яка вперше у світі розподіляє в часі та підземному просторі процеси видобутку двох енергоносіїв – вугілля й газу. Запропоновані способи й технології дегазації застосовуються з урахуванням природних умов, а процеси вилучення метану як енергоносія забезпечують більш безпечні умови роботи шахти.

Загальний економічний ефект від реалізації проекту в умовах ОП «Шахта ім. О. Ф. Засядька» становив понад 270 млн грн.

Характерною рисою всіх премійованих робіт є дедалі міцніючий зв'язок і взаємодія науки, техніки і виробництва.

Наука не просто впливає на розвиток техніки, а випереджає її, стає провідною силою прогресу матеріального виробництва. Якщо колись наука розвивалася як ізольований соціальний інститут, то сьогодні вона пронизує всі сфери громадського життя, тісно взаємодіє з ним. Відзначені державною премією України роботи є яскравою ілюстрацією цього (*24 жовтня 2011 р. об 11.30 у Клубі Кабінету Міністрів України відбулась офіційна церемонія вручення дипломів та нагрудних знаків лауреатам державних премій України в галузі науки і техніки // Офіційний веб-сайт Комітету з державних премій України в галузі науки і техніки (<http://www.kdpu-nt.gov.ua>); Мацеґора К. Державі потрібні нетрадиційні розробки // Урядовий кур'єр (<http://ukurier.gov.ua>). – 2011. – 25.10).*

Проблеми стратегії розвитку України

Итоговый документ Международной научно-практической конференции «20 лет Содружеству Независимых Государств» (28–29 сентября 2011 г., г. Минск).

<...> Новые перспективы развития СНГ связаны с решением следующих важнейших задач по углублению взаимодействия на основных направлениях сотрудничества государств – участников СНГ, определенных в Заявлении глав государств – участников Содружества Независимых Государств в связи с 20-летием СНГ.

В экономической сфере:

- завершение формирования и обеспечение полномасштабного функционирования зоны свободной торговли на пространстве СНГ в соответствии с нормами и правилами Всемирной торговой организации;
- создание эффективных платежно-расчетных механизмов во взаимной торговле, организация в перспективе интегрированного валютного рынка;
- повышение уровня взаимодействия в реализации аграрной и промышленной политики, направленной на максимальное использование преимуществ специализации, кооперации и разделения труда в рамках СНГ;
- формирование межгосударственного инновационного пространства и согласованное инновационное развитие, ориентированное на построение современной экономики, в первую очередь основанной на технологиях V–VI укладов, с сопутствующим повышением уровня инновационной предпринимательской активности, развитием системы кадрового обеспечения межгосударственного инновационного сотрудничества и наращиванием человеческого капитала;
- углубление сотрудничества в преодолении негативного влияния мирового финансово-экономического кризиса и обеспечение экономической безопасности национальных экономик государств СНГ;
- сближение правовых и экономических условий функционирования хозяйствующих субъектов, формирование и развитие гармонизированной нормативной базы, основу которой составляют межгосударственные стандарты;
- совершенствование сотрудничества в области энергетики в целях оптимизации использования топливно-энергетических ресурсов, создания равных условий к их доступу, формирования общего электроэнергетического рынка СНГ, что позволит повысить уровень

энергетической безопасности государств – участников Содружества Независимых Государств;

– формирование сети межгосударственных транспортных коридоров на пространстве СНГ, развитие железнодорожного, автомобильного, авиационного транспорта и повышение уровня взаимодействия между различными видами транспорта при осуществлении международных перевозок;

– проведение согласованной агропромышленной политики на основе выработки и реализации своевременных мер реагирования на дисбаланс продовольственных рынков, направленной на повышение конкурентоспособности агропромышленного комплекса и достижение на этой основе продовольственной безопасности каждого государства – участника СНГ и Содружества Независимых Государств в целом.

В гуманитарной сфере:

– углубление и содержательное обновление гуманитарного партнерства, основанного на совместном историческом прошлом, цивилизационно-культурной и духовной близости народов стран СНГ. Повышение его роли как важнейшего ресурса модернизации и создания «умных экономик»; укрепления и совершенствования сотрудничества в сфере образования, науки, культуры, здравоохранения, молодежной политики, спорта и туризма; согласованного решения общих миграционных и демографических проблем;

– консолидация усилий государств и международных организаций в решении региональных экологических проблем, совместные скоординированные действия по охране окружающей среды;

– МТРК «Мир» активизировать курс на всестороннее освещение деятельности СНГ, формирование общего информационного пространства, расширение межгосударственного информационного обмена, создание и развитие современных цифровых информационно-телекоммуникационных систем, в том числе на поэтапную реализацию концепции информационного канала «Мир 24» на базе МТРК «Мир». Государствам – учредителям МТРК «Мир» рекомендовать обеспечить выполнение плана технического перевооружения компании и способствовать включению телеканала «Мир» в общедоступные социальные пакеты телеканалов государств – участников СНГ.

В научной сфере:

– принятие правительствами государств – участников СНГ действенных мер для обеспечения уровня наукоемкости валового внутреннего продукта не менее 2 %;

– активизировать деятельность Межгосударственного совета по фундаментальным исследованиям, определив его персональный состав, актуализировав его функции, роль и место в системе получения новых знаний и их трансфера в образовательную и производственную сферы;

– инициировать создание совместного (межгосударственного) фонда фундаментальных исследований, нацеленного на финансирование проектов, отвечающих межгосударственным приоритетам научных исследований;

– рекомендовать правительствам принять участие в формировании целевых инновационных программ и целевых фондов, финансирующих инновационные проекты межгосударственного значения;

– приступить к созданию единой системы подготовки кадров высшей научной квалификации совместно с сектором высшего образования и организациями высокотехнологичных отраслей, интегрирующей академическую широту знаний с предметной специализацией и направленностью на применение научных достижений в реальном секторе экономики;

– обеспечить гармонизацию институциональной среды исследований и разработок в странах СНГ, включая базовые нормативные правовые акты, регулирующие деятельность научных организаций, прежде всего в области оборота и охраны прав на объекты интеллектуальной собственности.

В сфере безопасности:

– продолжить дальнейшее совершенствование системы мер борьбы с транснациональной организованной преступностью, в том числе терроризмом и иными проявлениями экстремизма, незаконным оборотом оружия, наркотических средств и психотропных веществ, коррупцией, легализацией доходов, полученных преступным путем, незаконной миграцией, торговлей людьми, преступлениями в сфере информационных технологий;

– расширять взаимодействие в военной сфере, использовании общего воздушного пространства, охране внешних границ СНГ, обеспечении мира и безопасности в формате заинтересованных государств – участников Содружества Независимых Государств;

– наращивать взаимодействие в природоохранной области, вести поиск новых, более эффективных методов и механизмов совместного использования предупредительных мер, аварийно-спасательных сил и средств для защиты населения, территорий и объектов государств –

участников СНГ от стихийных природных явлений, техногенных аварий и катастроф, чрезвычайных ситуаций биолого-социального характера.

В правовой сфере:

– предпринять меры для завершения реформирования Экономического суда СНГ;

– осуществлять дальнейшую работу по гармонизации и унификации права государств – участников СНГ с использованием различных правовых инструментов;

– выработать единый подход в части принятия и оформления решений органов СНГ.

В сфере политического взаимодействия:

– развитие и углубление политического диалога, более активное и предметное использование во взаимных интересах таких инструментов, как согласованные выступления на авторитетных международных форумах по ключевым вопросам мировой политики, выработка общих позиций в международных организациях – ООН, ОБСЕ, ЮНЕСКО;

– дальнейшая активизация деятельности миссии от СНГ в наблюдении за выборами и референдумами в государствах – участниках Содружества Независимых Государств в целях укрепления демократии и всестороннего развития политических систем.

Многие выступающие подчеркивали, что дальнейшее развитие и укрепление СНГ отвечает жизненным интересам народов государств – участников Содружества Независимых Государств, их устремлениям к миру и процветанию, а максимальное использование имеющихся ресурсов и усилий государств-участников в реализации общего солидного потенциала Содружества Независимых Государств является важной задачей, направленной на дальнейшее укрепление СНГ (*Опубликован итоговый документ Международной научно-практической конференции «20 лет Содружеству Независимых Государств» // Национальная академия наук Беларуси (<http://nas.gov.by/rus>). – 2011. – 7.10).*

Прем'єр-міністр України М. Азаров доручив міністру аграрної політики та продовольства, міністру економічного розвитку та торгівлі та міністру фінансів внести в уряд пропозиції щодо довгострокової продовольчої стратегії держави.

М. Азаров зазначив, що, з одного боку, існує об'єктивна світова тенденція до подорожчання продовольства, з іншого – циклічна зако-

номірність попиту й пропозиції, коливання цін на зерно і циклічність врожайних і неврожайних років. Усе це відомо, і все це треба врахувати в стратегії.

Він додав, що головна мета стратегії полягає в тому, щоб Україна стала стабільним виробником продовольства для внутрішнього й зовнішнього ринків. Зокрема, треба принципово вирішити питання створення таких потужностей зберігання продовольства, які гарантовано компенсують циклічність сільгоспвиробництва (*М. Азаров ініціює прийняття довгострокової продовольчої стратегії держави // Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua>). – 2011. – 5.10).*

А. Ключев, перший віце-прем'єр-міністр, міністр економічного розвитку і торгівлі України:

«...У непростих умовах глобальної конкуренції очевидна необхідність радикальної модернізації української економіки. Нам потрібні науково-технічні новачки в промисловості, сільському господарстві, системі державного та корпоративного управління. Тільки на базі підвищення конкурентоспроможності українських товарів на внутрішньому та зовнішньому ринках ми можемо підвищити економічну стійкість країни. У тому числі до нових хвиль нестабільності, які продовжують генерувати системні проблеми основних економічних центрів світу. А значить, необхідна модернізація промислових потужностей, впровадження новітніх технологій, підвищення енергоефективності всіх без винятку галузей.

<...>

22 вересня Верховна Рада прийняла за основу Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2012 р. та основні напрями розвитку на 2013–2014 рр. Уперше влада створила систему пріоритетів державного розвитку. Передвиборна програма Президента В. Януковича знайшла відображення в системному стратегічному документі – Програмі економічних реформ на 2010–2014 рр. На їх основі були розроблені План реалізації Програми реформ на поточний рік і щорічне Послання Президента до Верховної Ради «Модернізація України – наш стратегічний вибір».

Програма соціально-економічного розвитку України на 2012–2014 рр. ґрунтується на вищезгаданих стратегічних документах, служить інструментом їх конкретизації. Вона містить механізми для забезпечення економічного зростання при збереженні фінансової стабільності.

Я переконаний, Україна має значний науково-технічний потенціал за низкою проривних і критичних технологій і має шанс зайняти свою нішу в системі міжнародного поділу праці.

<...>

Серед ключових пріоритетів – розвиток внутрішнього виробництва. Саме таку назву має ще одна програма, яку нещодавно ухвалив уряд. Коротко поясню суть її ідеології. Це далеко не тільки імпортозаміщення. Звичайно, те, що ми можемо виробляти самі, ми не повинні імпортувати.

<...>

Потенціал для реалізації планів з імпортозаміщення є в усіх галузях – у машинобудуванні, у тому числі сільськогосподарському, хімічному, енергетичному, у легкій промисловості, виробництві лікарських засобів, авіаційній, космічній промисловості та в АПК.

Але ми ведемо мову про важливість розвитку внутрішнього ринку в більш широкому сенсі – від стимулювання внутрішнього попиту до створення точкових податкових та бюджетних стимулів для розвитку й модернізації пріоритетних секторів економіки. Ідеться про ширший підхід, який передбачає підвищення частки інноваційних і високотехнологічних виробництв, створення нових перспективних галузей. Усе це передбачає не тільки імпортозаміщення, а й нарощування експортного потенціалу.

<...>

На жаль, в останні роки на науку й науково-технічні роботи державою витрачалося лише 1,2 % ВВП, з них із держбюджету – лише 0,4 %, що на порядок менше, ніж у розвинутих країнах. Для промисловості ці показники мають ще нижчі значення – 0,56 і 0,08 % відповідно. Інноваційну діяльність сьогодні здійснює лише кожне десяте підприємство, тоді як у розвинутих країнах частка інноваційно-активних підприємств сягає 70 %. Останній показник – орієнтир і для української економіки. У бюджеті на 2012 р. значно збільшено видатки на освіту та науку, але я впевнений, що в наступні роки динаміка зростання цих витрат повинна бути ще більш значущою.

Вважаю, що важливо не тільки розвивати університетську науку (кафедри), провідні вітчизняні наукові школи, а й адаптувати їх до умов і вимог ринкової економіки. Уряд працює над розвитком інноваційної інфраструктури, яка включатиме формування мережі наукових парків, технопарків, бізнес-інкубаторів. Уже наступного року ми плануємо створити фонд підтримки малого інноваційного бізнесу, фонд

патентування винаходів за кордоном, венчурну компанію для фінансування ризикових проєктів, лізингову компанію із впровадження вітчизняної світлодіодної техніки та інші механізми фінансової підтримки інновацій. Тільки розвиток власного виробництва високотехнологічного та енергоефективного обладнання дасть змогу Україні досягти бажаних темпів і якості модернізації економіки.

<...>

Отже, стратегічний план представлений, пріоритети розвитку визначені. Україні є що запропонувати світові. Знання в поєднанні із соціальним капіталом сьогодні створюють більші конкурентні переваги для окремих країн і регіонів, ніж їх природні ресурси. На завершення хотів би ще раз наголосити – національний прагматизм і системна модернізація дадуть змогу Україні відбутися як впливовому гравцю в новому глобальному світі» (*Стаття першого віце-прем'єр-міністра, міністра економічного розвитку і торгівлі України А. Ключова в газеті «Дзеркало тижня. Україна» (№ 35, 30 вересня 2011 р.) // Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua>). – 2011. – 4.10).*

Модернізація механізму управління державною власністю.

Проблема: низька ефективність управління державною власністю та корпоративними правами держави на основі застарілих управлінських процедур без залучення кращих світових практик корпоративного управління; безсистемна приватизація, результатом якої є вкрай низькі обсяги бюджетних надходжень (план надходжень бюджетних коштів від приватизації державного майна у 2009 р. виконано на 10,2 %), невпорядкованість рентних відносин тощо.

Визначення стратегічних орієнтирів розвитку державної власності щодо:

- посилення ролі державної власності в процесах управління економікою шляхом представлення інтересів держави у сферах економічної діяльності, пов'язаних з економічною безпекою, забезпеченням конкурентоспроможного економічного зростання, діяльністю природних монополій;

- розвитку суб'єктів господарювання державного сектору економіки на середньострокову перспективу з урахуванням прогнозу тривалості та ймовірних наслідків економічної кризи в Україні та світовій економіці.

Підвищення ефективності управління об'єктами державної власності:

- у сфері управління державним майном, включаючи земельні ділянки, де розташоване таке майно;

- шляхом чіткого розподілу функцій управління об'єктами державної власності між органами виконавчої влади (центральними, місцевими, Фондом державного майна України), у тому числі посилення ролі Міністерства економіки України в управлінні корпоративними правами держави;

- на основі визначення критеріїв доцільності передачі державного майна в приватну власність та способів контролю за подальшим використанням переданого майна;

- шляхом удосконалення обліку об'єктів державної власності через створення бази даних про нерухоме майно, яке перебуває на балансі суб'єктів господарювання державного сектору економіки;

- шляхом проведення інвентаризації об'єктів державної інтелектуальної власності в Україні.

Удосконалення механізму управління об'єктами державної власності у сфері природних ресурсів шляхом:

- надання природним ресурсам статусу державних активів у відповідності до Конституції України;

- запровадження диференційованих ставок оподаткування прибутку, що отримується суб'єктами, які працюють у галузі видобування природних ресурсів, а також запровадження експортних мит на природні ресурси;

- створення системи моніторингу стану й адекватної грошової оцінки природних ресурсів з метою підвищення ефективності використання природних ресурсів; розробки (з урахуванням світової практики) стандартів обліку та звітності суб'єктів господарювання, що працюють у галузі видобування та продажу природних ресурсів;

- реалізації стратегії формування рентної плати за використання природних ресурсів та розробки єдиного нормативно-правового акта законодавчого рівня, який би регулював відносини у сфері рентної плати, способи її справляння та ставки (*Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – С. 166–168*).

Реалії сучасності, глобальні зміни геополітичного розкладу сил спонукають дослідити низку явищ і процесів, що мають визначальний вплив на розвиток суспільства. Одне з цих явищ і процесів – глобалізація, яка проявляється в усіх сферах діяльності, визначає поступове формування світового економічного й соціального простору.

Зростає взаємозалежність світу, посилюються зв'язки між країнами, регіонами, містами, змінюється їх ієрархія, кількісні та якісні індикатори. Поляризація світу, втілена в антиноміях «розвинуті – слаборозвинуті», «заможні – бідні», «високі технології – сировинні ресурси», просторових осях «північ – південь», «захід – схід», породжує для більшості країн проблему самоідентифікації у глобальному середовищі. Кожна держава стає об'єктом діяльності транснаціональних структур, зовнішньої лімітації стратегій та пріоритетів. Таким чином, зменшується ймовірність збереження самостійності національних економік. Для України, як і інших постсоціалістичних країн, що зазнали й зазнають радикальних змін унаслідок переходу від централізованої планової до ринкової економіки, успішна інтеграція у світове господарство виступає однією з передумов власного прогресу.

<...>

Пріоритетні напрями розвитку. Виходячи з окресленого кола проблем регіонального й державного розвитку України, а також у контексті Державної стратегії регіонального розвитку, визначимо такі пріоритетні напрями регіональної політики в умовах інтеграції у світове співтовариство:

1. Упровадження високих стандартів адміністрування через ефективну кадрову політику, елементи електронної демократії та керування, посилену участь і контроль громадськості, а також глибоке розуміння сутності сучасних гео економічних і геополітичних перетворень, у тому числі регіональної геополітики.

2. Стимулювання інвестиційної діяльності, установлення інвестиційних орієнтирів щодо найперспективніших для території видів економічної діяльності, урахування тенденцій постіндустріалізації, значимості людського капіталу.

3. Підвищення глобальної конкурентоспроможності регіонів шляхом реалізації концепцій і форм територіального розвитку, успішно впроваджених в інших країнах: кластерів, спеціальних економічних зон, територій пріоритетного розвитку. Створення умов для прозорості взаємодії влади й бізнесу.

4. Контроль за діяльністю ТНК і ФПП, особливо її екологічними й соціальними наслідками, на місцевому рівні.

5. Інтенсифікація транскордонного співробітництва, екстраполяція досвіду євро регіонів на східному кордоні.

6. Перехід до реального керування інноваційною діяльністю. Увага до нетрадиційних джерел енергії, специфічних для кожного регіону з метою подолання енергетичної залежності, змінювання структури імпорتنних операцій.

7. Підвищення темпів реформування освітньої системи. Повноцінне включення наукових осередків вищих навчальних закладів і академічної науки в регіональні та національні інноваційні системи.

8. Дотримання основних засад Концепції національної програми інформатизації. Залучення інформаційних ресурсів задля формування позитивного іміджу регіону, підвищення інвестиційної привабливості, збільшення туристичних потоків. Забезпечення інформаційно-комунікаційної доступності.

9. Розвиток інформаційних технологій у межах освітніх програм. Контроль за використанням інтернет-ресурсів в освітніх закладах.

10. Стимулювання взаємодії міста й села відповідно до європейських принципів. Обмін перевагами в площині «урбанізація – рекреація».

11. Охорона довкілля, збереження культурної спадщини як елементів регіональної унікальності і вагомих елементів якості життя.

12. Формування «глокального» мислення, інтеграція знань і наукових напрацювань, зокрема географічних, в управлінській сфері.

Очевидно, що глобалізація – це розширений вибір (людини, регіону, країни, світу) на основі наявних можливостей. Щодо країни ці можливості окреслено суспільно-географічним положенням, природними умовами, ресурсами, історичними передумовами діяльності соціуму, господарською розвинутістю, соціальними характеристиками, державною політикою.

Зрозуміло, що наслідки глобалізації лишаються дискусійними і важкопрогнозованими протягом значного проміжку часу і вирішити таку проблему можна лише постійними спробами, пошуками нового бачення, синтезом знань. І понятійний апарат, і методичні підходи, і показники визначення глобалізації неузгоджені, потребують значного комплексного доопрацювання. Разом з тим дедалі більше дослідників виходить за рамки суто економічного розуміння глобалізації, зосереджуючись на її соціальному, культурологічному, екологічному змісті, поєднуючи її якісний і кількісний виміри.

На поглиблення світової нерівності, що часто стає каменем спотикання у висновках щодо наслідків глобалізації, належить глянути в зовсім іншій площині – виявлення об'єктивних тенденцій і збалансованості розвитку. Дедалі більшої актуальності за умов глобалізації набуває конкурентоспроможність, потенційні можливості держави в глобальному масштабі – Китай, Південна Корея, Сінгапур, інші країни значно покращили соціально-економічні параметри, мобілізувавши ресурси території та населення.

На сьогодні ще однією ключовою проблемою в дослідженні глобалізації залишається її проекція на території різного рангу й розвитку, підходи щодо оцінювання відповідних впливів і наслідків. Людство завжди звично оперувало поняттями територія, місцевість, згодом – держава, кордони. Новітня глобалізація породжує сумніви щодо майбутнього цих понять. Зростає потужність наддержавних суб'єктів світогосподарських процесів, інтенсивність руху фінансових потоків, різного роду перемішень, змінюються підходи до керування. Держава нібито відходить на другий план, а світове господарство набуває нової, позадержавної, «детериторіальної» якості.

Разом з тим зрозуміло, що питання територіальної організації зберігають своє значення. Накладання національних і транснаціональних просторів, їх розшарування ускладнює світову ієрархію, але держава залишається власником території та її ресурсів. Проблеми сприйняття глобалізації швидше зумовлені геополітичною та гео економічною вагомістю тієї чи іншої держави, її здатністю контролювати ці процеси й пов'язані з ними внутрішні та зовнішні ризики.

Швидкість усвідомлення сучасних реалій, реагування на них шляхом побудови стратегічних орієнтирів розвитку – питання національної безпеки, адже «у світі формується “нова” безпека – докорінний зовнішньополітичний та воєнно-стратегічний поворот до гео економічних інтересів та їх захисту». Ці питання торкаються інвестиційно-інноваційної політики, підтримки національного капіталу, формування нових суспільних цінностей і пріоритетів. Освоєння цих сфер визначатиме «Україну в процесах глобалізації» та «процеси глобалізації в Україні» (*Маруняк Є. Регіональні особливості глобалізаційних процесів // Вісник НАН України. – 2011. – № 8. – С. 21, 31–32.*

Аналіз стану агропромислового комплексу України показує, що за останні роки в Україні накопичилися проблеми, які

стримують подальший розвиток аграрного виробництва й ускладнюють соціально-економічну ситуацію в сільській місцевості.

Аграрний сектор України має потужний потенціал, що за відповідних умов дає змогу у 2015 р. забезпечити виробництво 80 млн т зерна, понад 15 млн т олійних культур, 4 млн т м'яса. Проте незавершеність аграрної реформи, непослідовність державної політики стримує інвестування в сільське господарство та повне забезпечення продовольчої незалежності країни. Але Україна може й повинна стати одним з найважливіших гравців на світовому аграрному ринку, ситуація на якому протягом останніх років різко змінилася. Збільшення споживання продовольства, насамперед зерна у країнах, що розвиваються, та переорієнтація виробництва з продовольчих цілей на біоенергетику в розвинутих країнах призводить до підвищеного попиту на сільськогосподарську продукцію. Така зовнішньоекономічна ситуація є вкрай сприятливою для аграрного сектору України.

Для виконання поставленого Президентом України В. Януковичем завдання щодо входження України до 2020 р. до 20-ти найрозвинутіших країн світу необхідно визнати аграрний сектор економіки одним із найважливіших пріоритетів і провести системну реформу аграрних відносин у державі. Така реформа повинна базуватися на доктрині розвитку агропродовольчого сектору до 2020 р., яка б гарантувала забезпечення продовольчої незалежності та входження України в ряд світових лідерів з виробництва продовольства й біоенергетичних ресурсів. Стрижнем реформи повинна стати система економічних та організаційних заходів вирішення проблеми агропромислового комплексу й забезпечення прогресивного розвитку галузі в майбутньому (*Безуглий М., Зубець М. Економічні аспекти реформування аграрно-промислового комплексу України // Агроінком (http://www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Agroin/2011_4-6/index.htm). – 2011. – № 4–6).*

«Питання щодо формування ефективної системи економічної безпеки країни значною мірою пов'язані з необхідністю формування та вдосконалення організаційно-економічних відносин усіх суб'єктів агропромислового комплексу. З цих позицій проблема, що розглядається, поєднує й питання взаємодії інтересів як усіх учасників АПК, так і національних інтересів держави. Реалізація власних господарських інтересів суб'єктів АПК, їх мотиваційне спрямування є наслідком самої природи ринкового механізму, тому варто розуміти,

що всі без винятку суб'єкти діють насамперед заради економічних вигод, прагнуть до оптимізації прибутків, тому міркування щодо реалізації загальнонаціональних інтересів, формування та збереження економічної рівноваги, забезпечення захисту прав людини тощо залишаються поза їхньою увагою. Вирішення ж проблеми формування ефективної системи економічної безпеки вимагає гармонізації як економічних, так і соціальних інтересів, що під силу лише державі, оскільки ринкові механізми в такій ситуації є недостатніми.

Формування ефективних взаємозв'язків підприємств усіх сфер АПК має спиратися на такий важливий аспект, як забезпечення якості продуктів харчування. Серед стратегічних пріоритетів сталого розвитку підприємств АПК проблема забезпечення якості є однією з визначальних.

Дійовим засобом оптимізації господарської діяльності підприємств агропромислового комплексу ми вважаємо формування досконалої структурно-функціональної схеми керування процесами підвищення якості продукції. На нашу думку, це обумовлено такими об'єктивними причинами: відсутністю єдиної стратегії взаємодії та взаємного впливу органів державної та місцевої влади, власників підприємств і громадських організацій на процеси формування якості продуктів харчування; недосконалістю інформаційного забезпечення та інфраструктури агропродовольчого ринку.

Впровадження систем екологічного керування дає підприємству низку переваг, зокрема сприяє: цілеспрямованому зменшенню обсягів ресурсовикористання; зменшенню відходів виробництва; зменшенню захворювання населення та впливу на генофонд; зменшенню ризику забруднення навколишнього середовища; формуванню довіри споживачів до підприємства; оптимізації відносин з органами місцевої влади та громадськими організаціями; залученню інвестицій; формуванню конкурентних переваг тощо.

<.>

Отже, подальше функціонування підприємств агропромислового комплексу та розвиток між ними організаційно-економічних відносин потребує формування надійної економічної безпеки. Рівень економічної безпеки суб'єктів АПК залежить від того, наскільки їх власники чи система менеджменту здатні уникнути можливих загроз зовнішнього середовища та ліквідувати наслідки шкідливих проявів окремих його складових» *(Березіна Л. Економічна безпека та проблеми вдосконалення відносин суб'єктів АПК// Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2011. – № 1 (4). – С. 42).*

Наука і влада

Президент України В. Янукович видав Указ «Про відзначення 150-річчя від дня народження академіка В. І. Вернадського».

З метою вшанування пам'яті геніального вченого, видатного громадського діяча, організатора та першого президента Української академії наук акад. В. І. Вернадського та відзначення у березні 2013 р. 150-річчя від дня його народження глава держави постановив:

1. Кабінету Міністрів України:

1) утворити у двомісячний строк організаційний комітет з підготовки та відзначення 150-річчя від дня народження акад. В. І. Вернадського і затвердити його персональний склад;

2) розробити за участі Національної академії наук України та затвердити план заходів із підготовки та відзначення 150-річчя від дня народження акад. В. І. Вернадського, передбачивши, зокрема: організацію та проведення в лютому – травні 2013 р. наукових конференцій, зустрічей, круглих столів з участю вчених та громадськості; підготовку та видання серії наукових праць акад. В. І. Вернадського; введення в обіг у встановленому порядку пам'ятної монети, присвяченої 150-річчю від дня народження акад. В. І. Вернадського.

<...>

2. Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України за участі Національної академії наук України вивчити питання щодо увічнення пам'яті акад. В. І. Вернадського на його батьківщині та внести в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України відповідні пропозиції (*Указ Президента України № 972/2011 «Про відзначення 150-річчя від дня народження академіка В. І. Вернадського» // Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2011. – 11.10).*

Президент України В. Янукович видав Указ «Про призначення грантів Президента України докторам наук для здійснення наукових досліджень на 2011 рік» (*Указ Президента України № 961/2011 «Про призначення грантів Президента України докторам наук для здійснення наукових досліджень на 2011 рік» // Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2011. – 30.09.*

Україна зацікавлена в налагодженні плідного співробітництва з Кубою у сфері науки та сучасних технологій на рівні міністерств та відомств, академічних кіл та НДІ.

Про це заявив Президент України В. Янукович під час бесіди з керівництвом та співробітниками Центру генної інженерії та біотехнологій Куби. Глава держави також підкреслив, що в Україні приділяється велика увага запровадженню сучасних наукових медичних досліджень у практику.

Довідка. Центр генної інженерії та біотехнологій Куби є однією з головних науково-дослідницьких установ країни. Заклад здійснює сучасні біомедичні дослідження та розробку інноваційних лікарських препаратів та вакцин.

На сьогодні продукція центру експортується до понад 50-ти країн світу. Ідеться, зокрема, про дитячу вакцину проти дифтерії, коклюшу, гепатиту В; екстракт лейкоцитів для лікування осіб із захворюванням на імунodefіцит. Центр також виготовляє продукти для діагностики злоякісних пухлин та інших хвороб імунної системи за повним циклом (дослідження, виробництво та маркетинг) *(У Гавані Президент відвідав Центр генної інженерії та біотехнологій Куби // Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2011. – 21.10).*

Застосування бразильською стороною українських наукових розробок та технологій є вигідним для обох країн.

Про це заявив Президент України В. Янукович в інтерв'ю українським журналістам у Сан-Паулу.

«90 % відносин України й Бразилії будуватиметься на тому, що ми в цьому регіоні будемо втілювати наші технології», – зауважив В. Янукович, додавши, що ця тема обговорювалася під час зустрічі з представниками ділових кіл Бразилії.

«Вони захоплюються тим, що ми маємо в авіа-, судно- та машинобудуванні, авіакосмічній, транспортній галузі. Тут величезна інфраструктура, і тут є де попрацювати», – сказав Президент *(В. Янукович: Застосування бразильською стороною українських наукових розробок та технологій є вигідним для обох країн // Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2011. – 24.10).*

Кабінет Міністрів України прийняв Розпорядження «Про підписання угоди між Кабінетом Міністрів України та Європейською організацією ядерних досліджень (ЦЕРН) стосовно надання статусу асоційованого члена ЦЕРН». Проект документа розроблений Державним агентством з питань науки, інновацій та інформатизації України.

У березні 2011 р. у м. Женева була укладена Спільна декларація Кабінету Міністрів України та ЦЕРН, якою започатковано спільну робочу групу Україна – ЦЕРН з науково-технічного співробітництва та підписана спільна заява про намір стосовно можливої української заявки на набуття статусу асоційованого члена ЦЕРН. На основі цієї заявки Рада ЦЕРН прийме рішення щодо асоційованого членства України. Підписання угоди відбудеться до кінця 2011 р. Рішенням Кабінету Міністрів уповноваженим на підписання угоди визначено В. Семиноженка, голову Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України.

Набуття Україною статусу держави – асоційованого члена ЦЕРН створить правові підстави для максимальної участі українських наукових установ у програмах ЦЕРН, сприятиме комплексному розвитку грид-технологій в Україні та удосконаленню підготовки молодих учених в області теоретичної та прикладної фізики (*Кабінет Міністрів України прийняв Розпорядження «Про підписання угоди між Кабінетом Міністрів України та Європейською організацією ядерних досліджень (ЦЕРН) стосовно надання статусу асоційованого члена ЦЕРН» // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України (<http://www.dkni.gov.ua>). – 2011. – 21.10).*

Кабінет Міністрів України доручив Міністерству освіти і науки, молоді та спорту, Держінформаки разом з НАН України розробити законодавчі пропозиції щодо наближення фінансування науково-технічної сфери до встановленого Законом «Про наукову і науково-технічну діяльність» мінімуму у 1,7 % ВВП. Таке рішення прийнято за результатами зустрічі з представниками Профспілки працівників НАНУ 19 жовтня 2011 р. Також буде розглянуто можливість збільшення фінансування видатків НАНУ в проекті Державного бюджету на 2012 р.

Реалізація структурних реформ в економіці вимагає істотного посилення темпів технологічного та інноваційного розвитку. Для цього необ-

хідне не тільки фінансування наукової сфери за пріоритетним принципом, а й значне підвищення продуктивності вітчизняної науки. Саме тому реформування інноваційної та науково-технічної сфер є однією з найважливіших складових Програми економічних реформ до 2014 р.

Учасники зустрічі визнали важливість проведення регулярних консультацій уряду з представниками наукових кіл з метою поліпшення співпраці в реалізації реформ у науці та економіці (*Фінансування науки поетапно наблизиться до 1,7 % ВВП // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України (<http://www.dkni.gov.ua>). – 2011. – 21.10).*

Прем'єр-міністр України М. Азаров взяв участь у церемонії вручення державних премій України в галузі науки і техніки.

Він заявив, що уряд приділяє й приділятиме надзвичайно серйозну увагу розвитку науки, техніки й найсучасніших технологій. Уряд убаचाє в цьому найголовнішу умову для модернізації нашої країни. При цьому М. Азаров підкреслив, що йдеться про розвиток як фундаментальної, так і прикладної науки.

Водночас глава уряду підкреслив, що саме за допомогою науки потрібно вирішити питання збільшення енергоефективності, запровадження енергоощадних технологій та альтернативних джерел палива. Також важливим, за його словами, є розвиток наукових розробок у галузі медицини, зокрема запровадження передових методів діагностики та лікування.

Прем'єр-міністр України М. Азаров закликав науковців зосередитися на пошуку нових напрямів розвитку науки, у яких Україна може зайняти провідні позиції у світі.

М. Азаров також зазначив, що уряд створює стимули для залучення молоді до наукової діяльності (*Прем'єр-міністр України М. Азаров вручив премії в галузі науки й техніки // Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua>). – 2011. – 24.10).*

4–6 жовтня у Києві з офіційним візитом перебувала делегація Соціалістичної Республіки В'єтнам.

У рамках візиту відбулося 12-те засідання Українсько-в'єтнамської міждержавної комісії з торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва, на якому були присутні Прем'єр-міністр

України М. Азаров та прем'єр-міністр Соціалістичної Республіки В'єтнам Нгуєн Тан Зунг. Під час засідання міждержавної комісії розглядалися питання щодо активізації двосторонньої співпраці, у тому числі у сфері освіти й науки (*Українсько-в'єтнамська співпраця у сфері освіти й науки активізується // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (<http://www.mon.gov.ua>). – 2011. – 6.10).*

Україна і Білорусь обговорили питання спільного виробництва світлодіодної техніки та розвитку співробітництва у сфері фармакології та сільськогосподарського машинобудування. Про це йшлося під час зустрічі голови Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України В. Семиноженка з білоруською делегацією на чолі із заступником голови президії АН Білорусі С. Рахмановим.

Під час зустрічі сторони обговорили питання спільного виробництва світлодіодної техніки. Було зазначено, що наразі триває робота над створенням спільного українсько-білоруського підприємства з виробництва світлодіодної техніки відповідно до укладеного меморандуму у серпні цього року між АН Республіки Білорусь та Державним агентством з питань науки, інновацій та інформатизації України. Наступного року запрацює лізингова компанія, створена під цей проект. Основними замовниками потужних світлодіодів будуть житлово-комунальне господарство та промисловий сектор. Як повідомила білоруська сторона, держзамовлення на світлодіодну техніку у Білорусі зросло на 15 %, отже, держава дуже зацікавлена у спільному з Україною виробництві.

Обговорюючи перспективи співробітництва у галузі фармакології, сторони дійшли згоди щодо створення двох спільних науково-промислових комплексів, один з них вироблятиме субстанції для лікарських препаратів, а другий – безпосередньо препарати. Мета України й Білорусі – вийти на повний технологічний цикл у фармакології, який включатиме всі стадії: від наукової розробки й лабораторного дослідження до виробництва. Проект передбачає використання наукового, кадрового та технічного потенціалу Харківського державного підприємства «Завод хімічних реактивів» НТК «Інститут монокристалів» НАН України. Іншими перспективними напрямками співробітництва було визнано виробництво продуктів крові (фактори крові й лікарські засоби) та діагностикумів (*Україна і Білорусь поглиблюють економічне співробітництво // Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua>). – 2011. – 21.10).*

21 жовтня перший заступник голови Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України Б. Гриньов провів зустріч з Надзвичайним і Повноважним Послом Японії в Україні Тоїчі Саката. Зустріч була присвячена підготовці до проведення другого засідання Спільної українсько-японської комісії з питань науки і техніки, яке відбудеться 17 листопада 2011 р. в м.Токіо.

Під час зустрічі українською стороною були запропоновані проекти меморандумів щодо співпраці у сфері науки й техніки, а також обговорені основні пріоритетні напрями майбутнього науково-технічного співробітництва між Україною та Японією (*21 жовтня перший заступник голови Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України Б. Гриньов провів зустріч із Надзвичайним і Повноважним Послом Японії в Україні Тоїчі Саката // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України (<http://www.dknii.gov.ua>). – 2011. – 21.10).*

З 9 по 12 жовтня відбувся візит в Україну делегації Республіки Судан, яку очолив міністр комунікацій та інформаційних технологій Республіки Судан Яхья Абдалла М. Хамід.

Під час візиту відбулися переговори делегації Республіки Судан з головою ДКА України Ю. Алексєєвим та керівниками підприємств космічної галузі України.

За результатами переговорів було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Державним космічним агентством України та Міністерством комунікацій та інформаційних технологій Республіки Судан, у якому визначено основні напрями співпраці (*Державне космічне агентство України та Міністерство комунікацій та інформаційних технологій Республіки Судан підписали меморандум про взаєморозуміння // Державне космічне агентство України (<http://www.nkau.gov.ua>). – 2011. – 20.10).*

18 жовтня в Києві відбулася зустріч голови ДКАУ Ю. Алексєєва з Надзвичайним і Повноважним Послом Республіки Корея в Україні Кім Ін Цжуном.

Під час зустрічі сторони обговорили перспективи розвитку українсько-корейського співробітництва у космічній сфері. Зокрема,

було підкреслено взаємну зацікавленість у створенні спільного українсько-корейського комітету з питань співробітництва у використанні космічного простору в мирних цілях (*Відбулася зустріч голови ДКА України з Надзвичайним і Повноважним Послом Республіки Корея в Україні // Державне космічне агентство України (<http://www.nkau.gov.ua>). – 2011. – 19.10*).

24–27 жовтня відбувся візит делегації Космічного агентства Алжиру до Державного космічного агентства України.

Візит проходив у рамках заходів, передбачених Рамковою угодою між урядом України та урядом Алжирської Народної Демократичної Республіки про співробітництво у сфері дослідження та використання космічного простору в мирних цілях.

У рамках візиту відбулося засідання спільного комітету, під час якого було обговорено широкий спектр питань щодо подальшої активізації співробітництва між двома країнами в космічній сфері (*Відбулося перше засідання українсько-алжирського комітету з питань співробітництва у космічній сфері // Державне космічне агентство України (<http://www.nkau.gov.ua>). – 2011. – 26.10*).

26 жовтня в Києві відбулося тринадцяте засідання Комітету з питань співробітництва між Україною та Європейським Союзом.

На засіданні комітету обговорили стан переговорів щодо угоди про асоціацію Україна – ЄС, розглянули низку питань виконання порядку денного асоціації, зокрема щодо політичного діалогу, Східного партнерства, економічного, торговельного та енергетичного співробітництва.

Перший заступник міністра освіти і науки, молоді та спорту Є. Суліма представив позицію української сторони до питання порядку денного засідання комітету «Міжлюдські контакти». Зокрема, він звернув увагу на питання участі України в Сьомій рамковій програмі з підтримки дослідницької діяльності та відновлення дії Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво (*У Києві відбулося Тринадцяте засідання Комітету з питань співробітництва між Україною та Європейським Союзом // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (<http://www.mon.gov.ua>). – 2011. – 27.10*).

22 жовтня відбулася зустріч першого заступника міністра освіти і науки, молоді та спорту Є. Суліми з керівником департаменту гуманітарної співпраці референтури президента Російської Федерації М. Пашковим та його заступником С. Казанцевим.

Під час зустрічі сторони обговорили результати спільної організаційної роботи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту та Фонду гуманітарної співпраці країн Співдружності Незалежних Держав з підготовки та проведення VI Форуму творчої та наукової інтелігенції держав-учасниць СНД.

Сторони також обговорили низку питань стосовно майбутньої співпраці між Україною та Фондом гуманітарної співпраці країн СНД в освітній та науковій сферах.

М. Пашков розповів про основні напрями роботи фонду та зазначив, що серед них велике значення має освіта, наука та питання молодіжної політики. Він виокремив два основні пріоритети, за якими можливо розпочати спільні дії, зокрема участь у проєкті «Мережевий університет» та програма академічної мобільності (*МОНмолодьспорт зацікавлене у розширенні співпраці в освітній та науковій сферах з державами-учасницями СНД // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (<http://www.mon.gov.ua>). – 2011. – 22.10).*

3 жовтня в офісі делегації Європейської комісії в Україні відбулася зустріч з робочою групою Ідентифікаційної місії з питань розширення системи EGNOS (www.esa.int/esaNA/egnos.html) на територію України.

З української сторони в зустрічі взяли участь представники ДКА, Державіаслужби та ДП «Украерорух». Робоча група Ідентифікаційної місії (ІМ) була представлена співробітниками італійської компанії VVA Consulting.

Завданням ІМ є підготовка доповіді для Єврокомісії, з якою компанія VVA Consulting підписала контракт на два місяці. Під час реалізації контракту має бути проведений аналіз ринку супутникових навігаційних технологій для вивчення перспективи використання системи EGNOS в Україні.

Сьогодні система EGNOS доступна в Україні тільки у Львівській, Закарпатській і частково Волинській області. Проблеми з покриттям

послугами системи EGNOS мають і східні області Польщі, Словаччини, Угорщини і понад усе – Румунія.

Як показали результати проекту EEGS, профінансованого Єврокомісією в 7-й Рамковій програмі, установка навіть однієї тільки додаткової станції в східній частині України (під час експериментів, проведених у рамках проекту EEGS, місцем установки додаткової станції розглядався Луганськ) дасть змогу вирішити ці проблеми для всіх перерахованих країн.

Під час зустрічі представниками ДКА, Державіаслужби і ДП «Уккраерорух» були зроблені презентації поточного стану й перспектив розвитку супутникових навігаційних технологій і аеронавігаційного обслуговування в Україні (*Українські фахівці зустрілися з робочою групою Ідентифікаційної місії з питань розширення системи EGNOS // Державне космічне агентство України (<http://www.nkau.gov.ua>). – 2011. – 5.10).*

Під час засідання робочої групи з розвитку науково-технічної та інноваційної сфери Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України були обговорені зміни до Закону України «Про здійснення державних закупівель» щодо тендерних процедур для виконавців наукових проектів (*Робочою групою обговорені зміни до закону України про тендерні процедури для виконавців наукових проектів // Український науковий клуб (<http://наука.in.ua>). – 2011. – 18.10).*

19 жовтня Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про ратифікацію Угоди між урядом України та урядом Королівства Саудівська Аравія про співробітництво у сфері дослідження та використання космічного простору в мирних цілях».

Угода між урядом України та урядом Королівства Саудівська Аравія щодо співробітництва у сфері космічної діяльності була підписана 3 листопада 2010 р.

Згадана Угода покликана створити належну правову та організаційну основу для взаємовигідного українсько-саудівського співробітництва у сфері дослідження та використання космічного простору в мирних цілях (*Верховна Рада ратифікувала Угоду між урядом України та урядом Королівства Саудівська Аравія про співробітництво*

у сфері дослідження та використання космічного простору в мирних цілях // Державне космічне агентство України (<http://www.nkau.gov.ua>). – 2011. – 19.10).

Комітет з питань науки і освіти рекомендує парламенту прийняти в цілому проект закону про внесення змін до Закону «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» (щодо механізму контролю продукції, яка містить ГМО).

На засіданні комітету зазначалося, що законопроектом (реєстр. № 8494) передбачається запровадження правил декларування суб'єктами господарювання нової продукції, що містить ГМО, а також порядок створення, повноваження та функції Науково-методологічного центру з питань випробувань ГМО. Положення законопроекту адаптуються до законодавства ЄС.

Члени комітету поінформували, що до законопроекту, який був прийнятий у першому читанні 6 вересня 2011 р., під час підготовки його до другого читання надійшло п'ять пропозицій від народних депутатів, чотири з яких враховані повністю, одна – частково. Зокрема, уточнено порядок затвердження Науково-методичного центру з питань випробувань ГМО (за поданням НАН України, в якій зосереджено найкращий науковий потенціал у цій сфері) та його функції, у тому числі контрольні (*Комітет з питань науки і освіти рекомендує парламенту прийняти в цілому проект закону про внесення змін до Закону «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» (щодо механізму контролю продукції, яка містить ГМО) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України (<http://portal.rada.gov.ua>). – 2011. – 7.10).*

18 жовтня відбулася робоча зустріч першого заступника голови Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти М. Луцького з президентом Державного центру інноваційного та технологічного співробітництва при президентові Ісламської Республіки Іран Хамідом Реза Аміріні.

Сторони обмінялися думками стосовно шляхів підвищення ефективності співпраці в галузі освіти й науки, підготовки українськими

вищими навчальними закладами іноземних студентів та аспірантів, а також щодо можливості проведення спільних наукових досліджень та розробок у рамках наукового парку «Аерокосмічні інноваційні технології», який створюється Національним авіаційним університетом.

Під час зустрічі сторони прийшли до згоди щодо важливих напрямів співпраці, якими визначено, зокрема, питання вивчення космосу, біотехнологій, нанотехнологій, розробки та використання комплексних безпілотних систем.

Сторони домовилися, що найближчим часом буде організовано роботу спільної робочої групи, яка вивчить усі можливі перспективні напрями двохсторонньої співпраці між державами, за результатами роботи якої буде здійснено візит української делегації в Іран з метою зустрічі з керівництвом Комісії по науці парламенту Ісламської Республіки Іран, обговорення та підписання відповідних міжнародних угод (*Зустріч першого заступника голови Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти М. Луцького з президентом Державного центру при президентові Ісламської Республіки Іран // Комітет ВР з питань науки та освіти (<http://kno.rada.gov.ua>). – 2011. – 21.10).*

Є. Суліма, перший заступник міністра освіти і науки, молоді та спорту України:

«...У процесі адміністративної реформи Вищу атестаційну комісію України було ліквідовано, а натомість у структурі міністерства створено Департамент атестації кадрів, на який в основному покладено виконання функцій з атестації наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. Природно, що ці реформаційні кроки замислювалися з метою підвищення ефективності та оптимізації діючої в Україні системи атестації науковців. До безсумнівних переваг, здійснюваних у цій царині змін, треба віднести об'єднання в рамках одного центрального органу виконавчої влади присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань; оптимізацію мережі спеціалізованих та експертних рад, а також самого механізму атестації вчених; системний перегляд і вдосконалення нормативно-правової бази атестації науковців вищої кваліфікації; істотне скорочення чиновницького апарату, який займається цією справою, а також видатків на його утримання тощо.

<...> У системі атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації буде збережено всі її ланки. Працюватимуть, як і працювали, спеціалізовані вчені ради у ВНЗ III–IV рівнів акредитації і

відповідних наукових та науково-технічних установах, експертні ради. Підсумкові рішення з питань присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань, як і з усіх інших питань, що стосуються атестації вчених, будуть прийматися атестаційною колегією. Це міжвідомчий орган, до складу якого увійшли провідні вчені з університетів і державних академій наук. Очоловатиме атестаційну колегію за посадою міністр освіти і науки, молоді та спорту України.

Нині істотно скорочено кількість експертних рад. Замість 45, тепер діятиме 28 рад. Це сталося завдяки об'єднанню близьких за змістом діяльності експертних рад. Помітним є й перерозподіл повноважень між експертними та спеціалізованими вченими радами в підготовці експертних оцінок дисертацій, що надходять до Міністерства освіти і науки, молоді та спорту. Раніше вони всі без винятку потрапляли на розгляд експертних рад, а нині основна маса (понад 95 %) дисертаційних досліджень проходить експертизу в спеціалізованих радах, що працюють за профілем цих дисертаційних робіт. Експертні ж ради зосередяться на експертизі дисертацій, до яких є зауваження або їхні автори не працюють у галузі науки й освіти чи звернулися з апеляціями. Експертні ради будуть також опрацьовувати корпус фахових видань, уточнюватимуть паспорти спеціальностей, обґрунтовуватимуть появу нових спеціальностей, контролюватимуть залучення до атестаційного процесу іноземних учених тощо. Очевидно, що така зміна акцентів веде, з одного боку, до того, що провідні фахівці у своїх галузях більшою мірою зможуть виявити себе у важливих питаннях організації атестації вчених, а з другого – вочевидь зростає роль спецрад, а з нею й автономність університетів, що є стратегічною метою нинішнього керівництва міністерства.

<...> Сьогодні в освітньо-науковій сфері України все більшою мірою зміцнюється розуміння значущості зовнішнього оцінювання знань. <...> Потрібно зважати на те, що абсолютна більшість науковців готується за рахунок бюджетних коштів. Здобуття ними наукових ступенів і вчених звань є визначальним в їхньому кар'єрному зростанні, а отже, і в оплаті праці та пенсійному забезпеченні. Бувають непоодинокі факти текстових запозичень у роботах дисертантів, що залишаються непоміченими науковими керівниками, членами спецрад, офіційними опонентами, а виявляються аж під час спеціальної перевірки. Навіть виходячи з переліченого, стає зрозумілою позиція держави щодо здійснення зовнішнього контролю в цій царині, що делегується нею Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України. Тому, як бачимо, підстав для існування “установи вищого порядку” більше ніж досить.

<...> З ініціативи міністерства проведено значну роботу щодо відміни старої та створення нової нормативно-правової бази атестації вчених. На жаль, це досить тривалий процес. Але нині я можу сказати з усією відповідальністю, що всі ланки системи атестації функціонують у звичному режимі. Винятками тут є лише експертні ради, що створювалися наново і вже починають роботу в новому складі. На сайті міністерства вже розміщені нові “заюстовані” накази, які регламентують роботу атестаційної колегії, спеціалізованих й експертних рад у нових умовах, а також оголошення про призначення на 10 листопада 2011 р. засідання атестаційної колегії.

<...> Спеціалізовані вчені ради були та є провідною ланкою атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. Однак при цьому будуть істотно посилені вимоги до створення самих спеціалізованих учених рад. Наприклад, зросте їх кількісний склад, а разом з тим й авторитетність рішень. Керівникам наукових установ та навчальних закладів доведеться прискіпливіше підходити до питань формування кадрового складу спецрад. При цьому до спецради повинні входити вчені, які на постійній основі працюють у тому чи іншому навчальному закладі, науковій установі. Давно треба оптимізувати й усю їх мережу, щоб в одному місті або й в одному університеті не діяли спецради однакового профілю, конкуруючи не в принципових підходах до оцінки реальних напрацювань здобувачів, а змагаючись у надлояльному ставленні до скромних здобутків тих, хто прагне будь-якою ціною “увійти в науку”. Одним словом, усі новації спрямовані на те, щоб спеціалізовані вчені ради формувалися на базі солідних наукових шкіл, а не перетворювалися на механізм “штамбування” дипломів докторів і кандидатів наук.

Принагідно скажу, що віднині для відкриття спецради в університетах, що належать до системи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, обов’язковим буде відповідне рішення вченої ради ВНЗ. Решту спецрад відкриватимуть, як і раніше, на клопотання академій наук та інших міністерств і відомств, у системі яких функціонують навчальні заклади й наукові установи.

<...> Як відомо, уся офіційна інформація, що стосувалася системи атестації вчених в Україні, охоплюючи оголошення про захисти докторських і кандидатських дисертацій, публікувалася у “Бюлетені Вищої атестаційної комісії України” та журналі “Науковий світ”. Це були щомісячні видання, які надходили за передплатою та у вільний продаж. <...> Їх естафету перебрав на себе “Атестаційний вісник

Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України”, що виходитиме в державному видавництві “Педагогічна преса”.

Тут друкуватимуть нормативну документацію та консультації фахівців міністерства відповідного напрямку, оголошення про захист дисертацій, рішення про присудження вчених звань і наукових ступенів».

Як представники української науки оцінюють реформи в механізмі атестації наукових кадрів вищої кваліфікації.

В. Тацій, президент Національної академії правових наук України, ректор Національного університету «Юридична академія України ім. Я. Мудрого»:

«Останнім часом зріс інтерес до науки, підвищився престиж вищої освіти, аспірантури й докторантури. Але мене непокоїть якість підготовки української наукової еліти. Так, спеціалізовані вчені ради, які присвоюють наукові ступені кандидатів і докторів наук, мають створюватися на базі визнаних наукових шкіл. Проте часто вчені ради створюють у непрофільних ВНЗ, а їх склад не відповідає вимогам. Наприклад, у технічних або сільськогосподарських ВНЗ діяли ради із захисту дисертацій з юридичних спеціальностей. Усе це знижує якість досліджень, робить підготовку науковців формальністю. Напрями ж і тематику досліджень позбавляє наукового значення й актуальності для суспільства. Новації, впроваджені міністерством, спрямовані на підвищення якості експертизи дисертацій та уніфікацію вимог до здобувачів наукових ступенів. Передусім варто відзначити оптимізацію повноважень експертних рад, їх належне структурування, узгодження та зосередження на питаннях якісної оцінки досліджень. Також дотримання вимог щодо присудження наукових ступенів. Це сприятиме вдосконаленню системи перевірки змісту й доцільності дисертаційних досліджень».

В. Мадзігон, перший віце-президент Національної академії педагогічних наук України:

«Нововведення Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України – це великий крок уперед на користь чесного науковця і відкритості атестацій наукових кадрів вищої кваліфікації. Наприклад, раніше Вища атестаційна комісія направляла дисертацію до одного рецензента, який часто міг виявитися зовсім некваліфікованим у тій сфері, якої стосується робота. Тож часом остаточне рішення вченої ради могло залежати від однієї людини або якихось закулісних інтриг. А тепер, якщо спеціалізована вчена рада матиме сумніви щодо дисертації, її віддадуть на рецензію цілому колективу спеціалістів, які так само

обговорять роботу, висловлять свої фахові думки. Це ж стосується випадків, коли науковця підозрюють у запозиченні чужих висловлювань без посилання на першоджерела. Відповідно до нового положення, аналізує дисертацію окрема група фахівців, які мають права викликати дисертанта для обговорення його роботи. Усе це забезпечить більш серйозний підхід до долі майбутнього науковця. Нещодавно ми розглядали нововведення на засіданні президії, бо це актуальна проблема. І всі схвально відгукнулися про нові положення» (*Інтерв'ю першого заступника міністра освіти і науки, молоді та спорту Є. Суліми газети «Освіта України», № 81–82 від 24 жовтня 2011 р. // Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua>). – 2011. – 24.10.*)

Суспільні виклики і потреби

Українська наука і проблеми формування інформаційного суспільства

5 жовтня голова Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України В. Семиноженко зустрівся з міністром інформації та комунікації Соціалістичної Республіки В'єтнам (СРВ) Нгуєном Бак Шоном. У центрі обговорення були перспективи співробітництва України та В'єтнаму в галузі інформатизації.

Як зазначив Нгуєн Бак Шон, керівництво СРВ визнає важливість інформатизації для успішного соціально-економічного розвитку, адже сьогодні ІКТ є платформою майже для всіх сучасних галузей економіки. Він підкреслив, що СРВ реалізує програму з інформатизації, розраховану до 2020 р., й зацікавлена у тому, щоб вивчати досвід України, яка входить до п'ятірки кращих країн Східної та Центральної Європи за обсягом ринку ІТ-індустрії. Нгуєн Бак Шон також висловив зацікавленість в інтенсифікації освітніх обмінів між країнами. Ще однією пріоритетною сферою співробітництва сторони визнали телекомунікації.

В. Семиноженко відзначив, що саме інформатизація є одним із центральних напрямів програми економічних реформ. Урядом та експертним співтовариством готуються законодавчі ініціативи, покликані стимулювати розвиток ІТ-галузі. Велика увага приділяється посиленню кадрового потенціалу для ІКТ, адже наразі дефіцит у відповідних спеціалістах сягає 25 %. Голова Держінформнауки зазначив, що провідні

вузи Харкова і Києва готові взяти участь у спільних з В'єтнамом програмах підготовки кадрів.

У свою чергу міністр інформації та комунікації Соціалістичної Республіки В'єтнаму висловив підтримку цій ініціативі (*В. Семиноженко: Провідні вузи Харкова і Києва готові взяти участь у спільних з В'єтнамом програмах підготовки кадрів для ІКТ // Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua>). – 2011. – 5.10*).

Розроблено Програму збереження історичних цінностей Львівської національної бібліотеки ім. В. Стефаника, згідно з якою буде здійснюватися переобладнання приміщення на вул. Авіаційній, 1 під фондосховище, а також подальший розвиток бібліотеки. Про це повідомили у прес-службі Львівської міської ради.

Нагадаємо, постановою Кабінету Міністрів приміщення на вул. Авіаційній, 1 було передано від Міністерства оборони до НАН України.

Як повідомила начальник юридичного управління Г. Пайонкевич, Програма була розроблена спільно з НАН України, бібліотекою ім. Стефаника та за участі Львівської обласної ради. Загальний обсяг фінансування завдань Програми на 2011 р. – 1815 тис. грн. З них з державного бюджету України – 695 тис. грн, міського бюджету – 500 тис. грн, обласного бюджету – 500 тис. грн, Центру військового капеланства курії Львівської архієпархії УГКЦ – 120 тис. грн. За ці кошти у приміщенні на вул. Авіаційній, 1 буде виконано перекриття даху, ремонт системи опалення та електромереж, будівельні, ремонтні роботи всередині приміщення, у тому числі оздоблювальні, влаштування вентиляції, реконструкція даху, поточний ремонт робочих приміщень.

Львівський міський голова А. Садовий повідомив, що 6 грудня заплановано службу в Соборі Петра і Павла, тож до цього часу мусять виконати все заплановане (*У Львові розроблено Програму збереження історичних цінностей бібліотеки ім. Стефаника // Західна інформаційна корпорація (<http://zik.ua>). – 2011. – 19.10*).

Бібліотека Сумського державного університету зайняла перше місце в номінації «Кращий сайт бібліотеки вищого навчального закладу» за результатами I Всеукраїнського конкурсу бібліотечних інтернет-сайтів. Конкурс проводився Українською бібліотечною асоціацією спільно з Міністерством культури України.

Сьогодні бібліотечно-інформаційна система Сумського державного університету охоплює весь навчальний заклад із усіма позабазовими структурними підрозділами. Система побудована так, що через Інтернет із будь-якого куточка на планеті можна увійти у відповідну базу даних Центральної бібліотеки і мати такі ж можливості, які надаються безпосередньо у її комп'ютеризованих читальних залах та інших структурних підрозділах. Цілодобовий доступ до інформації забезпечується саме інформаційно-пошуковими можливостями та сервісами, реалізованими на сайті бібліотеки університету, який є відкритим інформаційним порталом не тільки для університетської спільноти, а й для всієї громади регіону: студентам інших університетів, учням гімназій, ліцеїв, шкіл, науковцям, фахівцям підприємств, приватним підприємцям.

На сайті розміщена інформація, яка відповідає виключно цілям сайту бібліотеки Сумського державного університету: інформаційна підтримка навчання, дослідницької роботи, просвітницької діяльності університетської спільноти на принципах зручного та оперативного доступу до інформації.

Постійне збільшення користувачів сайту свідчить про наявність актуальної повнотекстової доступної інформації, що забезпечується системним поповненням в онлайн-режимі власних ресурсних баз, передплачених та відкритих електронних колекцій.

Сайт бібліотеки й ресурсні сайти бібліотеки – Електронний каталог та Інституційний репозитарій – мають українську, російську та англійську версії та є зручними для користувачів із різних країн. Що важливо, на сайті забезпечений зворотний зв'язок у вигляді онлайн-консультації *(Бібліотеку Сумського державного університету визнано найкращою в Україні // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (<http://www.mon.gov.ua>). – 2011. – 11.10).*

В Украине к 25-летию независимости государства планируют издать 20-томный Толковый словарь украинского языка. Об этом сообщил директор Украинского языково-информационного фонда НАНУ, член-корреспондент НАНУ В. Широков.

По его словам, созданный в 70–80 годы прошлого века 11-томный Толковый словарь украинского языка очень сильно устарел и современный словарь должен создаваться на базе электронных технологий. В. Широков отметил, что у нас в Украинском языково-

информационном фонде была создана уникальная лексикографическая технология «Виртуальная лексикографическая лаборатория».

По его словам, сейчас в электронном виде создан основной корпус 20-томного Толкового словаря украинского языка. 18 томов словаря – общая лексика – приблизительно 200 тыс. реестровых единиц слов и около 70 тыс. словосочетаний. Другие два тома включают в себя 100 тыс. географических названий.

В. Широков также напомнил, что Комитет Верховной Рады по вопросам науки и образования 7 сентября этого года принял решение, согласно которому он предлагает Кабинету Министров рассмотреть возможность издать этот 20-томник тиражом 50 тыс. экземпляров до 2016 г., к 25-летию независимости Украины (*К 25-летию независимости Украины планируют издать толковый словарь украинского языка // Левый берег (<http://society.lb.ua>). – 2011. – 10.10.*)

«Вікімедіа Україна» 12 жовтня повідомила, що у вересні українська Вікіпедія досягла рекордного числа відвіданих за місяць сторінок – 34,4 млн. Це на 10,3 млн, або на 43 % більше порівняно з вереснем 2010 р. За темпами зростання популярності українська Вікіпедія на третьому місці в світі серед 25 найбільш відвідуваних Вікіпедій після китайської та індонезійської.

За розміром українська Вікіпедія в 2011 р. перейшла у світовому рейтингу з 16-го на 14-те місце. Згідно з даними проекту «Вікіпедія: Перегони», у вересні в українській Вікіпедії було створено 5 тис. 453 статті, або 182 статті в середньому за день. Розрив з каталонською Вікіпедією, яка на сьогодні на 13-му місці, за місяць скорочено з 39 до 36 тис. статей.

Якщо кількість людей, які протягом місяця не лише переглядають, але й редагують Вікіпедію, збільшиться лише утричі від теперішніх (приблизно 1700) до 5 тис., то український розділ Вікіпедії швидко увійде в десятку найбільших Вікіпедій світу (*Українська Вікіпедія потребує більше редакторів // Освітній портал (<http://www.osvita.org.ua>). – 2011. – 12.10.*)

Рекомендації Міжнародної наукової конференції «Формування і розвиток бібліотечного електронного середовища» (4–6 жовтня 2011 р., м. Київ).

<...>

Вітчизняні бібліотеки та інформаційні центри України є потужними складовими національної інформаційної інфраструктури, їх розвиток характеризується динамічним формуванням традиційного та електронного середовища, упровадженням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, активізацією використання їх потенціалу суспільством.

Про зростання ролі бібліотек свідчить прийнята 17 серпня 2011 р. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI». Програма спрямована на підвищення ефективності використання й забезпечення доступу до документів, які зберігаються в бібліотечних, архівних і музейних фондах, що дасть змогу підвищити інформаційну культуру суспільства і ввести в науковий обіг унікальні документи, що є об'єктами національного надбання.

<...>

Активізація використання значного інформаційного потенціалу бібліотек та науково-інформаційних центрів України гальмується їх недостатнім матеріально-технічним забезпеченням. Потребують посилення наукові дослідження у бібліотечно-інформаційній сфері. Загострюється проблема кадрового забезпечення бібліотечної галузі.

Мета форуму полягала у визначенні напрямів розвитку бібліотек як базових складових єдиного науково-інформаційного й соціально-культурного простору України, що забезпечують вільний доступ громадян до інформації та знань.

У результаті обговорення конференція визначила, що досягнення поставленої мети потребує:

- подальшого розвитку нормативно-правової бази щодо електронних інформаційних ресурсів, зокрема передавання бібліотекам цифрових версій тиражованих видань з визначенням механізмів дотримання законодавства про авторське право й суміжні права;

- спрямування науково-методичного забезпечення бібліотечно-інформаційної роботи на підвищення ефективності діяльності бібліотек, розвитку нових форм і методів їх кооперації, поглиблення інтеграції з суспільними інститутами;

- визначення підходів щодо гармонізації традиційних й електронних інформаційних ресурсів на основі створення розподіленої системи зберігання універсальних бібліотечних ресурсів з інтегрованим довідково-

пошуковим апаратом, орієнтованим на розкриття видової різноманітності та предметно-тематичної багатоаспектності фондів бібліотек;

– розроблення теоретичних засад розвитку мережевої технології формування та використання документальної бази розподілених інформаційних ресурсів;

– створення базових центрів переведення в електронну форму бібліотечних колекцій, що мають наукову та історико-культурну значущість;

– розгортання в рамках реалізації Державної цільової національно-культурної програми «Бібліотека-XXI» проектів формування тематичних електронних бібліотек, зокрема «Історико-культурне надбання України», «Наукова спадщина України», «Сучасна Україна»;

– сприяння розробці та впровадженню технології корпоративної каталогізації фондів провідних бібліотек України з використанням єдиного формату представлення бібліографічних й авторитетних/нормативних записів та класифікаційних даних;

– розвитку корпоративних форм аналітико-синтетичної обробки інформації для забезпечення повноти відображення в системі реферування вітчизняної наукової літератури відомостей щодо публікацій українських учених і фахівців;

– створення новітніх технологій підготовки інформаційно-аналітичних і прогностичних продуктів та активізації їх використання в системі соціальних комунікацій;

– широкого розгортання електронних ресурсів історико-біографічної інформації, віртуальних лабораторій для співпраці дослідників-біографістів усіх регіонів України й зарубіжжя з метою забезпечення зростаючих інформаційних потреб сфер освіти, науки й культури, патріотичного виховання;

– розвитку корпоративних форм взаємодії у сфері інформаційно-бібліотечного обслуговування;

– спрямування наукових досліджень на розвиток бібліотек як науково-інформаційних та освітніх комплексів, що забезпечують виробництво, накопичення, використання та розповсюдження знань;

– урахування тенденцій розвитку науково-інформаційної сфери під час підготовки фахівців нової генерації;

– активізації участі наукових бібліотек України в міжнародних проектах, у тому числі Світової та Європейської електронних бібліотек (*Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського* (www.nbuv.gov.ua)).

Досвід кількох століть укладання друківаних біографічних та біобібліографічних словників, довідників та подібних до них видань ніякою мірою не втратив свого значення нині, у час небувалого розвитку редакційно-видавничих технологій, стрімкого переходу до культури електронної інформації. До головних уроків, здобутих упродовж XVII–XX ст., можна віднести насамперед необхідність дотримання відповідності створеного ресурсу науково-інформаційній парадигмі часу. Позначені духом просвітництва ранні біографічні збірники, альманахи та словники обраних біографій були покликані до життя початковими етапами становлення нової європейської науки. Багатотомні словники, енциклопедії та довідники в епоху панування позитивізму, що тяжіли до подання розлогих життєписів, відповідали тогочасним запитам, коли подібні видання залишалися все ще основним джерелом біографічних знань. Однак уже наприкінці XIX ст. вони вичерпали себе, остаточно поступившись в інформативності численним статейним та монографічним дослідженням, стислим біобібліографіям. Тому, на наш погляд, спроби 54 повторення грандіозних словникових проєктів минулого (до півсотні томів і більше) приречені на організаційний та методичний неуспіх. Про це, зокрема, красномовно свідчить історія видання деяких, започаткованих десятки років тому, національних біографічних словників, усе ще далеких від завершення. Свідченням цього є також вимушене розгортання, особливо у першій половині XX ст., видання томів-додатків до багатотомних словників, що містили їх стислий виклад. Сьогодення вимагає швидкого формування стислих за формою, але максимально насичених інформацією ресурсів, що відображають найновіші результати наукових досліджень. Така інформація має бути ключем до пошуку читачами найсвіжіших наукових та документальних публікацій. Отже, особливого значення у довідковій біографічній справі набуває розвиток біобібліографії, у тому числі електронної, мережевої.

Не менш важливим є досвід стосовно продуктивності паралельного формування у наш час одразу всіх видів ресурсів біографічної інформації: універсальних, національних, регіональних, тематичних, галузевих; одночасно – історико-меморіальної та поточної біографіки; фундаментальних, суто практично-інформаційних, а також освітянсько-культурницьких ресурсів, оскільки всі вони виконують у науковій, культурній та суспільно-політичній сферах істотно різні функції.

Особливого значення, у світлі досвіду минулого, набуває науково-методичне та організаційне забезпечення формування фундаменталь-

них біографічних зводів. Воно вимагає залучення значних наукових, академічних, університетських, а також серйозних видавничих – координаційних і редакторських можливостей. Матеріали стосовно персоналій не повинні бути компілятивними, тим більше – запозиченими з попередніх (застарілих і неточних) видань, вони мають готуватися провідними спеціалістами в тій чи іншій галузі знань на основі новітніх напрацювань спеціалістів, які глибоко досліджують проблему.

Нарешті, світовий досвід свідчить на користь біографічних довідкових ресурсів, які невпинно розвиваються шляхом доповнень та оприлюднення нових версій, що було започатковано розширеними перевиданнями біографічних словників ще у XVIII–XIX ст.

Отже, дослідницький і видавничий досвід минулого повертається до сучасності своїми новими гранями. Творче врахування напрацьованих попередниками науково-методичних та організаційних засад слугує основою подальшого піднесення довідково-біографічної справи як у підготовці традиційних книжкових видань, так і у створенні масштабних електронних ресурсів довідкової біографічної інформації, яка може бути органічно поєднана з упорядкуванням великих цифрових бібліотек біографічної літератури (*Попик В. Світовий досвід формування ресурсів історико-біографічної інформації за нової і новітньої доби // Бібліотечний вісник. – 2011. – № 4. – С. 53–54.*

Специфіка функціонування та вдосконалення ресурсно-технологічної бази сучасних бібліотек у системі політичної комунікації, зростання ролі бібліотечних установ як активного компонента галузі інформаційно-аналітичного виробництва, результати співробітництва регіональних бібліотечних закладів і місцевих органів влади зумовили істотні зміни в організаційно-технологічній діяльності бібліотек. Наслідком розвитку системи суспільних запитів поряд із становленням та розвитком бібліотечного інформаційно-аналітичного виробництва стає виникнення його нових форм – бібліотечних систем, заснованих на розгалужених каналах зв'язку; електронних бібліотек, які на ринку інформаційних продуктів і послуг поступово стають конкурентами інших його суб'єктів; спеціальних інформаційно-аналітичних служб, діяльність яких ґрунтується на використанні як бібліотечних фондів, так і ресурсів світової інформаційної мережі. Усі ці процеси сприяють створенню комфортного інформаційного середовища для користувачів, активізують співробітництво бібліотечних установ.

При цьому варто зробити наголос на комплексному характері, якого сьогодні набуло обслуговування користувачів. Традиційне бібліографічне інформування співіснує з комп'ютеризованим. За допомогою електронної пошти бібліотеки отримують запити на інформаційне обслуговування та надсилають респондентам підготовлені інформаційно-аналітичні продукти. Ресурси Інтернету використовуються співробітниками бібліотек під час комплектування своїх фондів. Використання пошукових систем дає змогу піднести на більш високий рівень ефективність роботи навіть невеликих бібліотек.

Створення бібліотечними установами власних веб-ресурсів дає можливість розширити коло користувачів бібліотечною інформаційно-аналітичною продукцією.

Створення високотехнологічного фундаменту своєї діяльності дає змогу бібліотечним установам підвищити ефективність здійснення комунікативної функції, сприяти забезпеченню належної комунікативної взаємодії на вертикальних (низхідні та висхідні інформаційно-комунікативні потоки всередині влади, від влади до громадянського суспільства і від громадянського суспільства до влади) рівнях і на горизонтальному суспільному рівні, сприяючи таким чином загальному зміцненню й розвитку політичної системи та окремих її елементів.

Водночас необхідність задоволення інформаційних запитів користувачів, у тому числі й у сфері політичних знань, приводить до того, що на порядок денний постає питання розширення асортименту інформаційних продуктів, удосконалення форм обслуговування, підвищення рівня інтелектуальної обробки інформації. У цьому контексті важливим є вивчення попиту на інформаційно-аналітичну продукцію, яка готується бібліотечними структурами, її наукову насиченість, актуальність та новизну.

Адже саме підготовка затребуваного, суспільно значущого наукового продукту сприятиме більш ефективному здійсненню бібліотеками інформаційного супроводу суспільно-політичних процесів та інформаційному забезпеченню політичної комунікації, їх функціонуванню як універсальних інформаційних центрів (*Гранчак Т. Бібліотеки в системі політичної комунікації: тенденції розвитку та завдання // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2011. – Вип. 30. – С. 13–14*).

Міжнародний досвід

Повысить эффективность исследований поможет информатизация науки. С конца 2005 г. значительную часть подписки на электронные ресурсы для российских научных организаций и вузов финансирует Минобрнауки РФ. Эта деятельность государства нацелена на повышение эффективности научных исследований в России, рост международного престижа и конкурентоспособности отечественной науки.

В рамках контрактов, заключенных с Минобрнауки по результатам конкурсов федеральных целевых программ, всю работу по подписке российских научных и образовательных организаций на ключевые для России научные ресурсы осуществляет Национальный электронно-информационный консорциум (НЭИКОН), который существует как самостоятельная организация с 2002 г. Участники консорциума представляют более 120 российских городов и населенных пунктов, включая все крупные научные центры. Начиная с момента образования НЭИКОН его численность непрерывно возрастает, и на сегодняшний день консорциум объединяет свыше 710 организаций: более 350 научно-исследовательских институтов, 280 университетов и 70 массовых библиотек. Преобладание российских НИИ в структуре консорциума обусловлено тем, что НЭИКОН подписывает ресурсы ведущих мировых информационных производителей на средства министерства, то есть бесплатно для самих организаций. Эта деятельность привлекает в консорциум все больше НИИ, которые самостоятельно не приобретают почти никаких научных ресурсов в электронной форме. Широко представлены в консорциуме и российские университеты. Практически все крупные российские вузы, то есть элита российского высшего образования, являются участниками НЭИКОН. Среди них – 39 университетов, отнесенных Минобрнауки к числу ведущих: два национальных (МГУ им. М. В. Ломоносова и СПбГУ), восемь федеральных, а также все национальные исследовательские университеты.

Особенностью контрактов, заключаемых Минобрнауки с НЭИКОН, являются бюджеты выполняемых проектов: подавляющее большинство выделенных средств тратится на подписку ресурсов. Летом этого года НЭИКОН выиграл конкурс по ФЦП «Исследования и разработки по приоритетным направлениям развития научно-технологического комплекса России на 2007–2013 годы» на подписание контракта на 2011–2013 гг. По его условиям бюджет всех работ по проекту составляет 990 млн руб., из которых 95 % будет потрачено на текущую

подписку научной периодики и покупку архивов научных журналов по пяти приоритетным направлениям:

1. Живые системы.
2. Индустрия наносистем и материалов.
3. Информационно-телекоммуникационные системы.
4. Рациональное природопользование.
5. Энергоэффективность, энергосбережение, ядерная энергетика.

Следует отметить, что, несмотря на беспрецедентный для России уровень государственного финансирования, средства контракта в пять-шесть раз уступают затратам на подписку в ведущих европейских странах и США. Тем не менее анализ результатов работ, выполненных по госконтрактам, говорит о том, что «репертуар» подписки на электронные ресурсы в России находится на уровне подписки консорциумов других стран.

Только за 2008–2010 гг. были отобраны и подписаны ресурсы 26 различных информационных провайдеров. За этот период консорциум подписал с российскими организациями около 7 тыс. лицензий на предоставление доступа к этим ресурсам. Число заявок на подписку, полученных от российских организаций за 2008–2010 гг., составило почти 11 тыс., что указывает на большой интерес к отобранным ресурсам. Всего начиная с 2005 г. доступ к ресурсам, оплаченным из средств госконтрактов, предоставлен более чем 470 российским организациям. Анализ представительства участников НЭИКОН в проектах Минобрнауки показывает, что подписку получили три четверти всех зарегистрированных в консорциуме университетов, НИИ РАН и научных центров.

На сегодняшний день российские организации загружают ежедневно более 4 млн полнотекстовых статей и патентов из ресурсов, подписанных на средства Минобрнауки, и эта цифра постоянно возрастает. Однако сама по себе статистика использования еще ничего не говорит о том, насколько эффективно были израсходованы средства, затраченные на подписку того или иного ресурса. А между тем целесообразность и эффективность использования государственных средств – это вопрос, которому в консорциуме придается очень большое значение. Оценка эффективности проведенной подписки – неременная составляющая всех отчетов НЭИКОН о научно-исследовательских работах, выполненных в рамках контрактов с Минобрнауки. Эффективность подписки оценивается стандартным способом, используемым во всем мире. Ее метрикой является стоимость одной загрузки полно-

текстовой статьи, патента или одного поиска. Стандартным показателем можно считать цифру 2,5 евро за загрузку, именно такое значение закладывается зарубежными издателями при построении ценовых моделей подписки. Для ресурсов, подписанных в рамках контрактов НЭИКОН и Минобрнауки, среднее значение стоимости одной загрузки гораздо ниже и не превышает сегодня 1 долл. США, что является очень хорошим результатом.

Характеризует успешное выполнение работ по контрактам и высокий уровень обеспеченности научной информацией по всем приоритетным направлениям. Этот показатель оценивается для каждого приоритетного направления на основании результатов поисковых запросов, проводимых в наиболее авторитетных аналитических базах Web of Science и Scopus. Поисковые запросы и списки ключевых слов составляются специалистами ВИНТИ РАН. В результате по каждому приоритетному направлению формируются списки релевантных статей, а затем определяется, какой процент этих статей доступен в России в рамках проектов Минобрнауки.

В целом на сегодня ситуация с обеспечением информационными ресурсами в России, безусловно, благополучная.

<...>

Рассмотрим теперь подписку российских организаций на электронные научные ресурсы (их перечень составляется самой организацией) на собственные средства. Это еще одно направление деятельности НЭИКОН: консорциум обеспечивает переговорный процесс, лицензирование ресурсов, документооборот, в том числе в части проведения конкурсов в соответствии с ФЗ № 94, техническое сопровождение доступа к ресурсам, а также организацию бесплатных семинаров, тренингов и пробных (тестовых) доступов к новым ресурсам. На регулярной основе подписчикам электронных ресурсов предоставляются данные по статистике их использования.

Начнем с анализа результатов опроса, проведенного весной 2011 г. среди участников консорциума НЭИКОН. Целью опроса было выяснение тенденции последних лет в отношении перехода российских организаций от бумажной к электронной форме подписки на научную периодику. Участникам опроса было предложено предоставить следующие данные: бюджет организации, бюджет библиотеки, если библиотека является частью организации, общий бюджет библиотеки на комплектование, бюджет библиотеки на комплектование электронными ресурсами.

На предложенные вопросы ответили 34 % из 688 опрошенных организаций, что является высоким показателем активности участников опроса. Среди организаций высшего образования ответы прислали 39 % всех опрошенных, в том числе 78 % ведущих университетов. Результаты опроса были проанализированы для трех разных групп: вузы; НИИ и НЦ; массовые библиотеки. Оказалось, что в среднем университеты тратят на электронную подписку 28 % своего бюджета на комплектование, массовые библиотеки – только 14 %, а НИИ РАН и НЦ – всего лишь 8 %. Показатели для ведущих российских университетов оказались на уровне показателей других стран, которые предали в НЭИКОН некоторые национальные консорциумы Европы и США. В двух национальных университетах затраты на электронные ресурсы составляют 75 % от общего бюджета на комплектование и находятся на уровне передовых европейских и мировых университетов. В федеральных университетах этот процент равен 48, а в НИУ – 23. К сожалению, ряд национальных исследовательских университетов в своих ответах сообщил, что ничего не тратит на электронные ресурсы. С нашей точки зрения, такая ситуация просто недопустима для университета, который заявляет себя как научно-исследовательский и получает от государства финансирование именно на развитие науки.

Отметим основные тенденции, выявленные в результате опроса. Первая – практически полное отсутствие затрат на какую-либо подписку в российских НИИ. Это, безусловно, связано с особенностями комплектования научных учреждений в России, когда большинство НИИ комплектуются через Библиотеку естественных наук РАН, центральные научные библиотеки отделений РАН и БАН в Санкт-Петербурге. Вторая тенденция связана с уменьшением общих затрат на комплектование по сравнению с затратами 2006/2007 года. Об этом заявили 59 % ответивших университетов и 67 % массовых библиотек. И только в ведущих университетах наблюдается рост затрат на комплектование, что отмечено в 73 % их анкет. Наконец, третья тенденция: рост относительных затрат на электронную подписку для всех групп опрошенных организаций. При этом рост затрат наблюдается в 83 % российских университетов и в 91 % массовых библиотек.

Представление о временной динамике подписки на средства самих библиотек можно получить на основании анализа подписки участников НЭИКОН за счет собственных средств. Несмотря на небольшое сокращение активности библиотек вследствие кризиса 2008–2009 гг., динамика положительная. Увеличивается как число ресурсов, так и

финансирование, выделяемое в российских организациях на их подписку. С 2008 по 2010 гг. затраты на подписку возросли на 40 %, а число подписок – на 76 %. Однако если сравнить уровень финансирования и «репертуар» подписки отдельных участников консорциума, то станет ясно, что основной вклад в подписку электронных ресурсов в России вносят университеты. Хочется особенно отметить плодотворную работу наиболее активных участников консорциума: СПбГУ, НИУ ВШЭ, ЮФУ и РГПУ им. А. И. Герцена. К сожалению, иногда приходится наблюдать, что даже самая активная и эффективная работа библиотеки, равно как и высокий спрос на подписанные ресурсы и многочисленные обращения ученых, преподавателей и студентов, не дают результатов, поскольку не встречают понимания у руководства. Декларируя на словах свою поддержку университетской науке, некоторые руководители даже ведущих университетов отказываются выделять сколь бы то ни было значительные средства на ее финансирование или снижают затраты на подписку дорогостоящих ресурсов, несмотря на высокие показатели уровня чтения статей. На наш взгляд, такая позиция в корне противоречит нынешней политике государства, в рамках которой оказывается поддержка вузам, призванным готовить кадры для российской науки и обеспечивать ее выход на передовые рубежи актуальных исследований.

Тем не менее изменения последних лет, безусловно, положительные, и можно с уверенностью сказать, что при сохранении существующих тенденций обеспеченность научной информацией в России будет находиться на высоком уровне, что окажет положительное влияние на результативность российской науки (*Разумова И. Силы и средства. Повысить эффективность исследований поможет информатизация науки // Поиск (<http://www.poisknews.ru>). – 2011. – 21.10.*

Наукові публікації: проблема з відкликаннями. Близько 27 тис. опублікованих дослідницьких статей наповнять Web of Science – величезну онлайн-базу даних наукових публікацій агентства Thomson Reuters. Практично всі з цих робіт залишаться в базі назавжди як постійний вклад у дослідницьку літературу. І близько 200 публікацій отримають помітку «коригувати». І лише невелика кількість, можливо п'ять чи шість, отримають одного дня післяпублікаційне покарання від науковців: відкликання – офіційне повідомлення, що стаття є настільки недосконалою, що має бути відкликана з літератури.

Втішно те, що відкличання нечасто мають місце і щонайменше половина з них містить шокуючі історії про порушення наукової етики (плагіат, змінені зображення чи сфальшовані дані), тоді як інша половина є визнанням прикрих помилок. Утім, повідомлення про відкличання з'являються дедалі частіше. На початку 2000-х років щорічно їх було лише близько 30. Цьогоріч Web of Science планує індексувати понад 400 – хоча загальна кількість опублікованих праць збільшилася лише на 44 % протягом минулого десятиліття.

Це швидше дивно, але науковці й редактори, здається, щиро вітають цей тренд. «Я думаю, немає сумніву, що ми розкриваємо більше махінацій, а також що системи швидше реагують на порушення. Для журналів стало більш прийнятним втручатися в ситуацію», – говорить Н. Стенек, спеціаліст із дослідження етики в Мічиганському університеті в м. Анн Арбор. Але в зв'язку з тим, що відкличання стають більш звичними, перебої в роботі, що завжди існували в системі, починають проявлятися дедалі виразніше.

Коли розташований у Сполученому Королівстві Комітет з етики публікацій (COPE) провів опитування стосовно ставлення редакторів до відкличань два роки тому, то зафіксував великі розбіжності в політиці й практиці між журналами, зазначає Е. Вейгер, автор з медичних тем у м. Принсес Рісбороу (Сполучене Королівство), яка очолює COPE. Це опитування спровокувало вироблення рекомендацій з питань відкличання матеріалів, які були опубліковані COPE в 2009 р. Водночас усе ще має місце ситуація, коли «редактори часто мають примушуватися до відкличання», говорять Е. Вейгер.

Інші проблеми включають не досить зрозумілі повідомлення про причину відкличання, тенденції для авторів продовжувати цитування відкличаних робіт тривалий час після того, як вони були помічені помилковими, а також те, що багато науковців, коли чують про відкличання, одразу думають про порушення етики – тавро, що може утримувати дослідників від чесного визнання помилок.

Чим більше повідомлень про відкличання з'являються на шпальтах ЗМІ, деякі дослідники закликають до удосконалення системи відкличань. Пропоновані ними реформи включають кращі системи зв'язку робіт з їхніми повідомленнями про відкличання чи перегляд, більше відповідальності з боку редакторів журналів і, найчастіше, більшу відкритість і чіткість про помилки в дослідженні.

<...> Однією з причин зростання відкличань є поява програмного забезпечення для легкого виявлення плагіату й маніпуляцій із зобра-

женнями. У майбутньому широке використання таких програм може спричинити різке зниження рівня відкликать, так само швидко, як цей рівень зростає, зважаючи на те, що більше «проблемних» робіт буде відслідковуватися ще до моменту публікації (*Річард Ван Нурден. Наукові публікації: проблема з відкликаннями // Український науковий клуб (<http://наука.in.ua>). – 2011. – 25.10*).

20 сентября 2011 г. в Брюсселе был подписан Меморандум о взаимопонимании МЕМО/11/619, который заложил основы правового регулирования авторских прав на оцифровку вышедших из продажи изданных произведений. Несмотря на эпохальное значение документа, механизм оцифровки и легального использования авторских работ описан в нём довольно абстрактно, а создателям цифровых библиотек новый закон нужен уже «здесь и сейчас».

Именно об этом и говорили на очередном собрании Немецкой литературной конференции, которое состоялось во Франкфурте-на-Майне. Его участники выразили крайнюю обеспокоенность тем, что, «несмотря на достигнутое отраслевыми организациями соглашение, его поддержку в политических кругах и всеобщее понимание важности и безотлагательности в этом вопросе», законопроект об авторских правах на оцифровку произведений-сирот и вышедших из продажи авторских работ по сей день не вынесен на обсуждение в Министерстве юстиции Германии.

Литераторы призвали правительство поторопиться, поскольку любые проволочки в данном случае негативно скажутся на реализации таких масштабных проектов электронных библиотек, как DDB и «Европеана».

Справка. Немецкая литературная конференция (Deutsche Literaturkonferenz) – объединение организаций авторов и издателей Германии, образованное в 1991 г. с целью защиты интересов и свобод литераторов; с 1997 г. представляет интересы отрасли в Немецком совете культуры. Немецкая цифровая библиотека (Deutsche Digitale Bibliothek) – немецкая часть «Европеаны», которая по плану объединит архивы 30 000 научных, образовательных и культурных учреждений и позволит сохранить культурное наследие Германии как общественного достояния. Создание DDB было окончательно одобрено правительством ФРГ в октябре 2011 г. (*В Германии «подгоняют» правительство под электронные библиотеки // Российская ассоциация электронных библиотек (<http://www.aselibrary.ru>). – 2011. – 21.10*).

Участники Международной конференции «Сохранение электронной информации в информационном обществе: проблемы и перспективы» единогласно приняли итоговый документ мероприятия – Московскую декларацию о сохранении цифровой информации. Конференция стала первым в истории России и в истории ЮНЕСКО крупным международным междисциплинарным форумом на эту тему.

В Декларации подчеркивается важность и своевременность поднятой на этой конференции темы и предлагается ряд мер и необходимых шагов в таких сферах, как политика, повышение осведомленности, образование, научные исследования, экономика, ИКТ-индустрия, сотрудничество и координация. В настоящее время проект документа дорабатывается рабочей группой в составе экспертов высокого уровня из Австрии, Аргентины, Дании, Индии, Италии, России, ЮАР и других стран (*Московская декларация о сохранении цифровой информации принята международной конференцией, организованной в рамках председательства России в межправительственной Программе ЮНЕСКО «Информация для всех» // Российский комитет Программы ЮНЕСКО «Информация для всех» (<http://www.ifupcom.ru>). – 2011. – 12.10).*

Представлена политика в области оцифровки фондов ГПНТБ СО РАН.

Директор научно-технической библиотеки Б. Елепов заявил, что книги из фонда ГПНТБ СО РАН не будут переводиться в электронный вид. По его словам, редкие книги сканируют для сохранности. Но целенаправленно бумажные книги в электронный вид не переводятся.

Б. Елепов отметил, что библиотека покупает готовые коллекции, в основном иностранных книг и журналов, в электронном виде. Главная задача – обеспечивать науку. А книги в науке читаются только на начальном этапе. После этого интересуют в основном журналы и обзоры.

В год ГПНТБ СО РАН получает около 100 тыс. книг и предоставляет доступ к 10 тыс. полным текстам журналов по электронным каналам. Каталог за 20 последних лет выставлен в Интернете, можно сделать заявку. Если книга небольшого объема, ее сканируют и отправляют читателю (*Представлена политика в области оцифровки фондов ГПНТБ СО РАН // Российская ассоциация электронных библиотек (<http://www.aselibrary.ru>). – 2011. – 19.10).*

Национальная библиотека Беларуси активно переходит к информационной модели развития, предполагающей повышенное внимание к новым информационным технологиям и библиотечно-библиографической деятельности, в том числе каталогизации на их основе.

<...>

Перспективы системы каталогов Национальной библиотеки Беларуси следующие: полная консервация всех карточных каталогов и картотек, что вполне реально при автоматизированном учете единиц хранения, доработке формата BELMARC; полная плановая редакция всех карточных каталогов, то есть приведение их в идеальное состояние.

В качестве первостепенной здесь выделяется задача глубокой ретроконверсии каталогов книг и периодических изданий; разработка и создание электронного каталога следующего поколения, являющегося реальной открытой навигационно-поисковой системой (программное обеспечение может быть любым); формирование ОПАС как подсистемы системы корпоративной каталогизации не только в Республике Беларусь, но и в международном масштабе. Задача-максимум здесь – объединение библиографического и фактографического элементов информационных ресурсов; создание полноценной электронной библиотеки как виртуального воплощения Национальной библиотеки Беларуси на основе всего вышеназванного; остальное – прикладные вопросы.

Таким образом, напрашиваются следующие выводы: а) необходимы терминологические изменения в области каталогизации; б) традиционные каталоги сохраняют актуальность, несмотря на совершенствование электронных каталогов; в) изменения в системе каталогов библиотеки возможны лишь при создании интегрированного информационно-поискового аппарата, включающего как карточные, так и электронные каталоги; г) каталогизация не является изолированным библиотечно-библиографическим процессом, а включена в общую деятельность библиотеки, требует соответствующего кадрового, технического, технологического, лингвистического обеспечения (*Дрыбин В. Отражение национального документа в системе каталогов Национальной библиотеки Беларуси: современное состояние и перспективы развития // Бібліотечний вісник. – 2011. – № 4. – С. 24, 28).*

Офіс політики з питань інформаційних технологій Американської бібліотечної асоціації визначив переможців 2011 р. в конкурсі із запровадження найсучасніших технологій у бібліотечне обслуговування. Оголошуючи результати, члени журі особливо підкреслили, що ці проекти можуть повторити й інші бібліотеки.

Переможцями у 2011 р. стали проекти: «Не тиха бібліотека» (The Unquiet Library), Медіацентр середньої школи Creekview в м. Кантон, штат Джорджія. Шкільний бібліотекар і вчитель англійської мови середньої школи у Creekview разом розробили інтерактивну навчальну програму, розраховану на семестр, з використанням соціальних медіа та хмарової комп'ютерної технології, що сприяє колективному здобуванню знань і стимуляції пізнавальної діяльності. Учні використовували різні засоби – від Netvibes і Evernote до Google Sites, вели і брали участь у блогах, вікі, використовували соціальні закладки, розробляли навчальні дослідницькі портфоліо, збирали і використовували інформацію відповідно до етичних стандартів і ліцензійних угод. Розроблена програма також відповідає освітнім стандартам штату Джорджія (Georgia Performance Standards) і Стандартам щодо навчання у 21 ст. Американської асоціації шкільних бібліотек (American Association of School Librarian's Standards for 21st Century Learners).

«OCLS: Потряси його!» (OCLS Shake It!). Мобільна прикладна програма, Бібліотечна система округу Орандж, Орlando, штат Флорида. Інноваційна оригінальна прикладна програма для пошуку матеріалів «у дорозі». Безкоштовна для скачування прикладна програма (доступна через iTunes для iPhone та iPod touch) була розроблена групою з цифрового контенту Бібліотечної системи округу Орандж (Orange County Library System – OCLS). «Махніть своїм пристроєм і отримаєте список рекомендованих для читання або прослуховування назв з місцевої бібліотеки». Для тих користувачів книгозбірні, які самі не знають, що їм хочеться почитати, ця програма – безцінна віртуальна знахідка. Після того як користувач зацікавився певною назвою, її можна знайти в онлайн-каталозі, перевірити наявність і забронювати.

Веб-дизайн, бібліотеки Університету штату Північна Кароліна в Ралей (North Carolina State University Libraries in Raleigh, N.C.). У 2010 р. бібліотеки Університету штату Північна Кароліна в Ралей переосмислили й переробили свій веб-сайт на таких принципах: в основі веб-сайту бібліотеки – орієнтація на читача, як це робиться на кращих комерційних сайтах; бібліотека враховує, що студенти та викладачі живуть у

світі, де переплітається фізичне та віртуальне середовище. У результаті істотно підвищилося використання й раніше досить популярного сайту та електронних ресурсів. На увагу заслуговує спеціальна сторінка сайту «Позичання обладнання та пристроїв» (Technology Lending).

Загальнодоступні електронні ресурси (Digital Resource Commons – DRC), OhioLINK, Колумбус, Огайо. Це перший такого роду сервіс – об'єднання окремих депозитаріїв, оформлених у такий спосіб, щоб вписуватися у веб-сайти кожної організації. Платформа цього сервісу, що розповсюджується на весь штат, дає змогу зберігати, шукати та використовувати унікальні матеріали, які створюються в університетах Огайо. Цей досвід демонструє, що бібліотеки й консорціями можуть легко й дешево створювати власне середовище хмарових комп'ютерних технологій у відповідь на потреби, чи то підтримуючи відкриті прикладні програми, чи укладаючи контракти для поліпшення інфраструктури. DRC включає 250 тис. одиниць із 17 закладів (*Переможці конкурсу із запровадження сучасних технологій Американської бібліотечної асоціації // Блог «Творчість та інновації в українських бібліотеках» (<http://libinnovate.wordpress.com>). – 2011. – 17.10).*

Формування та впровадження інноваційної моделі економіки

18 жовтня в Санкт-Петербурзі підписано Міждержавну програму інноваційного співробітництва держав-учасниць СНД на період до 2020 р. Програма націлена на підвищення конкурентоспроможності національних економік країн СНД за рахунок ефективного використання інновацій, забезпечення стабільного й збалансованого економічного зростання, підвищення наукоємності виробництва, поживлення торгівлі на умовах вільного руху товарів, послуг, праці та капіталу. Інтенсифікація співробітництва у сфері інновацій має привести до мультиплікативного й синергетичного ефектів в економічному розвитку країн СНД.

Відтепер держави СНД можуть узгоджено визначати й реалізовувати науково-технічні пріоритети, впроваджувати об'єкти інтелектуальної власності в господарський комплекс тощо. Це дасть змогу підвищити якість національної продукції та знизити залежність від експортування товарів з високою доданою вартістю.

На думку голови Держінформнауки України В. Семиноженка, Програма сприятиме вирішенню структурних проблем в економіках країн

СНД, зніме значну кількість чинників, що обмежували економічне зростання, та наповнить міждержавне співробітництво на теренах СНД гостро актуальним змістом (*Підписано Міждержавну програму інноваційного співробітництва держав-учасниць СНД на період до 2020 р. // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України (<http://www.dkni.gov.ua>). – 2011. – 19.10*).

Головною рушійною силою економічного зростання України мають стати інновації. На цьому наголосив Прем'єр-міністр М. Азаров під час засідання Кабінету Міністрів. Глава уряду зазначив, що протягом 2010–2011 рр. щодо інновацій прийнято низку важливих організаційних, законодавчих, фінансових рішень, але цього недостатньо, щоб різко підвищити конкурентоспроможність вітчизняної економіки.

За словами Прем'єр-міністра, на сьогодні Україна посідає 60-те місце в глобальному інноваційному рейтингу серед 125 країн світу. А рейтинг, як наголосив М. Азаров, це не просто питання престижу: «Нижча інноваційна якість вітчизняної економіки порівняно з іншими – це прямі втрати для бюджету держави й українських компаній».

Глава уряду навів приклад, що Україна витрачає на придбання прав на об'єкти інтелектуальної власності у сім-вісім разів більше, ніж заробляє від продажу власних ліцензій за кордон. За усі роки незалежності частка інвестицій у високі та середні технології в обсягах прямих іноземних інвестицій щорічно не перевищувала 2 %, у внутрішніх інвестиціях – 3–8 %.

М. Азаров підкреслив, що цю ситуацію потрібно змінити кардинально й досить швидко. Саме інновації мають стати двигуном українського економічного зростання.

Він також зауважив, що економічні партнери України ведуть дуже активну політику у сфері інновацій: в Європі діє Стратегія інноваційного розвитку до 2020 р. і сьогодні створюється інноваційний союз. Днями Російська Федерація також представила подібну стратегію. Схожі кроки робить і Білорусь, Казахстан та інші держави СНД (*М. Азаров: Інновації – головна рушійна сила економічного зростання України // Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua>). – 2011. – 26.10*).

В ході засідання Кабінета Міністрів Прем'єр-міністр України Н. Азаров поручил Міністерству економічного розвитку і торгівлі розробити проект інноваційної страте-

гий України на 10 лет. Разработка данного проекта планируется в сотрудничестве с Национальной академией наук Украины. По словам Премьер-министра, стратегия должна базироваться на идее создания региональных инновационно-промышленных кластеров в соответствии со специализацией и потенциалом областей Украины.

Н. Азаров отметил, что Минэкономразвития будет выступать в качестве координатора процесса модернизации государства (*Н. Азаров поручает Министерству экономического развития разработать план инновационной стратегии Украины // FuelAlternative (<http://www.fuelalternative.com.ua>). – 2011. – 26.10).*

Украина и Россия по мощи научно-технического потенциала могут и должны претендовать на вхождение в пул технологических лидеров, считает глава Государственного агентства по вопросам науки, инноваций и информатизации Украины, академик НАН Украины В. Семиноженко. К сожалению, в настоящее время роль обеих стран сводится к обеспечению технологического прогресса в других странах своими сырьевыми ресурсами.

В эксклюзивном интервью «Юкрейниан Таймс» В. Семиноженко отметил, что за последние 20 лет Украине не была передана ни одна современная технология. Европейские страны стремятся реализовать конечную продукцию у себя, почерпнув научные результаты в Украине.

Именно поэтому, утверждает В. Семиноженко, Украина и Россия могут быть очень полезны друг другу, ведь обе страны неоднократно заявляли о безальтернативности инновационного сценария экономического и социального развития. Однако основная сложность инновационных реформ заключается, по его мнению, в том, что до сих пор не определена инновационная тактика.

В своей статье «Украина-Россия: вызовы нового времени» В. Семиноженко отмечает, что потенциал России – это не нефть и природный газ, а потенциал Украины – не металлургия и уголь. Потенциалом обеих стран являются, прежде всего, интеллект, знания, наука и технологии. По его мнению, объединив усилия, Украина и Россия смогут намного больше, чем каждая отдельно.

Ряд встреч, прошедших в рамках подкомиссии по вопросам научно-технического сотрудничества Украины и России, позволяет надеяться на лучшее. В частности, были приняты решения о совместном использовании научно-технической инфраструктуры обеих стран, о создании

виртуальної лабораторії для досліджень в сфері нанотехнологій, а також українсько-російської міжуніверситетської мережі трансферу технологій (*Сотрудничество Украины и России в инновационном развитии обеспечит более полную реализацию национальных потенциалов // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України (<http://www.dknii.gov.ua>). – 2011. – 5.10.*

Беларусь и Украина создадут совместный центр по научно-техническому и инновационному сотрудничеству, который позволит наладить практическое взаимодействие между заинтересованными субъектами двух стран. Об этом сообщил заместитель председателя Государственного комитета по науке и технологиям Беларуси А. Жигулич. По его словам, первое заседание рабочей группы по созданию совместного центра состоится в ходе проведения Белорусской инновационной недели (с 15 по 18 ноября 2011 г. в г. Минске). Планируется, что стороны подпишут Соглашение о функционировании белорусско-украинского центра. В рамках Недели состоится также форум «Беларусь – Украина» с демонстрацией научных достижений участников проектов Исполнительной программы сотрудничества на 2011–2013 гг., а также семинар «Наука. Техника. Инновации. Инвестиции». В нем примут участие представители научных и бизнес-кругов двух государств.

Научно-техническое сотрудничество с Украиной осуществляется в соответствии с Договором между правительствами Беларуси и Украины о сотрудничестве в области науки и технологий, подписанным 18.11.1992 г. в Минске. В рамках Договора создана совместная комиссия, координирующая двустороннее научно-техническое сотрудничество. Исполнительная программа белорусско-украинского научно-технического сотрудничества на 2008–2010 гг. состояла из 13 совместных проектов. В 2010 г. на поставку и разработку научно-технической и инновационной продукции по контрактам было получено около 670 тыс. долл. США (*Беларусь и Украина создадут совместный центр по научно-техническому и инновационному сотрудничеству // Государственный комитет по науке и технологиям Республики Беларусь (<http://gknt.org.by>). – 2011. – 27.10.*

18 жовтня у Державному агентстві з питань науки, інновацій та інформації України відбулося засідання робочої групи з роз-

робки проекту закону України «Про внесення змін до Закону України “Про інноваційну діяльність”» та змін до Податкового кодексу України. Участь у засіданні взяли представники зацікавлених центральних органів виконавчої влади та наукових установ, зокрема: МОНмолодьспорту, Держінформнауки, Держкомпідприємництва, ДПС України, Мінекономрозвитку, НАН України, Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, Національної академії держуправління та Національної юридичної академії України, Координаційного центру з упровадження економічних реформ при Президентіві України.

Учасники засідання обговорили проекти акону України «Про внесення змін до Закону України “Про інноваційну діяльність”» та змін до Податкового кодексу України, розроблені Держінформнауки за участі центральних органів виконавчої влади. За результатами обговорення було вирішено доповнити проект закону термінами «start up», «бізнес-янгони», «національна інноваційна система». Також учасники робочої групи наголошували на необхідності включити в структуру проекту розділ «Особливості державно-приватного партнерства в інноваційній сфері» та положення щодо розвитку ринкових механізмів і види преференцій від держави для інноваційної діяльності. Наголошувалося й на необхідності моніторингу використання державної підтримки інноваційної діяльності.

За підсумками засідання робочої групи було прийнято рішення новий текст законопроекту розглянути через два тижні (*У Держінформнауки відбулося засідання робочої групи з розробки проекту закону України «Про внесення змін до Закону України “Про інноваційну діяльність”» та змін до Податкового кодексу України // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України (<http://www.dknii.gov.ua>). – 2011. – 21.10).*

Створено Фонд підтримки патентування перспективних вітчизняних винаходів в іноземних державах.

На виконання Національного плану дій на 2011 р. щодо впровадження програми економічних реформ на 2010–2014 рр. та з метою надання підтримки юридичним та фізичним особам у проведенні ними процедури патентування винаходів у іноземних державах, Держінформнауки створив Фонд підтримки патентування перспективних вітчизняних винаходів у іноземних державах. Фонд

функціонуватиме при Державному фонді фундаментальних досліджень як консультативно-дорадчий орган. Крім того, наказом Держінформнауки затверджено Порядок сприяння Фондом підтримки патентування перспективних вітчизняних винаходів у іноземних державах.

Діяльність фонду сприятиме охороні прав власності на розробки, які є перспективними з точки зору отримання прибутку від впровадження, запобігатиме нелегальному витоку за кордон результатів наукової та науково-технічної діяльності, а також стимулюватиме наукові установи до впровадження наявних результатів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у виробництво та подальшої реалізації виготовленої продукції на експорт (*Створено Фонд підтримки патентування перспективних вітчизняних винаходів в іноземних державах // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України (<http://www.dkni.gov.ua>). – 2011. – 14.10*).

Реформи мають підпорядковуватися головному стратегічному завданню – побудові інноваційної економіки, яка забезпечить конкурентоспроможність Української держави в умовах відкритого ринку. Про це під час наради з питань удосконалення правового регулювання інноваційної діяльності заявив голова Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України В. Семиноженко.

За його словами, законодавча підтримка інноваційної діяльності є пріоритетним питанням, оскільки покликана забезпечити безперерйне функціонування відповідної інфраструктури. В. Семиноженко зазначив, що успіх інноваційних трансформацій економіки великою мірою залежить від впровадження сучасних форм державно-приватного партнерства. Дати цю та інші можливості українським інноваційним підприємствам й покликані системні зміни законодавства.

Насамперед коригування потребує базовий Закон «Про інноваційну діяльність», відзначив заступник голови Держінформнауки В. Чеботарьов. За його словами, зміни спрямовуватимуться на вдосконалення термінологічної бази інноваційної діяльності, створюватимуть умови для відкриття старт-ап компаній на базі вузів та академічних наукових установ, запроваджуватимуть механізми венчурного фінансування й закладатимуть основи державно-приватного партнерства.

Запропоновані зміни спричинили активну дискусію учасників наради. Висловлені зауваження в основному стосувалися того, що потрібна цілісна концепція реформування законів, що охоплюють різні

аспекти інноваційної діяльності, адже точечними правками накопичені проблеми вирішити не можливо. Наприклад, започаткування дієвих механізмів створення стартап компаній також передбачає внесення змін до Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність», які, у свою чергу, «перекриють» норми Закону «Про управління об'єктами державної власності», що наразі не дають змогу вузам та академічним установам відкривати стартапи.

Учасники дискусії висловили пропозиції щодо необхідності не так коригування, як розробки абсолютно нового Закону «Про інноваційну діяльність», яким би в Україні започатковувався повноцінний ринок інноваційної продукції та послуг, визначались його учасники, а також правила їхньої взаємодії та стимули для активізації інноваційної бізнес-діяльності. Як відзначила радник голови Держінформнауки на громадських засадах О. Сімсон, основним завданням щодо інноваційної діяльності наразі є залучення приватних інвестицій до цієї сфери, оскільки держава тільки «заповнює прогалини» у ринкових відносинах. У зв'язку з цим експерти наголосили на необхідності створення Національної венчурної компанії. Також була обговорена можливість створення Ради з питань інноваційної діяльності при Президенті або Прем'єр-міністрі, яка виконувала б консультативні та експертні функції щодо проведення реформ у цій сфері й забезпечувала потрібний рівень узгодженості рішень (*Володимир Семиноженко: Ми маємо створити таке законодавче поле, яке дозволяло би всім суб'єктам інноваційної діяльності почуватися комфортно // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України (<http://www.dkni.gov.ua>). – 2011. – 27.10).*

Понад 100 проектів зареєстровано для участі в конкурсі «Інноваційний прорив-2011».

Цього року конкурс відбувається під егідою О. Кардакова і спрямований на пошук інноваційних проектів, насамперед в ІТ-сфері. Абсолютна більшість проектів і розробок зареєстрована в напрямі «Інформаційні технології і телекомунікації» (24 %), також популярними залишаються напрями «Медицина, біотехнологія і фармація» (11,4 %) і «Приладобудування» (9,6 %), «Екологія і раціональне природокористування» (8,8 %). Цього року багато ідей було зареєстровано в напрямі «Соціальні проекти» (13,2 %). Найбільш активні за кількістю поданих проектів були інноватори з Києва (40,40 %).

Автори тих проєктів, які пройдуть у другий тур відбору конкурсу, візьмуть участь у навчальній програмі і зможуть самостійно створити Executive Summary свого проєкту. Відібрані експертами конкурсу 20 проєктів візьмуть участь у Road-Show – відкритій презентації й виборі переможців за номінаціями. Реєстрація проєктів на конкурс триває (*Триває реєстрація проєктів для участі в конкурсі «Інноваційний проєкт-2011» // Освітній портал (<http://www.osvita.org.ua>). – 2011. –25.10).*

Київська міська державна адміністрація (КМДА) планує створити на території вагонного депо «Київ Пасажирський» ІТ-бізнес-інкубатор. Про це заявив заступник голови КМДА Р. Крамаренко під час круглого столу «Made in Kiev: пріоритети інноваційного розвитку-2012».

За його словами, високий рівень наукової й освітньої бази в Києві сформували велику кількість фахівців, які вже сьогодні помітно впливають на світову ІТ-індустрію (*Київський ІТ-бізнес-інкубатор створюють на місці вагонного депо // Освітній портал (<http://www.osvita.org.ua>). – 2011. – 27.10).*

Міжнародний досвід

Євросоюз збільшив до 9 млрд дол. витрати на наукові проєкти. Про це заявила комісар ЄС з питань науки, досліджень та інновацій М. Геогеган-Квін.

У 2012 р. майже 9 млрд дол. буде виділено на реалізацію наукових проєктів 16 тис. організацій, серед яких європейські університети, дослідницькі команди й приватні компанії.

За словами М. Геогеган-Квін, сьогодні США та Китайкладають дедалі більше коштів у дослідження у сфері високих технологій. Країни намагаються створити нові робочі місця та надати фінансову підтримку університетським науковим проєктам, які можуть мати комерційне втілення. Європейський Союз не має наміру відставати.

Усього країнам – учасникам ЄС на розвиток інновацій на 2007–2013 рр. виділено 86 млрд євро.

Щоб європейські країни могли гідно конкурувати на міжнародній арені у сферах енергетики, цифрових технологій та охорони здоров'я, Європейському Союзу необхідно створити 1 млн нових робочих місць у галузі наукових досліджень.

М. Геогеган-Квін раніше заявляла, що Євросоюз істотно відстає від Азії у фінансуванні інновацій. Відповідно до стратегії «Європа-2020», за 10 років країни ЄС повинні збільшити обсяг фінансування наукових досліджень до 3 % від ВВП, що дасть змогу створити додатково 3,7 млн робочих місць. Для здійснення поставленої мети в ЄС було створено проект «Союз інновацій», який містить конкретний пакет заходів для розвитку нових технологій.

Євросоюз орієнтується на те, що Японія вже багато років інвестує в дослідну діяльність понад 3% ВВП, Китай за останні 10 років подвоїв вкладення (*В ЄС побільшає на 1 млн науковців // Інформаційне агентство «Регіональні Новини» (<http://regionews.com.ua>). – 2011. – 3.10; ЄС збільшив витрати на науку на 2012 рік до 9 млрд дол. // Дзеркало тижня. Україна (<http://news.dt.ua>). – 2011. – 3.10).*

Експерти та фахівці з проблем інноваційно-інвестиційної діяльності називають широкий ряд організаційних, економічних та правових проблем венчурного інвестування інноваційної діяльності в Україні. Узагальнення результатів досліджень дає змогу виділити основні фактори, що стримують розвиток венчурного інвестування в Україні:

- недосконалість інституційного забезпечення венчурного бізнесу;
- недосконалість нормативно-правової бази для розвитку інноваційної діяльності на основі венчурного фінансування;
- недостатня розробка методів і механізмів керування ризиками венчурного інвестування та захисту прав венчурного інвестора;
- недостатня розвинутість фондового ринку, складнощі визначення ринкової вартості акцій інноваційних підприємств;
- недосконалість джерел формування венчурних фондів, зокрема в частині заборони на інвестування у венчурні фонди для страхових компаній, пенсійних фондів, а також недостатня участь банків у інвестуванні у венчурні фонди;
- ускладненість правового режиму комерціалізації інтелектуальної власності, зокрема, створеної за рахунок коштів державного бюджету;
- недосконалість інституту захисту прав інтелектуальної власності;
- низька інформаційна безпека щодо захисту інтелектуальної власності на всіх етапах інноваційного процесу;
- брак кваліфікованих фахівців – менеджерів з керування венчурними підприємствами та проектами і кваліфікованого консалтингу в цій сфері.

Висновки. Враховуючи те, що Україна переходить на інвестиційну модель розвитку, сьогодні набирає особливого значення регулювання інвестиційного процесу в Україні. Тому стає необхідною дослідження та вивчення досвіду ефективного впровадження інноваційно-венчурної діяльності таких країн, як США, Японія, Росія, а також країни Західної Європи. Адже венчурний капітал, у тому вигляді, у якому він функціонує в більшості високорозвинутих держав світу, в Україні законодавчо та теоретично не визначений і на належному рівні не сформувався. Особливу увагу необхідно приділити інституційному забезпеченню, а також нормативно-правовому регулюванню венчурного фінансування, яке б стимулювало спрямування венчурних інвестицій на підтримку перспективних інноваційних проєктів, стимулювало залучення до фінансування венчурного бізнесу українських банків, дало змогу інвестувати у венчурні фонди інституціональних структур – пенсійних фондів та страхових компаній, сприяло захисту прав венчурного інвестора.

Окремим перспективним напрямом має стати створення венчурних фондів у рамках державно-приватного партнерства (*Тараненко І., Назаренко К. Світовий досвід венчурної діяльності та проблеми венчурного фінансування в Україні // Академічний огляд. – 2011. – № 1 (34). – С. 136.*

Проблеми енергозбереження

Президент України В. Янукович пропонує бразильській стороні учувувати в національному проєкті «Новая енергія», а також в проєкті морського терміналу по приєму сжиженого природного газу.

Президент України відзначив, що проєкт «Новая енергія» передбачає заходи по підвищенню енергоефективності і розвитку альтернативної енергетики в Україні.

По мненню української сторони, Бразилія може прийняти активне участь в реалізації проєктів в сфері енергетики на території України, в особенності учитьова значительный опыт бразильских энергетиков в реалізації проєктів в сфері возобновляемой енергетики, в частности в производстве биоэтанола и строительстве ветровых электростанций (*В. Янукович пропонує Бразилії углубити енергетическое сотрудничество с Украиной // FuelAlternative (<http://www.fuelalternative.com.ua>). – 2011. – 26.10.*

В ходе проведённых переговоров Украина и Бразилия подписали ряд договорённостей о сотрудничестве в различных сферах экономики. Важным событием стало подписание меморандума о взаимопонимании в сфере производства биотоплива.

Данный меморандум был подписан Министерством энергетики и угольной промышленности Украины и Министерством горной промышленности и энергетики Федеративной Республики Бразилия.

Кроме этого, стороны решили сотрудничать на уровне исследовательских центров с целью объединения научных потенциалов по обмену технологиями производства биотоплива. С этой целью был подписан меморандум о взаимопонимании между Национальной академией аграрных наук Украины и Бразильской сельскохозяйственной опытной корпорацией «ЭМБРАПА».

Бразилия является одним из мировых лидеров в сфере производства биоэтанола. Учитывая значительный опыт данного государства в реализации проектов биотопливной отрасли, Украина и Бразилия могут наладить эффективное сотрудничество, обмен технологиями и технической информацией (*Украина и Бразилия утвердили намерение сотрудничества в биотопливной отрасли // FuelAlternative (<http://www.fuelalternative.com.ua>). – 2011. – 26.10*).

Уряд буде всіляко підтримувати та стимулювати розвиток вітчизняних високотехнологічних виробництв у сфері відновлюваної енергетики. Про це заявив голова Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України М. Пашкевич.

За інформацією Держенергоефективності, на кінець поточного року прогнозується, що в Україні буде вироблятися близько 340 млн кВт/год електроенергії з поновлюваних джерел. У 2012 р. очікується понад 1 млрд кВт/год (*М. Пашкевич: Уряд підтримуватиме розвиток відновлюваної енергетики // Урядовий портал (<http://www.kmi.gov.ua>). – 2011. – 6.10*).

Ресурсний і промисловий потенціал України дозволяє в найближчі декілька років сформувати повноцінний внутрішній ринок відновлюваної енергетики, який стане одним з найбільших в Європі. Об цьому 17 жовтня в Києві на

открытии III Международного форума по возобновляемой энергетике и энергоэффективности, REF-2011, сообщил генеральный секретарь Всемирной ветроэнергетической ассоциации (WWEA) Ш. Гсангер.

По его словам, Украина располагает хорошим природным потенциалом, промышленными мощностями и привлекательным отраслевым законодательством, поэтому украинский рынок возобновляемой энергетики, в частности ветровой, представляет большой интерес для инвесторов и имеет прекрасное будущее.

Благодаря реализации проектов в сфере возобновляемой энергетики, в частности в направлении производства и потребления альтернативных видов топлива, ветровой, а также солнечной энергетики в ближайшие пять лет Украина может сократить потребление газа на 25 %. Об этом сообщил во время выступления на REF-2011 глава Национального агентства по энергоэффективности и энергосбережению Украины Н. Пашкевич.

По его словам, главным фактором успешного развития отрасли является эффективное взаимодействие с инвесторами, ведь реализовать крупные инвестиционные проекты сектора возобновляемой энергетики исключительно за счет государства невозможно.

Н. Пашкевич отметил, что в Украине имеется огромный потенциал для развития ветро-, биоэнергетики и солнечной энергетики. Мы можем увеличить их долю в общей структуре выработки энергии до 30 %.

По состоянию на 17 октября 2011 г., доля возобновляемых источников в общем энергобалансе Украины составляет менее 1 %. В частности, общая мощность солнечных электростанций в Украине составляет около 60 МВт, мощность работающих ветропарков – 117,5 МВт, малых гидроэлектростанций – 104 МВт. Мощность объектов тепловой генерации на альтернативных видах топлива (аграрные и древесные отходы) составляет сегодня около 64 МВт.

В то же время авторитетные отраслевые эксперты уверены, что в Украине данные показатели могут возрасти в ближайшие четыре-пять лет на порядок.

Управляющий партнер компании KPMG в Украине Ф. Шуринг отметил, что Украина имеет огромный потенциал развития всех видов возобновляемых источников энергии – солнца, ветра, биомассы, биотоплива, геотермальных и малых ГЭС. Воспользовавшись этим ресурсом, Украина не только будет соответствовать мировому тренду развития энергетики, но и сможет полноценно воспользоваться возможностями Киотского протокола.

В свою очередь президент Ассоциации участников рынка альтернативных видов топлива и энергии Украины (АПЕУ) В. Давий отметил, что Украина располагает сегодня одной из самых прогрессивных законодательных баз в мире в сфере возобновляемой энергетики, содержащей целый набор экономических стимулов для развития проектов. Однако в большинстве случаев воспользоваться законами отраслевым компаниям мешает отсутствие определенных нормативных актов, которые, в свою очередь, вовремя не разрабатываются ввиду отсутствия единого отраслевого центра.

По мнению главы АПЕУ, для формирования динамично развивающейся отрасли возобновляемой энергетики сегодня в Украине необходимо создание единого отраслевого центра, который бы располагал функциональными возможностями не ниже министерства. Это позволит устранить многие бюрократические преграды и существенно ускорить реализацию проектов (*Украина может стать одним из крупнейших рынков возобновляемой энергетики Европы // FuelAlternative (<http://www.fuelalternative.com.ua>). – 2011. – 19.10; Виробництво електроенергії з поновних джерел наступного року збільшиться в п'ять разів // Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua>). – 2011. – 18.10*).

Найбільш істотними загрозами енергетичній безпеці України на сучасному етапі слід вважати:

– низьку ефективність енергоспоживання, тому що саме енергоефективність визначена як пріоритетний напрям зміцнення енергетичної безпеки, який має дуже важливе значення для її економічного поступу та захисту навколишнього середовища;

– брак механізмів нейтралізації високих цін на енергоносії;

– низьку інвестиційну привабливість енергетики країни. Для того щоб залучити інвестиції та стимулювати для продовження ринкових перетворень у багатьох сферах ПЕК необхідно, щоб ціни відображали реальну вартість енергоресурсів;

– недостатній рівень прозорості енергетичного комплексу й нечітке визначення ринкових правил.

Також поглиблення негативних процесів у ПЕК України обумовлено:

– неплатежами за спожиті паливно-енергетичні ресурси та стрімким погіршенням фінансового стану підприємств ПЕК;

– збільшенням розриву між обсягом наявних грошово-кредитних ресурсів та потребами виробництва в ПЕК. Розбалансована фінан-

сова система держави зробила галузі ПЕК найбільшими кредиторами й донорами народного господарства (відбувається фактично «безвідсоткове кредитування» підприємствами ПЕК окремих галузей економіки, неконкурентоспроможних підприємств і, частково, населення);

- надмірною енергоємністю економіки країни;

- недосконалою законодавчою базою. Правове поле у сфері ПЕК є недосконалим, фрагментарним, а відтак недостатнім для ефективного регулювання ринкових відносин, що складаються в галузі;

- прогресуючим відставанням розвитку сировинної бази видобуваних галузей ПЕК, насамперед газової та нафтової;

- значною заборгованістю за імпортовані енергоносії;

- критичною залежністю вітчизняного ПЕК від постачання енергоносіїв з однієї країни – Росії (близько 50 % імпорту в 2009 р.), що створює загрозу монопольного диктату цін на енергоносії та умов їх постачання з боку РФ;

- зношеністю основних виробничих фондів. За експертними оцінками, у всіх галузях ПЕК вона становить близько 60 % і вже набула загрозливого характеру;

- невиконанням Україною зобов'язань перед зарубіжними партнерами. Наприклад, унаслідок невиконання Україною своїх зобов'язань щодо фінансування окремих спільних проектів у електроенергетиці (за участі Світового банку, СБРР та комерційних банків Німеччини) їх реалізація була припинена;

- низьким рівнем екологічної безпеки підприємств ПЕК. За експертними оцінками, у 2009 р. на ПЕК припадало близько 45 % викидів шкідливих речовин в атмосферу та майже 25 % скидів забруднених стічних вод у поверхневі водні об'єкти, понад 26 % твердих відходів і близько 65 % загального обсягу парникових газів. Недостатнім є рівень безпеки використання ядерної енергії під час експлуатації АЕС.

- низьким рівнем соціальної захищеності та охорони праці на підприємствах ПЕК.

Підавши аналізу сучасний стан енергетичної бази країни, слід зробити висновок, що ПЕК України має великий потенціал для розвитку, але для цього потрібно провести реструктуризацію й модернізацію основних фондів (*Бексултанов О. Енергетична безпека України в контексті активізації інтеграційних зв'язків // Проблеми и перспективи развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ: Сборник научных трудов. – 2011. – Т. 1. – С. 99*).

Обґрунтування необхідності розробки інвестиційних проектів у розвиток біоетанолової галузі на базі продукції цукровобурякового виробництва.

Функціонування цукровобурякового виробництва в Україні зумовлено наявністю сприятливих природно-кліматичних умов для його розвитку та національним значенням вихідної продукції. Рівень ефективності галузі визначається впровадженням у виробництво сучасних технологій вирощування цукрових буряків, глибокої переробки основної та супутньої продукції галузі: цукрових буряків, цукру, меляси, жому з метою розширення асортименту цукристих продовольчих товарів та сприяння виготовленню нових видів продукції, у тому числі й технічного призначення. Завдяки фотосинтезу рослина накопичує енергію. Тому цукрові буряки як коренеплід є не тільки сировиною для виробництва цукру. Продукція, що отримується в процесі переробки, може слугувати джерелом для виготовлення поновлюваних видів енергетичних продуктів – біоетанолу, газу тощо, виробництва й використання яких стимулюється у всіх розвинутих країнах світу.

<...>

Налагодження функціонування біоетанолової галузі дасть змогу вирішити низку завдань стратегічного спрямування: організувати виробництво альтернативного джерела енергії для громадських та особистих потреб і – що важливо – екологічно чистого, що зменшить шкідливі викиди в атмосферу та збереже від забруднення навколишнє середовище; утилізувати надлишки виробленої сільськогосподарської продукції та побічну (проміжну) продукцію аграрно-промислового виробництва; створити нові робочі місця й вирішити важливі соціально-економічні проблеми жителів села; збільшити прибутки сільськогосподарських підприємств та забезпечити додаткові надходження до бюджету; здешевити сумішевий бензин; зменшити залежність країни від імпорту енергоносіїв; забезпечити стабільне замовлення на продукцію аграрного сектору й переробної промисловості; освоїти нові ринки збуту для нового виду продукції цукровобурякового виробництва.

Розвиток промислових потужностей з переробки енергетичних видів сільськогосподарської продукції сприятиме створенню нових робочих місць, зниженню соціальної напруги на селі, активізації розвитку аграрнопродовольчого ринку; забезпеченню утилізації надлишків сільськогосподарської продукції та супутніх (побічних) продуктів промислової переробки сільськогосподарської продукції,

упереджуючи ризики перевиробництва сільськогосподарської продукції; розширенню асортименту аграрнопродовольчих товарів та виробництву нових видів біоенергетичних продуктів; забезпеченню енергетичної незалежності країни; створенню умов для екологічності природного середовища (*Коденська М. Обґрунтування необхідності розробки інвестиційних проектів у розвиток біоетанолової галузі на базі продукції цукровобурякового виробництва // Агроінком (http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Agroin/2011_4-6/index.htm). – 2011. – № 4–6).*

Міжнародний досвід

В настоящее время спрос на возобновляемую энергию растет во всем мире. Повышенный интерес вызывают станции на солнечных батареях и ветроэлектростанции как наиболее перспективные. К 2030 г. использование ископаемых ресурсов должно уменьшиться до 78 % (в настоящее время уголь, нефть и газ занимают 87 % рынка). В то же время использование ядерной, водной и возобновляемой энергии должно подняться до 7 % в каждой сфере.

Гидроэнергетика хорошо развита, однако может встречать сопротивление экологов и населения в связи с необходимостью возведения плотин и затопления обширных участков территории.

Энергия ветра и солнца могла бы прийти на замену, однако для промышленного использования необходимо разрешить две главных проблемы: малую мощность одиночного оборудования и скачкообразное производство энергии. Подобные установки нуждаются в элементах накапливающих энергию, пока она не используется.

Но в целом очевиден тот факт, что за последними двумя технологиям будущее – они не могут привести к глобальной катастрофе как атомные электростанции в результате взрыва или выброса радиации, не нуждаются в перекраивании «рельефа» как гидроэлектростанции и не используют исчерпывающие себя полезные ископаемые как теплоэлектростанции (*Использование ископаемых ресурсов может сократиться до 78 % до 2030 г. // Энергетика сегодня (<http://efficient-tech.livejournal.com/322671.html>). – 2011. – 19.10).*

Возобновляемые источники энергии перестают быть дотационными и вскоре начнут теснить традиционные

енергоносители, убежден глава Института гелиоэнергетических систем Общества им. Фраунгофера (Fraunhofer-Institut für Solare Energiesysteme, ISE, г. Фрайбург) А. Вебер. По его мнению, особую роль тут предстоит сыграть Китаю.

Эксперт отмечает, что энергетические концерны хотят защитить свой традиционный бизнес, а потому не развивают солнечную энергетику, хотя она перестает быть дотационной.

Для судьбы фотовольтаики ключевое значение имеют повышение эффективности и снижение затрат. В обеих сферах в последние годы достигнут впечатляющий прогресс. КПД кремниевых солнечных элементов составляет уже от 16 до 20 %, расходы на установку фотоэлектрических систем снизились в Германии до 2,5 евро за ватт.

Это означает, что производство одного киловатт-часа электроэнергии обходится нам сегодня примерно в 20 евроцентов. В богатых солнцем регионах типа Северной Африки или Южной Калифорнии стоимость киловатт-часа упала до 10 евроцентов. Так что постепенно уже можно говорить о реальной экономической привлекательности этой технологии.

По мнению эксперта, к 2020 г. в некоторых странах производство киловатт-часа будет стоить порядка 5 евроцентов, и, таким образом, экономические достоинства фотовольтаики будут оценены во всём мире (*Возобновляемая энергетика становится экономически привлекательной // FuelAlternative (<http://www.fuelalternative.com.ua>). – 2011. – 12.10*).

Сектор возобновляемой энергетики и энергоэффективности может стать одним из 11 инвестиционных приоритетов нового бюджета Европейского фонда регионального развития (ERDF) на 2014–2020 гг.

Из 11 инвестиционных приоритетов, включённых в список, один имеет целью поддержку перехода к низкоуглеродной экономике во всех секторах, а также повсеместное внедрение энергосберегающих систем в общественной инфраструктуре и жилищном секторе.

С 2014 г. все регионы ЕС сосредоточат большую часть ассигнований на инновационные секторы энергетики и экономики, около 20 % инвестиционных проектов будут направлены на развитие энергоэффективных технологий и альтернативной энергетики (*Возобновляемая энергетика и энергоэффективность признаны*

приоритетными инвестиционными проектами в ЕС // FuelAlternative (<http://www.fuelalternative.com.ua>). – 2011. – 11.10; Возобновляемая энергетика и энергоэффективность признаны приоритетными инвестиционными проектами // Альтернативная энергетика, автономное энергоснабжение (<http://www.greenenergy.com.ua>). – 2011. – 11.10).

Добыча сланцевого газа в Европе может достичь 35 млрд куб. м в год к 2020 г., или около 20 % от сегодняшнего показателя общей добычи газа стран – членов ЕС. Польша и Великобритания могут занять лидирующие позиции в его выработке.

Несмотря на то что Северная Америка продолжит доминировать в мировом секторе сланцевого газа, развитие сланцевых проектов, согласно докладу, ожидается в Европе, Азии, Австралии и Китае. Согласно исследованию, проведённому компанией Douglas Westwood, к 2020 г. добыча сланцевого газа в Польше и Великобритании может достичь 11 млрд куб. м и 2 млрд куб. м соответственно.

Прогнозируемый бум добычи данного нетрадиционного источника газа вызовет также потребность в мировом сервисном секторе, отмечает эксперт. Для достижения показателей добычи сланцевого газа в размере 35 млрд куб. м, в Европе нужно будет быстро пробурить большое количество скважин, следовательно, потребуется гораздо больше буровых установок.

В то время как в США работают почти 2000 буровых установок, в Европе на сегодняшний день их всего 75, и только около 20 из них будут подходить для добычи нетрадиционного газа.

Кроме того, стоимость бурения в Европе будет очень высокой по причине глубины сланцев и нехватки доступного оборудования и инфраструктуры. По оценкам исследователей, стоимость скважин сланцевого газа в Европе может составлять 10–15 млн долл. каждая. Для сравнения, в США стоимость скважины может часто опускаться и ниже 5 млн долл.

Препятствовать развитию проектов добычи данного энергоресурса могут разные взгляды на технологию гидроразрыва в государствах – членах ЕС (*В Европейском союзе до 2020 года показатели добычи сланцевого газа могут достичь 35 млрд куб. м // FuelAlternative (<http://www.fuelalternative.com.ua>). – 2011. – 13.10).*

Зарубіжний досвід організації наукової діяльності

Росія

Проект нового Положения о Совете по защите диссертаций на соискание учёной степени кандидата наук, на соискание учёной степени доктора наук (ПоС) опубликован 12 октября на сайте Минобрнауки России. Документ такого типа не требует межведомственного согласования, так что можно с большой вероятностью утверждать, что он вступит в силу именно в таком виде. Но пока речь идёт лишь о проекте.

Планируется, что новое Положение вступит в силу 31 марта 2012 г. После этой даты работа всех не соответствующих новым требованиям советов будет приостановлена.

Предлагаемые изменения лежат в русле мини-реформы ВАК, которую сейчас проводит Минобрнауки России. Напомним, в июне изменено Положение о порядке присуждения степеней (ПоППС) и обновлено Положение о ВАК (ПоВАК).

Поверхностное сравнение нового варианта ПоС с ныне действующим даёт следующие результаты:

1. В своей деятельности диссовет теперь будет руководствоваться только конституцией, законами, решениями президента, правительства и министра образования и науки, а также самим ПоС. Совет больше не будет руководствоваться «решениями Федеральной службы по надзору в сфере образования и науки, решениями Высшей аттестационной комиссии Министерства образования и науки Российской Федерации».

Исчез п. 1.3. «Диссертационные советы проводят работу под руководством Высшей аттестационной комиссии. Руководители диссертационного совета отчитываются о работе совета перед Высшей аттестационной комиссией. По окончании календарного года диссертационный совет в двухнедельный срок представляет в Рособrnadzor отчёт о проделанной работе...»

Отчёты теперь будут отсылаться в Минобрнауки России.

2. У организации, на базе которой создан совет, появятся новые обязанности:

- обеспечить создание и поддержку сайта диссертационного совета;
- создать «условия для проведения заседаний диссертационного совета в онлайн-режиме»;

– обеспечивать выполнение решений Минобрнауки России.

3. Диссоветы будут создаваться по решению Минобрнауки России, а не Рособрнадзора, но по-прежнему на основании заключения ВАК. Приостанавливать и прекращать работу советов также будет министерство, а не Рособрнадзор.

В целом полномочия ВАК заметно сужаются, а Рособрнадзор фактически исключается из процесса «остепенения».

4. В ходатайстве о выдаче разрешения на создание диссовета должны содержаться новые сведения:

- о возможности проведения заседаний онлайн;
- «о наличии в организации системы “Антиплагиат” по направлениям деятельности диссертационного совета».

Не имеем ничего против «Антиплагиата», но требование повсеместной установки конкретного платного продукта компании «Форекс» должно заинтересовать ФАС.

5. Максимальное число специальностей, по которым работает совет, сокращается с пяти до трёх.

При этом если совет работает по трём специальностям, то по одной из них он может присуждать только степень кандидата наук. Во всяком случае, так можно трактовать пассаж «диссертационному совету, созданному для рассмотрения диссертаций на соискание учёной степени кандидата наук, на соискание учёной степени доктора наук по трём специальностям, по одной из специальностей может быть предоставлено право принимать только диссертации на соискание учёной степени кандидата наук».

6. Исчез пункт «Диссертационные советы по защите кандидатских диссертаций по соответствующим специальностям и отраслям наук могут создаваться при отсутствии в субъектах Российской Федерации диссертационных советов по защите докторских диссертаций, рассматривающих диссертации по данным специальностям и отраслям наук». Из нового ПОС не совсем понятно, останутся ли вообще «чисто кандидатские» советы.

7. Ужесточились требования к составу совета. Теперь присутствие в нём кандидатов наук будет запрещено (исключение – только для секретаря). По нынешним правилам, в чисто кандидатском совете самих кандидатов может быть менее половины.

Минимальное общее число членов совета возрастет с 17 до 19, при этом каждый член совета должен иметь «не менее одной публикации в рецензируемом научном журнале, издании за последние два года или являться руководителем не менее одного аспиранта».

8. Изменения коснутся объединённых советов. Теперь они смогут объединять не более трёх организаций вместо пяти, причём «участником соглашения о создании объединённого диссертационного совета не может являться организация, на базе которой создан диссертационный совет по одной из заявляемых для объединённого совета специальностей».

Вдобавок «в состав объединённого совета могут входить только специалисты, имеющие основным местом работы организации, являющиеся участниками соглашения о создании объединённого совета».

9. Усложняется порядок защит, охватывающих несколько специальностей, а сами такие защиты названы «разовыми». Для них в состав совета потребуется голосованием ввести пять докторов наук (три – в случае защиты кандидатской) по каждой из «внешних» для совета специальностей. Все введённые таким образом доктора наук должны быть членами советов по соответствующей специальности.

10. Существенно расширена часть, посвящённая приостановке, возобновлению и прекращению работы советов. Новое ПоС здесь отчасти следует уже сложившейся практике.

Так, «в случае принятия диссертационным советом двух необоснованных решений о присуждении учёной степени» Минобрнауки России на основании заключения ВАК принимает решение о закрытии совета.

Особенно сурово обойдутся с нарушителями из объединённых советов: организациям – членам такого совета запретят создавать собственные советы или участвовать в новых объединениях в течение пяти лет.

11. Объявление о защите диссертации будет размещаться на сайте Минобрнауки России, а не ВАК. Кстати, в новом ПоС нет требования размещать автореферат в Интернете. Оно есть в ПоППС.

12. Ужесточились требования к присутствию членов Совета на защите. Для защит докторских диссертаций необходимо присутствие минимум пяти докторов по специальности, по кандидатской – трёх (было три и два соответственно).

13. В число материалов, которые хранятся в совете и предъявляются по месту повторной защиты либо в Минобрнауки России, теперь включена аудиовидеозапись всех заседаний (*Стерлигов И. Минобрнауки России взялось за диссертационные советы // Наука и технологии России (<http://www.strf.ru>). – 2011. – 14.10.*)

Нововведення в сфері атестації вищих наукових кадрів зустріли різке неприятие у членів президиума Російської академії наук. Вопрос об административной реформе Высшей аттестационной комиссии (ВАК) обсуждался на очередном заседании коллегиального органа управления РАН.

Вице-президент академии В. Козлов сообщил, что согласно принятым в июне постановлениям правительства РФ № 474 и 475, которые утвердили новое «Положение о ВАК» и внесли изменения в «Положение о порядке присуждения ученых степеней», порядок присуждения кандидатской степени существенно изменен. В новых законодательных актах не предусмотрено прохождение кандидатскими диссертациями экспертных советов ВАК. Министерство образования и науки, к которому переходят функции по техническому обеспечению работы Высшей аттестационной комиссии, ранее исполнявшиеся Рособнадзором, будет выдавать кандидатам наук дипломы сразу после того, как соответствующее решение примет диссертационный совет.

В России сегодня ежегодно защищается около 40 тыс. кандидатских диссертаций, сообщил В. Козлов. Это уже слишком много, поэтому ВАК до настоящего времени осуществлял выборочную проверку. Теперь не будет никакой! Не надо быть пророком, чтобы предсказать резкий рост числа низкокачественных диссертаций.

Треть сотрудников ВАК сокращена, причем в первую очередь избавились от людей, которые обеспечивали работу экспертных комиссий. «Если недобросовестные вузы начнут бесконтрольно штамповать второсортных кандидатов наук, используемые сегодня показатели эффективности работы академических институтов и университетов просто потеряют смысл», – заявил президент РАН Ю. Осипов. Самое печальное, отметил заместитель председателя ВАК академик Г. Савин, что проводимые изменения никто не посчитал нужным согласовать с учеными.

Между тем научное сообщество предложило свой вариант административной реформы, позволяющий избавиться от действительно существовавших бюрократических препон, мешавших соискателям. Созданная при ВАК рабочая группа выработала рекомендации по постепенному разворачиванию системы, в рамках которой вузы и научные организации могли бы самостоятельно присваивать кандидатские степени. В этом случае всю ответственность вузы и НИИ брали бы на себя. Авторы идеи полагают, что эта новация не приведет к снижению качества диссертаций.

Планировалось провести такого рода пилотный проект в МГУ, СПбГУ и одном двух национальных исследовательских университетах. Инициативу, если она была бы признана успешной, после обкатки в этих ведущих вузах предлагалось распространить на другие учреждения науки и высшей школы. Эту идею ученые представили в правительство РФ. Но вместо ответа на свои предложения получили вышеупомянутые документы, которые не обсуждались ни с ВАК, ни с Академией наук, ни с Советом ректоров, ни с другими заинтересованными организациями.

Что же будет дальше? Возможные варианты развития событий обрисовал вице президент РАН Н. Лаверов. Он представил примеры из жизни академий стран СНГ. В Казахстане два года назад кандидатскую и докторскую степени ликвидировали, а вместо них ввели PhD (Philosophy Doctor) – на западный манер. В «доктора философии» стройными рядами двинули чиновники, поскольку система аттестации высших научных кадров пришла в упадок. Людей в звании PhD стало слишком много, и эту новацию недавно отменили. Очередная новация казахстанских властей – введение степеней «профессора» и «помощника профессора», причем без защиты, по совокупности научных достижений. Раздает степени специальная комиссия при правительстве Казахстана, а приказ подписывает премьер-министр. Чем закончится этот кавардак, непонятно. Зато известно, что Туркменистан, 15 лет назад разогнавший Академию наук, отменивший аттестации, сертификации, стандартизации, все это начинает восстанавливать. В общем, за последние почти два десятка лет бывшие советские республики провели такое множество «экспериментов» в сфере научной политики, что бери и учись, подытожил акад. Н. Лаверов.

Президиум РАН намерен направить в правительственные структуры обращение по итогам обсуждения проблем ВАК. В этом документе будет изложена позиция академии как по процедуре принятия решений, касающихся модернизации системы аттестации высших научных кадров, так и по смыслу этих решений (*Кандидат второго сорта? // Портал Российской академии наук (<http://www.ras.ru>). – 2011. – 28.10*).

Депутаты Госдумы РФ приняли в окончательном чтении закон, позволяющий Российской академии наук осуществлять от имени России полномочия учредителей государственных унитарных предприятий и госучреждений.

Таким образом, РАН, а также отраслевые академии смогут исполнять функции собственников закрепленного за ними федерального имущества, в том числе полномочия по изменению типа подведомственных им государственных учреждений, закреплению за ними имущества, назначению их руководителей, заключению с ними и расторжению трудовых договоров, утверждению и изменению уставов подведомственных организаций.

Как отметил на заседании глава Комитета по науке В. Черешнев, комитет полагает, что принятие этого закона существенно улучшит деятельность государственных академий наук.

Порядок осуществления данных полномочий будет определяться правительством РФ. Согласно тексту инициативы, при сдаче в аренду имущества подведомственных государственным академиям наук организаций размер арендной платы не должен быть меньше среднего размера арендной платы, обычно взимаемой за аренду аналогичного имущества в местах его нахождения, если иное не установлено правительством РФ.

По словам замглавы комитета И. Игошина, целью принятого закона является подбор таких форм и юридических решений, чтобы у научных организаций существовало как можно больше возможностей и стимулов эффективно использовать имеющийся ресурс.

И. Игошин также подчеркнул важность того, чтобы не появлялось избыточных барьеров, мешающих нормальной работе ученых (*Госдума наделила РАН полномочиями учредителя госпредприятий // Портал Российской академии наук (<http://www.ras.ru>). – 2011. – 18.10*).

18 октября на сайте Министерства экономического развития РФ была размещена вторая версия проекта закона о Федеральной контрактной системе (ФКС), который, по идее разработчиков, должен прийти на смену действующему в настоящее время Закону о госзакупках (94-ФЗ). Действие последнего крайне негативно сказывается на возможности заниматься наукой в России, а сам закон стал одним из наиболее раздражающих факторов для научного сообщества, свидетельством чему стал прошедший 13 октября в Москве митинг российских ученых.

Основная беда 94-ФЗ заключается в почти полном игнорировании специфики научной деятельности. В частности, закон не учитывает, что финансирование на научные исследования выделяется по конкур-

сам, а потому дополнительные конкурсные процедуры в ходе закупок реактивов заведомо избыточны. Оценка научных заявок по критерию цены также носит абсурдный характер.

Новый закон призван изменить сложившиеся в настоящее время практики, однако его первая версия скорее разочаровывала. Тем не менее у научного сообщества были очень серьезные возможности для того, чтобы попытаться повлиять на ситуацию.

В течение всего сентября проходило общественное обсуждение законопроекта. В его ходе было сделано более тысячи комментариев, часть которых касалась статей закона, непосредственно затрагивающих ученых. Предполагалось, что, в том числе и на основании сделанных в ходе общественного обсуждения замечаний, недостатки и недоработки первой представленной общественности версии будут устранены. Кроме того, ряд идей смогла донести до разработчиков Инициативная группа молодых ученых.

Во второй версии изменение претерпели почти все статьи, непосредственно затрагивающие интересы ученых. В целом вторая версия законопроекта существенно улучшена по сравнению с первым ее вариантом, хотя некоторые вопросы остаются. Принимая во внимание открытый характер обсуждения закона, возможность доносить свои сомнения и предложения до разработчиков, можно надеяться, что закон будет еще улучшаться. Очень важно, как будет проходить разработка подзаконных актов, будут ли при этом выслушивать мнение ученых.

Необходимо также понимать, что принятие закона о ФКС – дело отдаленной перспективы. В ближайшее же время наиболее острой проблемой остается принятие поправки в 94-ФЗ, что позволило бы уже сегодня тратить средства грантов без проведения конкурсных процедур. Для ученых в этом вопросе речь идет даже не об улучшении системы, а о выживании (*Проект закона о ФКС корректируется с учетом требований ученых // Троицкий вариант. – 2011. – 25.10 (№ 90). – С. 5).*

Республіка Грузія

Г. Тевзадзе, ректор Університету ім. І. Чавчавадзе (м. Тбілісі, Грузія):

«Останнім часом науково-освітній простір Грузії зазнав важливих змін, які визначили його позитивну динаміку. Насамперед маємо чітку систему розподілу державних коштів між університетами задля здій-

снення науково-дослідних проектів. По-друге, маємо потужні наукові інституції, які прагнуть здійснити креативну функцію в науці, орієнтовані на новітні технології та результати світової науки.

У Грузії реалізовано систему електронної освіти та закладено концептуальні основи для нового наукового простору, який не замикається у власних межах, а взурається на досвід закордонних наукових інституцій. Найбільші трансформації стосуються самого університетського статусу: наші державні університети стають приватними, здобувають реальну автономію, але мають державне фінансування. Крім того, університетам надано право використовувати власні наукові надбання для залучення інвестицій. На мою думку, потрібен рік-другий для того, щоб цей амбітний проект був реалізований на державному рівні повністю» (*Дроздовський Д. Університетська свобода у глухому куті // Дзеркало тижня. Україна (<http://dt.ua>). – 2011. – 14.10 (№ 37).*

Республіка Філіппіни

Національна академія наук і технологій Філіппін. Національна академія наук і технологій Філіппін була заснована в 1976 р. указом президента Філіппін Ф. Маркоса. Ініціаторами заснування академії виступила група вчених з філіппінського університету Діліман. Основними завданнями новоствореної академії було проведення наукових досліджень у галузі науки і техніки та забезпечення країни висококваліфікованими науково-технічними працівниками. З 1982 р. академія офіційно почала виконувати функції консультативного органу в галузі науки і техніки при президенті Філіппін та Кабінеті міністрів.

На сучасному етапі розвитку Національна академія наук і технологій Філіппін є провідною науково-дослідною установою в країні. Головними завданнями сучасної академії є сприяння розвитку філіппінської науки, організація та координація наукових досліджень, розвиток міжнародної співпраці в науковій сфері, підтримка молодих учених та ін. До важливих функцій сучасної академії треба віднести консультацію державних органів влади з питань освіти, культури, науки, а також з проведення національної політики, направленої на оптимальне використання енергетики і природних ресурсів, застосування новітніх технологій у промисловому секторі. Завдяки проведенню ряду наукових конференцій, симпозіумів, круглих столів академія сприяє обговоренню суспільством актуальних проблем, зокрема, у галузі біотехнологій, генної інженерії, права на інтелектуальну власність, інформаційно-

комунікаційних технологій, сільського господарства, управління водними ресурсами та ін. Кращі філіппінські науковці та іноземні фахівці об'єднали свої знання та досвід для вироблення оптимальної стратегії та програми розвитку економіки Філіппін.

Академія фінансується за рахунок коштів з державного бюджету Філіппін. Додатковим джерелом фінансування є надходження від укладених угод, дослідницьких проектів, асигнувань державних органів, підприємств та іноземних організацій, надходження від дарування, благодійництва.

Загальне управління справами академії здійснюється виконавчою радою, до складу якої входить сім членів, що призначаються президентом Філіппін на трирічний термін. Засідання виконавчої ради відбуваються двічі на місяць. Основними завданнями виконавчої ради є координація, контроль, оцінювання діяльності академії, забезпечення виконання рішень, вирішення поточних питань структурно-організаційного, адміністративного, фінансового, економічного, юридичного характеру. При раді функціонує виконавче бюро, до складу якого входять президент, віцепрезидент та секретар академії. У період між засіданнями виконавчої ради всі нагальні питання діяльності академії вирішуються саме виконавчим бюро. Нині президентом Національної академії наук і технологій Філіппін є д-р наук Е. Хав'єр, віцепрезидентом – д-р наук Л. Каріно.

В академії обирають національних членів, академіків, членів-кореспондентів Національної академії наук і технологій Філіппін. Членами академії стають учені, які своїми науковими працями зробили вагомий внесок у розвиток науки у Філіппінах та за кордоном. В академії значна кількість іноземних та почесних членів-учених, які високими досягненнями залишили помітний слід у розвитку філіппінської та світової науки. На сьогодні в академії 34 національні члени, 104 академіки, дев'ять членів-кореспондентів.

Структурно Національна академія наук і технологій Філіппін поділяється на шість відділень, в яких проводиться науково-дослідна робота: відділення сільськогосподарських наук, відділення біологічних наук, відділення хімічних, математичних, фізичних наук, відділення інженерних наук і технологій, відділення медичних наук, відділення суспільних наук.

При Національній академії наук і технологій Філіппін також функціонує ряд постійних та спеціальних наукових комітетів. До постійних наукових комітетів належать: Філіппінський науковий центр спадщини (до складу якого входять два підкомітети – консультативний і робочий);

Виборчий комітет; Комітет з пошуку талановитих молодих учених; Рада з присудження премії за дослідження в галузі екології та охорони навколишнього середовища; Рада з присудження премії за дослідження в галузі медицини; Комітет з проведення конкурсу серед молодих учених інженерів-технологів; Комітет з присудження премій Національної академії наук і технологій Філіппін (за фундаментальні та прикладні дослідження, за розробку комерційних технологічних проектів); Комітет з інформаційних технологій та веб-ресурсів; Комітет з питань членства Національної академії наук і технологій Філіппін та ін. До спеціальних наукових комітетів належать: група з дослідження проблем змін клімату; група з дослідження проблем демографії; Консультативний комітет з питань активного старіння населення; Комітет з оцінки діяльності комітетів Національної академії наук і технологій Філіппін та ін.

Національна академія наук і технологій Філіппін розглядає міжнародне наукове співробітництво як важливий елемент стабільного та інтенсивного розвитку філіппінської науки. Тому одним з найважливіших напрямів діяльності академії є налагодження зв'язків, укладання договорів про співробітництво з іноземними партнерами. Академія розпочала активну міжнародну співпрацю з іноземними науковими установами та організаціями ще з 1978 р. Міжнародна співпраця сучасної Національної академії наук і технологій Філіппін здійснюється в основному в таких формах: розробка спільних наукових проектів філіппінських та іноземних учених; впровадження програми обміну досвідом між філіппінськими та закордонними вченими; участь у міжнародних конференціях, форумах, круглих столах та інших заходів; публікація та обмін науковою літературою. Також Національна академія наук і технологій Філіппін активно співпрацює в галузі науки з вузами, науковими установами, товариствами та іншими організаціями Філіппін. Академія скликає міжнародні наукові сесії, з'їзди, конференції, підтримує міжнародний книгообмін.

Щорічно Національна академія наук і технологій Філіппін видає значну кількість наукових праць, більшість з яких монографії, результати науково-дослідних робіт, доповіді наукових конференцій, симпозіумів, збірники наукових праць, щорічні видання, а також спільні з іншими академічними установами видання, відомчі періодичні видання тощо. Пріоритетні напрями та стратегії розвитку сучасної філіппінської академічної науки визначаються програмою «Стратегічний план розвитку Національної академії наук і технологій Філіппін». Згідно з цим планом діяльність академії в майбутньому має бути направлена

на: проведення фундаментальних наукових досліджень у відповідності з національними інтересами й світовими тенденціями; сприяння науковим дослідженням та освітнім програмам у галузі природничих наук та культури; виконання дослідницької та експертної діяльності з проектів і програм міжнародного, національного значення; розробку програм із суспільно-економічного, науково-технічного розвитку країни та інших програм національного значення; підготовку висококваліфікованих спеціалістів; підтримку досліджень видатних філіппінських науковців та молодих учених; видавництво наукових та науково-популярних досліджень; співпрацю з науково-дослідними, навчальними та іншими організаціями в країні та за кордоном тощо.

У цілому Національна академія наук і технологій Філіппін відіграє важливу роль у розвитку сучасної філіппінської науки. Академічна наука у Філіппінах інтенсивно прогресує, що дає змогу досягти найближчим часом високих міжнародних стандартів у науково-дослідній сфері (*Березовський О., канд. іст. наук, старший науковий співробітник відділу академічної науки Інституту архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*).

Редакційна група відділу синтезу
соціокультурних мережевих ресурсів
Н. Автономова, Т. Дубас, Л. Степченко, Ю. Шлапак

Комп'ютерна верстка
Г. Булахова

Підп. до друку 03.11.2011.
Формат 60x84/16. Друк офс. Папір офс. Обл.-вид. арк. 6,88.
Гарнітура Times New Roman, Myriad Pro
Видається в друкованому та електронному вигляді

Надруковано у НВЦ Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 3.08.2001 р.